

~~K 1088~~
~~1a~~

BRITISH MUSEUM
LONDON

ГРУЗИНСКИЙ ФИЛИАЛ АКАДЕМИИ НАУК СССР
ИН-Т ЯЗЫКА, ИСТОРИИ И МАТЕР. КУЛЬТУРЫ ИМ. АКАД. Н. МАРРА

ПАМЯТНИКИ ГРУЗИНСКОГО ПРАВА

№ 1

ТИПИК (УСТАВ) ВАХАНСКОГО МОНАСТЫРЯ

(XIII В.)

ИЗДАЛ Л. МУСХЕЛИШВИЛИ

Monuments du Droit Géorgien

№ 1

TYPIKON DU COUVENT DE VAHAN

(XIII S.)

publié par L. Mouskhélichvili

ИЗДАТЕЛЬСТВО ГРУЗИНСКОГО ФИЛИАЛА АКАДЕМИИ НАУК СССР
ТБИЛИСИ

1939

34(47.552)(00)
7 802 (47.552)

სსრკ მეცნიერებათა აკადემიის საქართველოს ფილიალი
ენის, ისტ. და მატერ. კულტ. ინსტიტუტი აკად. ნ. მარის სახ.

ქართული საგარეო სემიონი
№ 1

პაპანის ქვაბთა განგება

(XIII ს.)

გამოსა ლ. მუსხელიძევილმა

K1088
1a

შპ 2019-18016

სსრკ მეცნ. აკად. საქართველოს ფილიალის გამომცემლობა

თფილინი

1939

34 + 348] (479.22) (033) + 27-428 + 27-74

დაიბეჭდა სსრკ მეცნიერებათა აკადემიის
საქართველოს ფილიალის განვარტელებით

თავმჯდომარე აკად. ნ. მუსხელიშვილი

რედაქტორი პეტრე ს. ჯანაშია

ს ა რ ჩ ე ვ ი

	83.
წინასიტყვა	7
შესავალი	9—18
1. ვაჰანის ქვაბის ადგილმდებარეობა	9—11
2. ვაჰანის ძეგლის დადების თარიღი	11—16
3. ძეგლის დამდების ვინაობა	16—18
აღწერა	19—59
§§ 1—15. ზ ე ლ ნ ა წ ე რ ი ს გ ა რ ე გ ა ნ ი ა ღ წ ე რ ა	19—27
§ 1. გრაგნილის აწინდელი მდგომარეობა	19
§ 2. კეფი № 1[2] და დაკარგული № [1]	20—21
§ 3. კეფი № 2[3]	21
§ 4. კეფი № [3]6	21—22
§ 5. კეფები №№ 4[7], 5[8], 6[9], 7[10], 8[11]	22
§ 6. კეფი № 8I[11I]	22—23
§ 7. კეფები №№ 9[12], 10[13], 11[14], 12[15]	23—24
§ 8. გრაგნილის პირვანდელი შემადგენლობა	24
§ 9. ვაჰანის ძეგლის დამწერლობა	24—25
§ 10. სასვენო ნიშნები	25—26
§ 11. კორექტურული ნიშნები	26
§ 12. ქარაგმები	26—27
§ 13. სტრიქონს-ზემოდან ჩართული	27
§ 14. სტრიქონს-კვემოდან მიწერილი	27
§ 15. მერმინდელი ჩანართი	27
§§ 16—21. ტ ე ქ ს ტ ი ს კ რ ი ტ ი კ ა	27—34
§ 16. შეცდომები	27—28

§ 17. ორთოგრაფიული სხვაობანი	28—29
§ 18. ფონეტიკური თავისებურებანი	29—30
§ 19. მორფოლოგიური თავისებურებანი	30—33
§ 20. სინტაქსი	33—34
§ 21. დიალექტიზმები	34
§§ 22—25. ჩვენი გამოცემისათვის	34—54
§ 22. ჩემ მიერ დედანში შეტანილი ცვლილებანი და ნიშნები	34—36
§ 23. დაქარაგმებული სიტყვების გახსნა და მათი სია	36—51
§ 24. აღდგენილი ტექსტისათვის	51—54
§ 25. ციტატები ბიბლიიდან და საბარებიდან	54
§ 26. მკარგრძელისა და სარგისის ნიშნები გადანაკერებზე	54—55
§§ 27—29. მინაწერები	56—59
§ 27. მკარგრძელის მინაწერი	56
§ 28. სარგისის მინაწერი	57—58
§ 29. უღულაშვილების მინაწერი	58—59
თ. უორდანიას გამოცემის შესახებ	59—60
ტექსტი	61—91
ლექსიკონი	95—131
სახელთა საძიებელი	131
სურათი (გრაგნილის მე-9 კეფის ზემო ნაწილი, R.)	93

წ ი ნ ა ს ი ტ ყ ვ ა

ვაჰანის განგება ძველი ქართული საკორპორაციო სამართლის უმნიშვნელოვანეს ძეგლს წარმოადგენს. იგი დაცულია მეტად თუ ნაკლებად მთლიანი სახით, იმ დროს როდესაც ამგვარი დანარჩენი ძეგლები ან ძალზე დამახინჯებული ფრაგმენტებია, ან მხოლოდ გადმოცემის წყალობითაა ასე თუ ისე ცნობილი. საერო ხასიათის საკორპორაციო სამართლის ძეგლები, როგორც ცნობილია, მხოლოდ XVIII ს-დან მოგვეპოვება. უფრო ძველი ხანისათვის ჯერჯერობით საეკლესიო ძეგლებს უნდა დავკმაყოფილდეთ და მათ შორის ვაჰანის განგებას პირველი ადგილი უჭირავს. მისი მნიშვნელობა საკმაო სისრულით აქვს გაშუქებული აკადემიკოსს ივ. ჯავახიშვილს თავის „ქართული სამართლის ისტორიაში“ (იხ. ტ. II: 2, ტფ. 1929, გვ. 3—107 და 321—356).

სასიამოვნო მოვალეობად მიმაჩნია უღრმესი მადლობა გადაუხადო აკადემ. ივ. ჯავახიშვილს არაერთგზისი რჩევა-დარიგებისათვის ამ ძეგლის აღწერისა და გამოსაცემად დამზადების დროს, პროფ. ა. შანიძეს აღწერის კრიტიკული ნაწილის გადაკითხვისა და გამართვისათვის და დოც. ნ. ბერძენიშვილს მრავალი საგულისხმო მითითებისათვის ამ გამოცემის შესავლის შედგენისას.

შესავალი

1. ვაჰანის ძვანის აღზილმდებარეობა

„ვაჰანი“ საქართველოში დღეს აღარსადა ჩანს. მხოლოდ იმერეთში არის ვახანი, ვახანის ციხე და ჩხერიმელას შემდინარე ვახანის ხევი (იხ. ვახუშტის „გეოგრაფია“, მ. ჯანაშვილის გამოც. გვ. 276 — 277). თ. ყორდანიას ჰუიჭრობდა, რომ მესხეთში თურქების გაბატონების შემდეგ, ძველი ვაჰანიდან ჩხერიმელას ზემოწელში გადმოსახლებულებმა „ახალს სოფელს უწოდეს იგივე სახელი ძველის თვისის სოფლისა ვაჰანი ანუ ვახანი“ (იხ. მისი „ისტორიული საბუთები შიო-მღვიმის მონასტრისა“, ტფ. 1896, გვ. 29). ძველი ვაჰანი კი მას „ტაოკლარჯეთის მთაში“ ეგულებოდა (იხ. იქვე, გვ. 28). ამასთან, ყორდანიას მიგვითითებს ვახუშტის „გეოგრაფიაზე“, სადაც ნამდვილად მოხსენებულია სადაც სამცხეში მდებარე ვანის მონასტერი „და მუნვე ქვაბნი გამოკვეთილნი დიდ დიდნი, კლდესა შინა“ (ჯანაშვი. გამოც. გვ. 210). მაგრამ ვანი საქართველოში ბევრია. კერძოდ, ტაოშიც ყოფილა ვანის ხევი ქოროხის ხეობაში, პარხალის სამხრეთით. რომელი ვანი უნდა უდრიდეს ძველს ვაჰანს?

ამ საკითხის გამორკვევა ნამდვილად არავითარ სიძნელეს არ წარმოადგენს.

უპირველესად ყოვლისა აღვნიშნოთ, რომ ვაჰანის ქვაბებს უკვე XIV ს-ის მეორე ნახევარში მართლაც „ვანის

ქვაბებს“ უწოდებდნენ. ვაჰანის განგების ხელნაწერს დართული აქვს სხვადასხვა დროის მინაწერები — ალაპები¹ (იხ. ქვემ. აღწერა, § 1). ერთი მათგანი დათარიღებულია 1393 წლით და აქ უკვე ვაჰანი ვანად იწოდება (იხ. თ. ჟორდანიას გამოც., დასახ. ადგ., გვ. 44).

შემდეგ: ამავე ალაპებში მრავლად მოხსენებულია გეოგრაფიული სახელები (მონასტრისადმი შეწირული მამულების ჩამოთვლის დროს), რომლებიც ვაჰანის ქვაბის მიხსლოვებითი ლოკალიზაციის საშუალებას იძლევიან. აქ არის: ვარძია და ზედა-ვარძია, თმოგვი, კუმურდო, ტოლოში, ფია, მირაშხანი, ერკოტა (ერკუტა), ჭაჭკარი და სხვ.², რომლებიც, მინაწერების მიხედვით, ვაჰანის ქვაბის რაიონში მდებარეობენ და სრულებით უდავოდ ხდიან, რომ ვაჰანის ქვაბი არც ტაო-კლარჯეთსა და არც სამცხეში არ უნდა გვეგულებოდეს, არამედ მტკვრის ხეობაში უნდა ვეძიოთ, სადღაც ჯავახეთისა და ერუშეთის საზღვარზე.

მართლაც, ახალქალაქის რაიონში ცნობილი ვანის ნანგრევები მტკვრის მარჯვენა ნაპირას, ვარძიის მონასტრის ცოტა ქვემოთ, ექვს გარეშე, ძველი ვაჰანის ნაშთს წარმოადგენს. აქაც ქვაბებია, მსგავსად ვარძიისა, და აქაც ფართო სავანე უნდა ყოფილიყო. მოიპოვება აქ მოგვიანო ხანის (XV ს.) წარწერებიც, რომლებშიც მოხსენებული არიან რჩეულასძენი და რჩეულაშვილები, რომლებსაც

¹ ეს შერმინდელი მინაწერები, რომლებსაც უდიდესი მნიშვნელობა აქვს ვაჰანისა და მისი რაიონის ისტორიისათვის (განსაკუთრებით მდიდარია ეკონომიური ხასიათისა და ისტორიულ-გეოგრაფიული ცნობები), დამზადებული მაქვს გამოსაცემად.

² ნაწილი ამ სახელებისა რუკებზე აღნიშნული არაა, არამედ შეგროვილია ადგილობრივ ნ. ბერძენიშვილისა და ჩემ მიერ.

აგრეთვე ვაჰანის ალაპებიდან ვიცნობთ (იხ. თ. ჟორდანიას გამოც., დასახ. აღგ., გვ. 48 და 49)¹.

2. ვაჰანის ძეგლის დადების თარიღი

ვაჰანის განგება დათარიღებული არაა. თარიღი, ალბათ, თავში იქნებოდა აღნიშნული, რომელიც გრაგნილს აკლია. პალეოგრაფიულად ხელნაწერი ვერ თადარიღდება: დამწერლობის მიხედვით იგი მიეკუთვნება XII—XIV საუკუნეებს, მაგრამ უფრო მიახლოებით მისი თარიღის განსაზღვრა ამ ნიშნით შეუძლებელია (იხ. აღწერა, § 9). ორთოგრაფიულად ჩვენი ძეგლისათვის დამახასიათებელია ც-ს ხმარება უმარცვლო უ-ს შემდეგ (იხ. აღწერა, § 18), მაგრამ ესეც საზოგადო მოვლენაა XII—XIV საუკუნეებში. ამგვარად, თარიღის გამოსარკვევად უნდა სხვა საბუთები მოიძებნოს.

განვსაზღვროთ ჯერ *terminus ante quem non*.

ვაჰანის განგებას კათალიკოზი გიორგი ამტკიცებს. XII ს-ის კათალიკოზთა სია, მართალია, სრულის თანამიმდევრობით ცნობილი არაა, მაგრამ ის მაინც შეიძლება დანამდვილებით ითქვას, რომ XII ს-ში არც ერთ კათალიკოზს გიორგი არ ჰრქმევია (იხ. თ. ჟორდანიას გამოც. კათალიკოზთა სია, ქრონიკები I, გვ. 80 და იქვე ჟორდანიას შენიშვნები). მაშასადამე, ჩვენი ძეგლის თარიღი XII ს-ის აქეთ უნდა გადმოვიტანოთ.

¹ ვანის ნანგრევები 1933 წლ. ზაფხულში ინახულა და წარწერებიც გადმოიღო ნ. ბერიძის მიერ, რომელმაც ზემოაღნიშნული ცნობაც გადმომცა, რისთვისაც მას დიდად ვმადლობ.

ვანი არის კიდევ მდ. ტაშლაყაშის (მტკვარს მარცხნიდან ერთ-ვის ტოლოშთან) ზემოწელზე, თმოგვიდან ჩრდილო-დასავლეთით. არ ვიცი, არის აქაც ქვაბები თუ არა, მაგრამ არა მგონია, რომ მას რაიმე საერთო ჰქონდეს ძველ ვაჰანთან.

ახლა, ვანის ნანგრევებში ერთი წარწერიანი ქვა აღმოჩნდა, რომლიდანაც ჩანს, რომ თამარის მეფობის მე-20 წელს (ე. ი. 1204-ს) ვაჰანის მონასტრისათვის ზღუდე აუშენებია ან ტონ [ჰყონ დიდელს]¹. ან ტონი ჰყონდიდელი მწიგნობართუხუცესი, მეფის პირველი ვეზირი იყო. მის მიერ ზღუდის აშენება ვაჰანში იმას ნიშნავს, რომ ეს მონასტერი 1204 წელს ჯერ კიდევ სამეფო იყო, საბატონო მფლობელობაში არ გადასულა. განგებიდან კი ვიცით, რომ ვაჰანის ქვაბი ვინმე მკარგრძელის და მისი ჩამომავლების საბატონო გახდა. ეს უნდა მომხდარიყო 1204 წლის შემდეგ, რადგან საბატონო მონასტერს პირველი ვეზირი, რასაკვირველია, ზღუდეს არ აუშენებდა. ამგვარად, 1204 წ. არის terminus ante quem non ჩვენი ძეგლისათვის.

გამოვარკვიოთ ახლა terminus post quem non.

ერთი შეხედვით ვაჰანის განგება შეიძლება XIII ს-ის დამლევის ან XIV ს-ის დამდეგის ძეგლად მოგვეჩვენოს. ორი მოსაზრება ლაპარაკობს თითქოს ამის სასარგებლოდ:

1. ამ ძეგლში მეფე არაა მოხსენებული. ამიტომ შესაძლებელია წარმოვიდგინოთ, რომ იგი შედგენილია მაშინ, როდესაც მესხეთი გამოყოფილი იყო და საქართველოს მეფეს არ ემორჩილებოდა, ე. ი. 1265-დან ვიდრე გიორგი ბრწყინვალის გამეფებამდე (1318 წ.).

2. მეორე მოსაზრება თითქოს საშუალებას იძლევა უფრო ნიშანდობლივადაც განვსაზღვროთ ჩვენი ძეგლის თარიღი. საქმე ისაა, რომ ვაჰანის განგების გრაგნილზე მიწერილ ალაბთა შორის უძველესი სამი ალაბი ვინმე მურვან ღარიბაქსძეს ეკუთვნის და ამათგან ერთი, როგორც

¹ ეს წარწერა გადმოღებული აქვს ნ. ბერძენიშვილს, იგი ჯერ გამოუცემელია.

უკვე აღვნიშნე, დათარიღებულია 1393 წლით (ამ დროს მურვან ღარიბაქსძე უკვე ხანში შესული ჩანს, იხ. ჟორდანიას გამოც., გვ. 44-45). აქედან თითქოს დასაშვებია შემდეგი დასკვნა: თუ კი უძველესი მინაწერები XIV ს-ის მეორე ნახევარს მიეკუთვნება, თვითონ ძეგლი დიდი ხნით ამაზე ადრე არ უნდა იყოს დადებული. რადგან ძეგლის დამდების, მკარგრძელის შემდეგ მისი შვილი სარგისიცი ამტკიცებს ვაჰანის განგებას (იხ. აღწერა, § 26), შეიძლებოდა გვეფიქრა, რომ მკარგრძელი XIII ს-ის დამლევეს და XIV-ის დამდეგს ცხოვრობდა და ძეგლიც ამ ხანებში არის დადებული (1318-მდე).

მაგრამ ორივე ზემომოყვანილი მოსაზრება ძალას ჰკარგავს, თუ გავითვალისწინებთ შემდეგი: შემონახულ ტექსტს თავი აკლია და სწორედ აქ უნდა ყოფილიყო მოხსენებული მეფე, ისე რომ პირველი საბუთი ex silentio-ც არ გამოდგება. მეორე მხრით, არც ძეგლის დამდებს, მკარგრძელს, არც მის შვილს, სარგისს, აღაპები არ გაუჩენიათ, ყოველ შემთხვევაში, ვაჰანის განგების გრაგნილზე არ წაუწერიანებიათ. მათი მინაწერები (იხ. აღწერა, §§ 27 და 28), მათი საკუთარის ხელით დაწერილი და მოთავსებული აშეებზე და არა ეტრატის ზურგზე, ან ტექსტის ბოლოში, სულ სხვა შინაარსისაა და სულ სხვა გარემოებით იყო გამოწვეული (იხ. ქვემოთ). მაშასადამე, ადვილი შესაძლებელია, რომ მურვან ღარიბაქსძემდეც მკარგრძელისა და სარგისის ჩამომავალნი თავის სააღაპო ჩანაწერებს ვაჰანის განგების გრაგნილზე არ ათავსებდნენ.) მართლაც, როგორც ეს ნ. ბერძენი-შვილმა შემნიშნა, ამ ძეგლს თავისი პირვანდელი დანიშნულება უნდა დაჰკარგოდა, რომ ზედ აღაპების წაწერა დაეწყოთ. ამგვარად, მურვან ღარიბაქსძის

მინაწერი არავითარ შემთხვევაში არ ათარიღებს თვითონ ძეგლს.

შემდეგი საბუთები მაიძულებს ჩვენი ძეგლის თარიღი XIII ს-ის პირველ მესამედში დავდო:

ძეგლის ენა, ზოგიერთ უმნიშვნელო თავისებურებათა გამოკლებით, დახვეწილი კლასიკური ქართულია. ეს ის ენაა, რომელიც XI ს-ის განმავლობაში ჩამოაყალიბეს ეფთვიმემ და განსაკუთრებით გიორგი მთაწმინდელმა თავისი თხზულებებისა და ნათარგმნების საშუალებით. და, რაც უფრო მნიშვნელოვანია, არც ერთი მონღოლური, ან მათი მეშვეობით შემოსული ახალი ტერმინი მთელს ამოდენა ტექსტში არ მოიპოვება. ეს კი XIV ს-ისათვის ან XIII ს-ის დამლევისათვის ძნელი წარმოსადგენია.

სხვაფრივაც მონღოლების კვალი ძეგლში არსად ჩანს. მონღოლთა შემოსევა საქართველოში მოასწავებდა განსაკუთრებით ძლიერ ეკონომიურ გარდატეხას, რასაც არა ერთი XIII ს-ის ძეგლი გვიმოწმებს. ვაჰანის განგება სრულის სიმყუდროვის, კეთილდღეობისა და დოვლათიანობის შთაბეჭდილებას ახდენს. და რომ ეს ეკონომიური სიმკვიდრე ძეგლის დადების შემდეგ მოკლე ხანში უნდა დარღვეულიყო, ამას გვიჩვენებს მკარგრძელისა და, განსაკუთრებით, მისი შვილის სარგისის მინაწერები.

ძეგლის დადების შემდეგ მკარგრძელს საჭიროდ უცვნია მონასტრის ბერების ულუფის გამოცვლა, თავის სიცოცხლეშივე ახლად გაუწესებია ეს ულუფა და ძეგლს ტექსტში საკუთარის ხელით ახალი ციფრები ჩაუწერია (იხ. აღწერა, § 15). იქვე მას მინაწერიც გაუკეთებია, რომელიც, სამწუხაროდ, სრულად არ იკითხება (იხ. აღწერა, § 27), მაგრამ რომლიდანაც ის მაინც ცხადია, რომ მკარგრძელი ამტკიცებს ამ თავის ახალ განკარგულებას ულუფის შესახებ და აკრძალავს ულუფის შემატებასაც და

დაკლებასაც. რასაკვირველია, აქ უნებლიედ იბადება ეჭვი, რომ მან თვითონ უღუფას დაუკლო და არა შემატა. მართლაც, რა მოსაზრებით უნდა შეემატებინა, როდესაც განწყობისას ის „ყოვლით-კერძო უზრუნველობისა და უმოქნეობისა [ძმ]ათაჲსა მეძიებელ“ იყო და იმ ანგარიშით სწერდა, „რათა არა რათ იყვნენ ნაკლულევანი“ (იხ. ტექსტი, გვ. 70).

ხოლო თუ მკარგრძელის მინაწერის აზრი ეჭვებს იწვევს, სრულებით გარკვეულ ენას ლაპარაკობს მისი შვილის სარგისის მინაწერი (იხ. აღწერა, § 28). ეს მინაწერი გვამცნევს, რომ უკვე სარგისს, ძეგლის დამდებისა და მონასტრის აღმშენებლის ან, უკეთ, გამფართოებლის შვილს, უგულვებელსუყვია მამის გაგებული და მონასტერი შეუფიწროვებია: დაურღვევია მისი ტიბიკონი და მონასტრის სარგო („წლითი] წლად მოგებაი მათ[ი]... რომელი ჩუენ[გან] ეგებუდა“) ან დაუკლია, ან სულაც წაურთმევია. ამის შემდეგ სარგისს რაღაც უბედურება შემთხვევია („მა]მისა ჩემის[ა] ღთი ჩემ[სა შვი]ლსა გა- [ური]სხდა“), ეს აუხსნია „მ[ონასტრისა]... [ო]ბლობ[ისა მიზე]ზითა“, შეჰშინებია ბრალთგადამხედლობისა განგების დარღვევისათვის და მამის დადებული კვლავ აღუდგენია („კულა [განვა]წესეთ ი[გივე]... [და] იგივე ზბი ჰაგრევე მტკიცედ გაჰქმ[ართეთ“). სრულებით ცხადია, რომ მხოლოდ დიდი ეკონომიური გაჭირება თუ აიძულებდა სარგისს თავისი მამის ანდერძი დაერღვია და თავისი საპატრონო მონასტრისათვის მისი შემოსავალი წაერთმია („ბირები[თა] ეშმაკისა[თა] გუეწია [ესე]“, სწერს იგი). XIII ს ში ასეთი გაჭირება, ასეთი უეცარი გარდატეხა მხოლოდ მონღოლთა შემოსევას შეიძლებოდა მოჰყოლოდა. მკარგრძელის მინაწერი გვაფიქრებინებს, რომ იგი ამ ხანებში ჯერ კიდევ ცოცხალი იყო და ეს უბედუ-

რება უკვე მას დასტეხია თავს. ჩვენი ძეგლი დადებული უნდა იყოს მონღოლთა შემოსევამდე, ე. ი. 1234 წ-მდე.

ამგვარად, ვაჰანის განგება დათარიღებულია 1204—1234 წლების ფარგლებში. დაფუძნებით ამას ისიც, რომ თ. ჟორდანიას მიერ გამოქვეყნებული სიის მიხედვით, თითქოს მართლაც ამ ხანებში ჩანს კათალიკოზი გიორგიც (ქრონიკები I, გვ. 80).

3. ძეგლის დამდების ვინაობა

ვაჰანის ძეგლის დამდების ვინაობის გასარკვევად გასათვალისწინებელია სამი ვარაუდობა: 1. ვაჰანის ანუ ვანის ქვაბი მდებარეობს ვარძიის ქვემოთ და თმოგვის ზემოთ, მის რაიონში ერთად-ერთი დიდი საბატონო თმოგვი იყო, 2. ძეგლი დადებულია XIII ს-ის პირველ მესამედში, 3. ძეგლის დამდები არის ერისთავთ-ერისთავი მკარგრძელი, სარგისისძე და სარგისის მამა (იხ. ტექსტი, გვ. 86 და 89; აღწერა, § 28; გიორგი კათალიკოზის სიმტიცე ტექსტის ბოლოში).

აქედან სრულებით ძალდაუტანებლად გამომდინარეობს, რომ ძეგლის დამდები და მონასტრის პატრონი თმოგველი იყო.

1190/91 წლიდან მოყოლებული თმოგვი მკარგრძელებს ეჭირათ. მკარგრძელების ხელში გადასვლამდე იგი უმეშვეოდ მეფის განკარგულებაში იყო და დიდ მოხელეებს ებოძებოდა ხოლმე სასიცოცხლო სამფლობელოდ. 1190/91 წლამდე იგი ეჭირა ამირ-სპასალარს გამრეკელ თორელს, მანამდე კიდევ აფრიდონ მსახურთ-უხუცესს. გამრეკელის გარდაცვალების შემდეგ, მხოლოდ თმოგვი ჩამოერთვა მის შვილებს და ებოძა სარგის ვარამისძე მკარგრძელს,

რომელიც მას უკან სარგის თმოგველად იწოდებო-
და. თმოგვი მკარგრძელთა ხელში სამემკვიდრეო სამ-
ფლობელოდ იქცა. დიდი ფეოდალური სამფლობელოს
ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი ატრიბუტი საგვარეულო
მონასტერი იყო. თმოგველები სათვის ეს იყო ვაჰა-
ნის ქვაბი, რომელიც, როგორც ვნახეთ, ჯერ კიდევ
1204 წ. სამეფო მონასტრად ითვლებოდა. აი ამ წლის
ახლო ხანებში, როდესაც სარგისი გარდაიცვალა და
თმოგვი საბოლოოდ გამტკიცდა მისი ჩამომავლობის მემ-
კვიდრეობაში, უნდა ჰბოძებოდეს თმოგველებს ვაჰანის
ქვაბიც და ამ წლის ახლო ხანებშივე უნდა იყოს დადებ-
ული ამ მონასტრის განგებაც.) უნდა ვიფიქროთ, რომ
ახალი პატრონი აღარ დააყოვნებდა მონასტრის პატრო-
ნობას და პირველსავე წლებში დაუდებდა მას ახალ გან-
წესებას.

1881/2

მართლაც, 1206 წლის ახლოს სარგის თმოგველი
გარდაცვლილა და ამის შემდეგ იხსენიება თაყიადინ
თმოგველი (მისი ძე?), რომელსაც 1210 წელს მხედართ-
მთავრად ვხედავთ ქართველი ჯარის სპარსეთზე ლაშქრო-
ბის დროს. 1234/35 წ. ისევ სარგისია თმოგველად,
ალბათ შვილი-შვილი პირველი სარგისისა. მეორე
სარგისი, როგორც ჩანს, XIII ს-ის-სამოციანებში გარ-
დაცვლილა (ზემომოყვანილისათვის იხ. მარიამ დედოფ-
ლისეული ქართლის ცხოვრება, გამოც. ე. თაყაიშვი-
ლის მიერ, გვ. 406, 444, 503, 517, 599, 690 და
ზ. ჭიჭინაძის გამოც. „ქართლის ცხოვრება“, ტფ.
1897, გვ. 408, 431, 432, 479, 527, 582).

მაგრამ აქ ერთი რამ მაინც ეჭვებს იწვევს. პირველ
თმოგველთა გენეალოგია შემდეგნაირად გვეხატება:

ისტორიული წყაროების მიხედვით: სარგის I—თაყი-
ადინ—სარგის II.

2. „განგება ვაჰანის ქუაბთაჲ“.

ვაჰანის ძეგლის მიხედვით: სარგის I — მკარგრძელი —
სარგის II.

გამოდის რომ თაყიადინ და მკარგრძელი ერთი და
იგივე პირია. როგორც ვნახეთ, თმოგველნი მართ-
ლაც მკარგრძელები იყვნენ, მაგრამ ვაჰანის ძეგლში
„მკარგრძელი“ სახელი ჩანს და არა გვარი.

აი ეს არის ერთად-ერთი გარემოება, რომელიც ჯერ-
ჯერობით აუხსნელად უნდა დარჩეს. ან უნდა ვითქროთ,
რომ თაყიადინს რამდენიმე სახელი ჰქონდა, ან კიდევ
შესაძლებელია, რომ თაყიადინსა და სარგის II-ს
შორის (1210—1234) კიდევ რამდენიმე თმოგველი ყოფი-
ლა, რომელთა შესახებ ისტორიულ წყაროებს ცნობები
არ შემოუნახავს, არც ერთი და არც მეორე გასაკვირველი
არ იქნება, თუ გავითვალისწინებთ ჩვენი წყაროების ნა-
კლულებანება და ის სიძუნწე, რომლითაც ისინი ცნობებს
გადმოგვცემენ. ყოველ შემთხვევაში, ყველა დანარჩენი
საბუთები იმდენად მხოლოაზროვანია, რომ ეს ერთი გა-
უგებარი გარემოება ჩვენს დასკვნებს ვერ შეარყევს¹.

---

¹ 1933 წლის ზაფხულამდე იმედი მქონდა, რომ ვანის ნანგრე-
ვებში ისეთი წარწერები აღმოჩნდებოდა, რომლებიც ნამდვილად
გაგვირკვევდა თმოგველთა გვარის გენეალოგიას—სამწუხაროდ, ეს
იმედი გამიცრუდა.

აღწერა

§§ 1—15. ხელნაწერის გარეგანი აღწერა

§ 1. გარეგანილი აწინდელი მდგომარეობა

საქართველოს მუზეუმის პალეოგრაფიული განყოფილების ხელნაწერი № 933 Ad წარმოადგენს ერთს ყუბარზე¹ დახვეულს ეტრატის გრაგნილს, სიგრძ. 5,62 m, სიგან. 19-იდან 27¹/₂ cm-მდე, რომელიც ახლა 13 სხვადასხვა სიგრძე-სიგანის კეფისაგან შედგება². ეს კეფები ერთმანეთზე გადაკერებულია ფერადი ძაფით. გრაგნილის მთელი პირიმხარე (Recto) უჭირავს ვაჰანის განგებას კათალიკოზის გიორგის სიმტკიცითურთ; მხოლოდ უკანასკნელი, მე-12[15] კეფის³ პირიმხარეზე, ბოლოში, მოთავსებულია მურვან ლარიბაძის პირველი მინაწერი. გრაგნილის ზურგი კი შეესებულა 20 სხვადასხვა დროის მინაწერით⁴.

¹ ასე ეძახიან, როგ. ს. იორდანიშვილმა გადმოშვა, ფშავში იმ ხის ტაბიკს, რომელზედაც დაიხვევა გრაგნილი; ჩვეულებრივად ყუბარი ორია, ერთი გრაგნილის თავში, მეორე ბოლოში, რომ მისი გაშლა ადვილი იყოს.

² ყველაზედ გრძელია კეფი № 12[15]—57 cm, ყველაზედ მოკლეა № 7[10]—36 cm.

³ თუმცა, როგორც აღვნიშნე, გრაგნილი შეიცავს 13 კეფს, მე მხოლოდ 12-ს ვანგარიშობ—ამისა და საერთოდ კეფების ნუმერაციის შესახებ იხ. ქვემოთ.

⁴ თუ გამოვაკლებთ R-მხარის აწივებზე მოთავსებულს მინაწერებს, გრაგნილი შეიცავს სულ 21 მინაწერს, სხვადასხვა პირთა მიერ გაჩენილს ალაპებს; ამათგან თ. ყორდანიას თავის გამოცემაში აღნიშნული აქვს მხოლოდ 15 მინაწერი.

§ 2. კეფი № 1[2] და დაკარგული № [1]. ზომა $39\frac{1}{2} \times 21$ cm, R—მხარე შეიცავს 39 სტრიქონს. ეს კეფი მეტად დაზიანებულია, რადგან გრაგნილის ყუბარზე დახვევისას ზემოდანაა მოქცეული: აშიები დაგლეჯილი აქვს, შუაკეფიც ბევრგან ამოგლეჯილი და ხშირად დახეულია; პირიმხარე დაფარულია ჭუჭყით, ხოლო ტექსტი ბევრგან გადასულია და აღარ იკითხება; განსაკუთრებით დაზიანებულია მარჯვენა აშია—ამას მთელი დიდი ნაჭრები მოგლეჯილი აქვს და ამიტომ სტრიქონების ბოლოასოები ერთი-ორგანა იკითხება; მარცხენა აშიას კი, მე-11 სტრიქონიდან მოყოლებული, აღარაფერი აკლია, თუ საერთოდ წაჭრილი არაა. ზურგის მხარეზე, უკანასკნელი, № 21 მინაწერის შემდეგ, კიდევ 16 cm-ის სიგრძის თავისუფალი ადგილია, რომელზედაც თითქოს აღარაფერი უნდა წერებულყო, თუმცა სწორედ ამ ადგილზე დაკრულია მუზეუმის ეტიკეტი და წებოს ხშირი წასმით ეტრატი ისე გაშავებულია, რომ დანამდვილებით წარწერის შესახებ არაფრის თქმა არ შეიძლება.

მეტად დაზიანებული აქვს ამ კეფს ზემოაშიაც, ისე რომ პირველი სტრიქონისაგან, როგორც ეს ჩვენი გამოცემიდან ჩანს, შენახულია მხოლოდ რამდენიმე ასო; მაგრამ ეს რამდენიმე ასო, ყოველ ექვს გარეშე, ამ კეფის პირველ სტრიქონს ეკუთვნის, ვინაიდან ამ ასოებს ზემოთ ნაკერი ჩანს, ე. ი. აქ ეს კეფი გადაკერებული ყოფილა წინამავალ კეფზე. რადგან ძეგლის შინაარსიდან ირკვევა, რომ თავში მას ბევრი არაფერი უნდა აკლდეს, ამიტომ მე ვვარაუდობ ერთს დაკარგულ კეფს, რომელზედაც მოთავსებული იქნებოდა ძეგლის შესავალი, „ა“-თავის ზანდუკი და მისი პირველი სტრიქონები, ხოლო შემონახულს კეფს № 1-ს კუთხოვან ფრჩხილებში აღვნიშნავ მე-[2] კეფად.

უნდა აღინიშნოს აგრეთვე ერთი გწრემობა: ზემო-
აშიის ის ადგილი, რომელსაც ნაკერი ეტყობა, სიგრძით
4-ოდე cm-ისაა და საფიქრებელია, რომ მკარგრძელ
ის ხელრთვის (იხ. ქვემ. § 28) ნაკვალევი უნდა შემო-
ნახულიყო, ნამდვილად კი არაფერი ჩანს და ეჭვს გარე-
შეა, რომ პირველი კეფები მკარგრძელს არ დაუნიშნავს.
მაგრამ ასევე დაუნიშნავია უკანასკნელი, მე-11[14] და მე-12
[15] კეფების გადანაკერი—ეტყობა, გრაგნილის თავში და
ბოლოში დანიშნა ზედმეტად მიუჩნევიათ—და ეს დეტა-
ლი გვიდასტურებს, რომ თავში ერთი კეფის მეტი გრაგ-
ნილს არა უნდა აკლდეს რა.

§ 3. კეფი № 2[3], ზომ. 50×19 cm, R—მხარეზე 53
სტრ. ეს კეფიც ძალზე დაშავებულა, ისე რომ და-
წვრილებითი აღწერა მისი ყოვლად შეუძლებელია, ოღონდ
ზემო და ქვემო აშიებზე (როგორც პირის ისე ზურგის
მხარეზე) მკარგრძელის ხელრთვის ნაკვალევი ჩანს და
აქედან ცხადი ხდება, რომ სიგრძით მას არაფერი დაჰ-
კლებია.

§ 4. კეფი № 3[6], ზომ. 40×22 cm., R—მხარ. 43 სტრ.
ესეც ზემოაღწერილი კეფების მდგომარეობაშია, ქვემოაში-
ას(R— და V-მხარეზე) აჩნია მკარგრძელის ნიშნები.
განსაკუთრებით დაზიანებულია ზემონაწილი ამ კეფისა, ზე-
მოაშია მთლად მოგლეჯილია და აქ რამდენიმე სტრიქონიც
აკლია, თუმცა, როგორც ეს კეფის სიგრძიდან ჩანს, მაინც
და მაინც ბევრი არ უნდა დაჰკლებოდეს. ძეგლის შინაარსი-
დან ირკვევა, რომ მე-2 და მე-3 შემონახულს კეფებს შო-
რის, სულ ნაკლები, ორი დაკარგული კეფი უნდა ვივარაუ-
დოთ. საქმე ისაა, რომ „ბ“-თავი, რომელიც მე-2[3] კე-
ფით წყდება, ზანდუკის მიხედვით, საკმაოდ გრძელი უნ-
და ყოფილიყო, მას ერთი კეფი მაინც დასჭირდებოდა
კიდევ; ამას მიჰყვებოდა „ბ“-თავი, რომელიც დაახლო-

ვებით კიდევ ერთ კეფს დაიჭერდა, ალბათ, და გარდა ამისა, „ღ“-თავსაც, რომელიც მოთავსებულია მე-3[6] და მე-4[7] კეფებზე, ზანდუკი და პირველი სტრიქონები აკლია. ამის მიხედვით, მინიმუმად ვვარაუდობ ორს დაკარგულ კეფს და მე-3 კეფს კუთხოვან ფრჩხილებში აღვნიშნავ მე-[6] კეფად.

§ 5. კეფები № № 4[7], 5[8], 6[9], 7[10], 8[11] მთლიანად არიან შენახული. ამათგან № 4[7] ცოტათი დაზიანებულია, განის აშიები ზოგან წაგლეჯილი და ჩამოჭრილი აქვს, № 5[8]-ს მარჯვ. (R) აშია ადგილ-ადგილ მოგლეჯილი აქვს, ამასა და № 6[9]-ს მარცხ. (R) აშია თავიდან ბოლომდე ჩამოჭრილი აქვს, № 8[11]-ს კი ჩამოჭრილი აქვს მარჯვ. (R) აშია.

§ 6. კეფი № 8^I[11], ზომ. 19×27 cm, R—მხარ. 18 სტრ., შენახულია მთლიანად, ოღონდ ჩამოჭრილი აქვს ორივე განის აშია. პირიმხარეზე ტექსტი მთლად გადასულა, ისე რომ მისი წაკითხვა მხოლოდ სანთლის შუქზე გაჭვრეტით შეიძლება, ზურგზე კი ტექსტი კარგადაა დაცული. კარგადაა დაცული აგრეთვე მინაწერები აშიებზე (R) და სარგისის ნიშნები გადანაკერებზე.

ეს კეფი მერმინდელი ჩაკერებულია. როგორცა ჩანს, მე-8[11] კეფის ქვემო ნაწილი, რაღაც მიზეზის გამო, მკარგრძელის გარდაცვალების შემდეგ, მოუჭრიათ. აქ ახალი ეტრატის ნაჭერი ჩაუკერებიათ და ზედ ძველი ტექსტი გადმოუწერიათ. აი ამისი საბუთები: 1. ეს კეფი, ქვემო და ზემო აშიებზე, როგორც R—ისე V—მხარეზე, დანიშნულია სარგისის მიერ, ხოლო ყველა დანარჩენ კეფებს მკარგრძელის ნიშანი აზის, 2. მე-8[11] კეფის ქვემოკიდებზე ჩანს ჩამოჭრილი სტრიქონის ქარაგმები და ასოების ზედაკიდურები, 3. მე-8^I[11] კეფის ტექსტი დაწერილია სხვა მელნით: a) წითური მელანი უფრო ღია

და მკვეთრი ფერისაა, *ბ*) შავი მელანი თუმცა იმავე ქან-
გის ფერისა ყოფილა, როგორც დანარჩენი ტექსტის მე-
ლანი, მაგრამ სხვა შემადგენლობისაა, რადგან მთლად
გამოფიტულა—ხოლო რომ გამოფიტვა გარეგანი რაიმე
მიზეზის ბრალი არაა, ამას გვიმტკიცებს ჩინებული და-
ცულობა სარგისის ნიშნებისა და მისი მინაწერისა
მარჯვ. (*R*) აშიაზე, რომლებიც სხვა, შავი, მელნით სწე-
რია და გარეშე მიზეზი (მაგ. სინესტე) რომ ყოფილიყო,
აგრეთვე დაზიანდებოდა, 4. მე-8^I[11^I] კეფის ტექსტი
დაწერილია სხვა ხელით—დანარჩენი ტექსტის ხელზე
ოდნავ უფრო წვრილია, 5. რომ მე-8[11] კეფის ჩამო-
ჭრილი ნაკვეთის ტექსტი უცვლელად გადმოუღიათ ახლად
ჩაკერებულს ნაჭერზე, ეს ჩანს „3“—თავის ზანდუკიდან
და უმეშვეო გადაბმულობიდან მე-8[11] კეფის უკანას-
კნელსა და მე 8^I[11^I] კეფის პირველ სტრიქონებს შორის;
ამასვე გვიდასტურებს ორივე კეფის საერთო სიგრძე:
 $38,5 + 19 = 57,5$ cm-ს, ხოლო მთელი გრაგნილის უგრძე-
სი კეფი № 12[15] 57 cm-ის სიგრძისაა. უნდა აღინიშ-
ნოს მაინც, რომ ამ კეფის ტექსტს ერთგვარი უწესობა
ეტყობა: მე-3 პარაგრაფში ზედმეტად გამეორებულია ის,
რაც უკვე ნათქვამია მე-2 პარაგრაფში.

მე-8^I[11^I] კეფს მე ვთვლი მე-8[11] კეფის ნაწილად
და ამიტომ მას ცალკე ნომრით არ აღვნიშნავ.

§ 7. კეფები №№ 9[12], 10[13], 11[14], 12[15] ყვე-
ლა მთლიანად და კარგადაა შენახული, ოღონდ ყველას
განის აშიები ჩამოჭრილი აქვს; მე-9[12] კეფის ზემოაშია
(*R*), საცა სარგისის ნიშანი სწერია, გადაფხეილი
უნდა იყოს, უფრო მუქი ფერი ადევს—მკარგრძელის
ხელრთვა თუ გადაუფხეკიათ (*V*—მხარეს არაფერი ეტყო-
ბა); მე-11[14] და მე-12[15] კეფების გადანაკერს მკარ-

გრძელი არ ამტკიცებს (არც R, არც V); მე-12[15] კეფის ქვემონახევარი ძალზე დანაოჭებულია ყუბარზე დახვევის გამო.

§ 8. გრაგნილის პირვანდელი შემადგენლობა. ამრიგად, ზემონათქვამიდან ირკვევა, რომ მთელი გრაგნილი თავდაპირველად, სულ ნაკლები, 15 კეფისაგან შედგებოდა, დღეს კი, თუ ჩამატებულს მე-8^I კეფს გამოვაკლებთ, შენახულია მხოლოდ 12 კეფი. სამს დაკარგულ კეფზე მოთავსებული იყო: 1. მთელი შესავალი, სადაც ნიშანდობლივ მოხსენებული იქნებოდა ძეგლის დამდები, მიზეზი მისი დადებისა, შეიძლება თარიღიც და სხვ., 2. „ა“-თავის ზანდუკი პირველი სტრიქონებითურთ, 3. უმნიშვნელოვანესი ნაწილი „ბ“-თავისა, 4. მთელი „გ“-თავი, 5. „დ“-თავის ზანდუკი პირველი სტრიქონებითურთ.

— § 9. ვაჰანის ძეგლის დამწერლობა. ვაჰანის ძეგლი დაწერილია XIII-XIV საუკუნეების მსხვილი მრგვლოვანი ნუსხახუცურით¹, კარგი ხელით. ხელი და ჟანგისფერი მელანი² ყველგან ერთია, გარდა მე-8^I[11^I] კეფისა (იხ.

¹ მე შეუძლებლად მიმაჩნია ამ დამწერლობის განსაზღვრა უფრო ნიშანდობლივ. უკვე XII ს-ის დამდგის ძეგლები (მაგ., დავითის 1122 წლ. ანდერძი, იხ. ს. კაკაბაძის გამოცემა, ფოტოტიპია) მსგავსი ხელითაა გადაწერილი. ასეთივე ხელით სწერენ ნიკოლოზ კატარაწისძე XIII ს-ში (საქ. მუხ. ხელნაწ. განყ-ის № 26 A) და ავგაროზ ბანდაძისძე 1348-65 წწ. (საქ. მუხ. ხელნაწ. განყ-ის № 575 A). პირდაპირ ძნელია ამ მრგვლოვანი დამწერლობის გარჩევა ერთმანეთში. შეჭველია, აქ გარკვეულ კალიგრაფიულ სკოლასთან გვაქვს საქმე, რომელიც XII ს-ის დამდგისათვის ჩამოყალიბდა და საყოველთაო გავრცელება მოიპოვა. ამ ლამაზ შრიფტს შეიძლება კლასიკური ხანის ნუსხახუცური ეწოდოს.

² მელანი თავდაპირველად, ალბათ, უფრო მუქი იქნებოდა და აწინდელს ჟანგის, ანუ, უკეთ, ძველი რკინის ფერს დროთა განმავლობაში მიიღებდა.

ზემ. § 6); ოლონდ მე-11[14] კეფის მე-47 სტრიქონიდან, სიტყვებიდან „დიდნი კარნი ზღუდისანი“, ვიდრე მე-12[15] კეფამდე ხელი შესამჩნევად ფუჭდება, თითქოს მწერალს ნაჩქარევად უწერიაო, ხოლო მე-12 კეფზე ისევ გამოკეთებულია, მაგრამ მელანი აქ უფრო მუქია.

უ ოთხკბილიანია, მაგრამ ორჯერ გვხვდება სამკბილიანიც: 63₁₅ „უთ-ცნე[მღენ]“, საცა სამკბილიანობა გამოწვეულია ადგილის სიმცირით, რადგან სტრიქონი მეტისმეტი გრძელი გამოვიდა, და 73₃₁ „მყოღრთთა“; ო ერთგან ოთხკბილიანია: 69₂₂ „მბონინთა“.

რამდენჯერმე გვხვდება შეწიალებული ასოც: 76₅ „ჯღმა“, „ღ“ ჩასმულია „ქ“-ში, 87₁ „აწ“, „წ“ ჩასმულია „ა“-ში, 89₆, 89₃₀ „ღა“, „ა“ ჩასმულია „ღ“-ში.

§. 10. სასვენ ნიშნებად იხმარება: *a*) სამი წერტილი (:·) და ერთი-ორგან ორი წერტილი და პატარა ხაზი (:—), რომლებსაც ჩვენი ახლანდელი წერტილის ძალა აქვს. მხოლოდ სამი წერტილის შემდეგ იწყება წინადადება მთავრული ასოთი (თუმცა ყოველთვის არა), *b*) ორი წერტილი (:·) და, შედარებით იშვიათად, წერტილ-მძიმე (:·)—ესენიც ჩვენს წერტილს, ხოლო ზოგჯერ ჩვენს წერტილ-მძიმეს უდრიან, მაგრამ სამწერტილზე უფრო სუსტი ნიშნებია, *c*) წერტილი (·) და მძიმე (··)—ესენი ერთმანეთს უდრიან და მძიმის ძალა აქვთ, თუმცა მათი ხმარება აწინდელისაგან სრულიად განსხვავებულია; მძიმე ზოგჯერ თითქოს ჩვენებურს ორწერტილს უდრის, *d*) კითხვის ნიშანი: სიტყვის ზემოდან დასმული გადაბრუნებული მძიმე (·), გვხვდება მხოლოდ ერთხელ (78₈₋₉ ვითაბ), *e*) განცვიფრების ნიშანი: სიტყვის ზემოდან დასმული პატარა ირიბული ხაზი (·), გვხვდება სამჯერ (66₁₄ ში, 71₂₈ რაჟსი, 76₁₂ თნჟისა), *f*) სიტყვის უკან სტრიქონში დასმული პატარა ირიბული ხაზი, ისეთივე როგორც განცვიფრების ნიშანი (·),

თბილისს აწინდელი ორი წერტილის მნიშვნელობა აქვს; გვხვდება მხოლოდ ერთხელ (69₁₄).

საერთოდ უნდა შევნიშნო, რომ განკვეთილობის ნიშნები ჩვენს ძეგლში უსისტემოდ იხმარება. განსაკუთრებით ნებისმიერია წერტილისა და მძიმის ხმარება, რომელიც, ჩემის აზრით, არავითარ წესს არ ემორჩილება. მხოლოდ სამი წერტილი სრულიად წესიერად ისმის იქ, სადაც დამთავრებულია მთელი წინადადება, ან აბზაცი, ან გარკვეული აზრი.

§ 11. კორექტურული ნიშნები. როცა სიტყვა ჩამატებულია სტრიქონს-ზემოდან, ჩვენს ძეგლში იხმარება (თუმცა არა ყოველთვის) ნიშნები, რომლებმაც უნდა გვიჩვენოს სიტყვის ადგილი სტრიქონში: *a*) პატარა ირიბული ხაზი ([^]), მსგავსი განცვიფრების ნიშნისა (იხ. ზემ. § 10*e*), რომელიც დასმულია ჩართული სიტყვის გვერდით და სათანადო ადგილას სტრიქონში (63₄₋₅), *b*) წერტილმძიმე და სამი წერტილი (;:·), იხმარება ისევე როგორც ირიბული ხაზი (72₃), *c*) მრავალწერტილი, რომელიც იწყება სათანადო ადგილიდან სტრიქონში და მოყვანილია ჩართულ სიტყვამდე (მაგ., 84₁₂₋₁₃).

გარდა ამისა, ერთგან იხმარება შეერთების ნიშანიც, შესაერთებელ სიტყვათა ქვემოდან დასმული ფრჩხილი: 83₁₀ უქმ სიფყაღმაჟ.

§ 12. ქარაგმები. ქარაგმა ორგვარია: *a*) პატარა დაკლაკნილი ხაზი ([^]), რომელიც იხმარება როგორც ხმოვანთა ისე თანხმოვანთა დასაქარაგმებლად და აგრეთვე „ა“-ს დასაქარაგმებლადაც, *b*) გადაბრუნებული მძიმე ([^]), მსგავსი კითხვითი ნიშნისა (იხ. ზემ. § 10 *d*), მაგრამ უფრო წვრილი. ამ ნიშნით იქარაგმება „ა“, ისიც უმთავრესად სიტყვის ბოლოში. მხოლოდ ორჯერ შევნიშნე ასეთი ქარაგმის ხმარება „ა“-სათვის: 68₃₁ უჯა[^]ჯსღა და 80₂₂

„მწინა“—ამ უკანასკნელს შემთხვევაში შეიძლებოდა სხვა-ნაირადაც გამეხსნა ეს სიტყვა და ყველგან დამეწერა „მონოზანი“ და არა „მონაზონი“, როგორც ჩემს გამოცემაშია, მაგრამ რადგანაც მეორე შემთხვევაცა გვაქვს „თ“-სათვის ასეთი ქარაგმის ხმარებისა, მეც ჩვეულებრივი და უფრო სწორი გახსნა ვამჯობინე.

§ 13. სტრიქონს ზემოდანაა ჩართულინ 3₄₋₅ „მთავარ“, 72₃ „და არა ცოფისათვის დიაკონთაჲსა“, 77₂₁ „რამათა“, 78₂₁ ასო „რ“ სიტყვაში „გაბრნა“, 84₁₂₋₁₃ „ბინა მღვდელყოფილთ-მისა“.

§ 14. სტრიქონს-ქვემოდანაა მიწერილი 72₂₅ ასო „ი“ სიტყვაში „მიოჯუოთს“, 65₆₋₇ ასო „ი“ სიტყვაში „ყოფილ-ნიჲ“.

§ 15. შერმინდელი ჩანართი. პირვანდელი ტექსტი გადაფხეკილია და ზედ წარწერილია მკარგრძელის ხელით მხედრულად: 70₁₈ „იქსი“, 70₁₉ „ოთს ოთხი“, 70_{22,24} „სამ სამი“, 70₂₆ „ისრუჲ სამ სამი“, 71₃ „ოთი“, 71_{5,7} „მოცინაფი და დოჲაფი“; პირვანდელი ტექსტი გადაფხეკილია და ზედ წარწერილია მთავრული ხუცურით: 71₁₆:8:8: (იხ. აგრეთვე ზემ. § 6, მე-8^I კეფის ჩართულობის შესახებ).

§§ 16-21. ტექსტის კრიტიკა

§ 16. შეცდომები.

a) დიტოგრაფიული: 72₃₀ „ლულარქნილილი“.

b) ხარვეზები და დამახინჯებანი: 71₉ „მიცემოდი“ და არა „მიცემოდის“; 85₂₅ „მწრთა“ და არა „მწრთა“—აქ შეიძლებოდა ქარაგმის გამოტოვება გვეფიქრა, ჩვენი ძველი რომ „ი“-ს მეტად იშვიათად არ აქარაგმებდეს (იხ. ქვემ.

§ 24); 90₈ „თვნიჲ“ და არა „თვნიერ“; 90₁₁ „იღღესქ“¹ლოდ“ და არა „იღღესქ“¹ლოდ“ = „იღღესქსაჲლოდ“.

ც) დაუქარაგმებელი სიტყვები: 69₃ „მესმესა“ და არა „მესმესა“; 69₂₃ „მეჲრჲ“ და არა „მეჲრჲ“; 76₁₅ „იგართჲ“ და არა „იგართჲ“; 89₂₃ „მბარსვთასა“ და არა „მბარსვთასა“; 89₂₄ „თჲფრთმბასა“ და არა „თჲფრთმბასა“, თუმცა ეს უკანასკნელი გამოცემაში შეიძლება ტყუილად შევასწორე და „ლ“-ს რედუქციით წარმოებულ მიცემით ბრუნვას წარმოადგენდეს.

დ) ენიანი ვნებითი, რომელიც მოითხოვს მიცემითს, შეთანხმებულია ნათესაობითთან: 83₂₈₋₂₉ „აღაპი... გარდაჲ-კემოდის... ბმისათვის“, იმის ნაცვლად რომ ეწეროს: „აღაპი... გარდაჲკემოდის... ბმისათვის“, როგორც მე შევასწორე¹.

§ 17. ორთოგრაფიული სხვაობანი.

63₃ „გიჲისი“ — 72₂₁ „გიჲისისა“ — 87₂₄ „გიჲის“.

70₁₈ და სხვ. „ღჲჲაჲი“ — 71_{5,7} „ღჲჲაჲი“, თუმცა ეს უკანასკნელი მერმინდელი ჩანართია (იხ. ზემ. § 15).

71₁₁ და სხვ. „იჲჲისი“ — 70₁₈ „იჲჲისი“, თუმცა ესეც მერმინდელი ჩაწერილია (იხ. § 15), ან შეიძლება ქარაგმა იყოს გამოტოვებული.

64₁, 83₁₉ „იჲშთა“ — 89₂ „იჲშთა“.

71₂₀ და სხვ. „თვთოჲ“, 90₃ „თვთოჲ“ — 62₃ „თო-თოჲჲისა“.

ყველგან იწერება „მონაზონი“, ხოლო 85₁₃ „მონაზონ-ზონდოდონ“ (უმარცვლო „უ“-ნით).

¹ აქ შეიძლება და წარმოგვედგინა „ი“-ნისა და „ი“-ნის აღრევა და მართლაც ჩვენს ძეგლში „ი“-ს, ერთი-ორგან, იმდენად მოკლე ფეხი აქვს, რომ კაცმა შეიძლება „ი“-ნად მიიღოს, მით უმეტეს, რომ სხვა ასოებთან გადაბმისას სარქველიც ეკუმშება. მაგრამ სიტყვაში „გარდაჲკემოდის“ „ი“ სრულებით გარკვევით და ამასთანავე გადაუბმელად სწერია.

66₂₋₃, 72₁₆ „ნანდვლუჲ“ — 82₁₈ „ნამდვლუჲ“.

66₁₁ და სხვ. „თისა = თვლისა“, 66₁₅ და სხვ. „ონ = თვალმან“ — 62₁₇ „უფალთა“, თუმცა ეს უკანასკნელი ამ ადგილას „მაცონის“ მნიშვნელობითაა ნახმარი და არა „ღმერთისა“.

ყველგან იწერება „უკუთუ“, ხოლო 69₅ „უკუთუ“; „უ“-ს ასეთი გადმოცემა აქ ალბათ იმის მიზეზია, რომ ეს სიტყვა ასომთავრულით იწყება.

§ 18. ფონეტიკური თავისებურებანი.

ა) ასო „ც“ დაისმის ყველგან და მხოლოდ უმარცვლო „უ“-ნის შემდეგ, მაგრამ ორჯერ გვხვდება სწორი ხმარებაც:

76₃₀ „მუფც“ (სახელობითში) და 74₁₄₋₁₅ „ილცსა = ისტაპლსა“. ორჯერ კი მარცვლიანი „უ“-ნის შემდეგაც „ც“ ზის: 63₂₆ და 83₄ „უცქლად = უცქელად“.

„მუფც“ არ გამომცვლია, სხვაგან კი „ც“ „უ“-ნით შეეცვალე. მომაქვს აქ სია „ც“-ანი სიტყვებისა, ოღონდ, თუ კი ერთი ძირი ერთხელ შემხვდებოდა, მეორედ და მესამედ მას აღარ აღვნიშნავდი. ამოვიღე მხოლოდ სრულად დაწერილი, დაუქარაგმებელი სიტყვები: 61₁₉ „შეცნიჭობისა“, 63₁₈ „უკუც“, 64₁₄ „განსუცნივისა“, 65₂₃ „მუცყელისა“, 68₃ „მონუკუტონ“, 68₉ „წუცნი“, 68₂₇ „ბუცლ“, 69₉ „ბუცმ[ოჲ]“, 75₁₋₂ „ჰაჟიუცულნი“, 75₂₁ „სუცმობ“, 75₂₅ „უწუცრული“, 77₂₅ „მოსუცაჲ“, 81₉ „მუმსუცტპლომისა“, 85₁₄₋₁₅ „შეშუცმასა“, 85₂₀ „ყუცლაჲთა“, 87₁₈ „უსუცმით“, 88₂₁₋₂₂ „შეხუცნილ“.

ბ). „ჲ“-ს ნაცვლად დასმულია უმარცვლო „უ“: 73₂ „რისსუჲა“, თუმცა სხვაგან გვითხულობთ: 87₂₇ და სხვ. „რისსვისა“, 89₉ „შერისსვითა“ და არა „რისსვსა“, „შერისსვთა“. მრავლობ. რიცხვის პირვ. პირის ობიექტური პრე-

ფიქსი არის ყოველთვის „ო“, მაგ. 73₅₋₆ „გუასწავებს“, ხოლო მომდევნო ი-სთან ერთად „გვ“, მაგ. 89₂₆ „ღაგვწერია“ და სხვ.

ა). „ვ“ იკარგება ონის შემდეგ ხმოვნის წინ: 74₉ „გამოთსოს“, 77₁₂ „განგზათს“, 79₂₅ „ვპოვით“, 78₂₀ „იპია“, 70₄ „იპოვოდეს“, 85₆ „იპოს“, 81₁ „მცთანნი“, 68₂₇ „ჯართან“; თუმცა გვხვდება აგრეთვე 66₄ „ასწავოს“, და 74₄₋₅ „რავ- ზომცა“, საცა ზედმეტი ვ შეიძლება „რავდენის<რათდენის“ ანალოგიით იყოს გაჩენილი, ოღონდ უნდა შევნიშნო, რომ ჩვენ ძეგლში ყველგან „რათდენი“ იხმარება და არა „რავ- დენი“.

ბ). „ჰ“ იხმარება ისეთ სიტყვებში როგორც 72₁₄ და სხვ. „ანგაპარშითისა“, 89₁₇ „ვანანის“, ხოლო „ჰასაკი“, „ჰაჰა“ და სხვ. ხომ ჩვეულებრივია.

გ). პრევერბები ზოგჯერ შეკვეცილია: 89₂₅ „ამაღლუმასა“, თუმცა სხვაგან ყველგან „აღ“-პრევერბი იხმარება. განსაკუთრებით ხშირია „გან“-პრევერბის შეკვეცა: 75₃₁ „გაფოსად“, 89₁₉ „გაგოჲლი“, სხვაგან კი ყოველთვის „განგოჲლი“, 80₂₉ „გაიგზავნოდინ“, 80₂₆ „გაიმაართოდეს“, 85₇ „გაიცოს“, 84₅ „გაიცოდენ“, 84₁₈ „გაუცოდენ“, 69₁₆₋₁₇ „გაისცემრბდენ“, ხოლო 69₂₃ „განისცემრბდეს“, 85₁₆₋₁₇ „გაიჩინოდეს“, 69₁₅ „გასაცოდელი“, 70₁₅, 71₈₋₉ „გაუჩინო“ 90₁₈ „გაჰმართონ“; 89₂₂ „წავითსოდეს“, 90₁₅ „წავითსვასა“, მაგრამ 89₂₈₋₂₉ „წართავითსოდეს“, 89₂₇ „წართავთსვად“, 90₁ „წართავითსოდეს“; 74₃, 80₂₉ „წასულად“, ხოლო 74₈ და სხვ. „წარვოდეს“, 71₃₁ „წარსულად“.

დ). მეტათეზისი: 76₂₄₋₂₅ „წართვიცართოდენ“ და არა „წართვიცალიართენ“; 74₃, 80₂₉ „წასულად“, ხოლო 71₃₁ „წარსულად“, 75₂₂ და სხვ. „შესლვად“; 88₁₃ „აღნამანი“ და არა „აღნამანი“.

ე). საინტერესოა აგრეთვე წმინდა ბერძნული ფორმა სიტყვისა „ცუპიონისა“ 75₃₁.

§ 19. მორფოლოგიური თავისებურებანი.

ა). ბრუნება: ა) სახელობითს ნიშანი არა აქვს, თუ სახელი „ი“-ნით თავდება, რადგან, როგორც ზემოთ აღვნიშნე (იხ. § 18 ა), „ც“ მხოლოდ უმარცვლო „ი“-ს შემდეგ ისმის, ხოლო მის ბგერინაცვალს „ი“ ან „იი“-ს ჩვენი ძველი არ იცნობს. ასე, მაგ., ვკითხულობთ 85₅ „ყოფილი საღმრთო მისისა სეულისა“ და არა „საღმრთო“, ან „საღმრთო“, არც „საღმრთო“; მხოლოდ ერთხელ აქვს „ი“-ზე დაბლოკებულ სახელს ნიშანი სახელობითში: 76₃₀ „კმომს მუჟღს“ (შეად. ზემ. § 18 ა); ერთხელ კი „ი“-ზე დაბლოკებული სიტყვაც სახელობითში უნიშნოდაა: 71₁₈ „თვთლ სპალნო ღვინო“, თუმცა იქვე, 71₂₄₋₂₅ სწერია: „ღვინო... თვთლ სპალნო“. ბ) ნათესაობითი უსრულია, თუ რომ მსაზღვრელი და საზღვრული ერთ მთლიან კომპლექსადაა მიჩნეული, მაგ., 63₂₅ „ღმრთისმთვინო“, 89₂₅ „ჯუარისამაღლო-ნისა“, 66₁₂ „საღმრთო მისისა“ და სხვ.; ასეთი კომპლექსები გამოცემაში ერთსიტყვადაა დაბეჭდილი (იხ. ქვემ. § 22); გარდა ამისა, გვხვდება 81₂₃ „კანონისგანცა“ და არა „კანონისგანცა“, საცა შეკვეცა „ცა“-ნაწილაკის გამოწვეული უნდა იყოს და 82₁₀₋₁₁ „შემდგომად სერობის გამ[ოსლვისა]“ და არა „სერობის გამ[ოსლვისა]“, თუ აქაც ზემოაღნიშნულ კომპლექსთან არა გვაქვს საქმე. მაინც აღსანიშნავია, რომ ორივე უკანასკნელი მაგალითი დედანს არ ეკუთვნის (იხ. ზემ. § 6). ერთხელ ძველის დროისათვის ისეთი უცნაური შეკვეცა გვხვდება, რომ lapsus-ად ჩავთვალო და გამოცემაში შევასწორო: 78₅₋₆ „გარეუ საჭირო მისისა“ და არა „საჭირო მისისა“; 78₆ „ზღვად-ზღა“ და არა „ზღვად-ზღა“.

გ) ნათესაობითი შეუთანხმებელია სახელობითთან: 82₄ „მთავრად სენათა“ და შემდ. და არა „სენათა“ და შემდ., 79₂₉₋₃₀ „უკმს... მმთა მთრჩილუმა მქყმისისა“ და შემდ. და

არა „მჭყვისისა“ და შემდ., 79₂₁₋₂₂ „მთლოდებამ ვითლისა
რამსა“ და არა „ვითლისა რამსა“, ოღონდ აქ შეკვეცა
იმიტით გამოწვეული, რომ კანონზომიერად უკანასკნელ
სიტყვას „რამსა“ უნდა მიეღო შეთანხმების ნიშანი, მაგ-
რამ ეს სიტყვა ჩვენს ძეგლში ყოველთვის უნიშნოდა.

დ) მოქმედებითან შეთანხმებისას ამოვარდნილია „ა“:
69₂ „მიზღვითა ლთცვისათა“ და არა „ლთცვისათა“, და 69-10
„მოსწრაფვითა სათნოებისა მისისათა“ და არა „მისისა-
ათა“.

ე) აღსანიშნავია აგრეთვე ურედუქციო წარმოება ნათე-
საობითისა სიტყვაში „მღელი“: 84₁₅ „მღელისა = მღე-
ლისა“.

ვ) „ი“-ზე დაბლოებული სიტყვა ნათესაობითში ამ
„ი“-ს ჰკარგავს, მაგ. 76₃₀ „მეოც“ — 85₂₈ „მეოცისა“,
65₉ „მთქამა“ — 85₃₀ „მთქამისა“ და სხვ.; მხოლოდ სახელი
„ქრისტე“ „ი“-ს ინარჩუნებს: 66₁₃ „ქრისტესა“.

ბ) უღვლილება: ა) ორჯერ მეშველი ზმნა „არს“
იხმარება შეკვეცილი სახით: 69₈, 84₄ „არსა“. ბ) I თურ-
მეობითი გვხვდება როგორც ძველი ისე ახალი სახითაც:
76₁₅ „განმეწესებია“, 79₁₀ „განგვწესებია“ და სხვ., ხოლო
69₁₄₋₁₅ „განმეწესებია“, 71₂₂ „განგვწესებია“, 89₂₆ „განგვწესებია“
და სხვ. გ) მრავლობითობის მაჩვენებელი „ნ“ ნებისმიერ
იხმარება, ასე მაგ. ზმნა „იღმნენ“ ყოველთვის უამ-„ნ“-
აროდაა, მაგრამ ერთხელ 88₁₂₋₁₃ ვკითხულობთ: „საჟღ-
იღმნეს... აღნაზნი ზნანი“ და სხვ. დ) მესამე პირის ობი-
ექტური პრეფიქსი ყოველთვის იხმარება, დამატება პირ-
დაპირია თუ ირიბი, უკეთეს იგი მიცემითში დგას: 67₁₇
„ჰმადლობდენ“, 70₄ „ჰმსასწავლებდენ“, 70₅₋₆ მოჰლიდეს, 71₇
„ჰქმნდეს“, 73₆, 81₁₀ „ჰმოუწის“, 74₁₄ „მოჰყავთ“, 74₂₄, 79₂₅
„ჰმართო“, 75₈, „გელისკმაჰყო“, 75₁₈ „დაჰყო“, 76₁₁
„დაჰქნის“, 77₁₁ „განსთესდეს“, 77₁₇ „ჰსდევდენ“, 78_{4,8}

„პოლედენ“, 82₁₆ „პატიდემ“, 90₁₄ „სწრია“, 90₁₉ „სწრიაან“;
წარმოშობით მიცემით დამატებიან ზმნებს შერჩენილი
აქვთ 3: 76₂₁₋₂₂ „დაჰკანას“, 90₁₈ „გამართონ“.

ორჯერ გვხვდება უპრეტიქსო ფორმა: 75₂₉ „შლიდეს“,
82₂₇ „შეინს“.

§ 20. სინტაქსი

მასდარი ვითარებით ბრუნვაში ზოგჯერ მოითხოვს მი-
ცემითს, მას ჯერ კიდევ შერჩენილი აქვს გარდამავლობის
ძალა:

62₂₇₋₆₃ „ნრმცა ვის... უკადრმიის... უქოსსა საძმესა
კულუთად... მოგუმიდ რასმე განგდუშლთაგანსა თვსაგან“.

65₅₋₁₃ „კადი... შემძლეშელი ცუტთად ესოდენსა სელუმსა
ბმათასა“.

75₂₅₋₂₈ „ნრცამცა ვინ იკადრუმს... შეილსა უკასავოსა და
უქორულსა შემთყვანად მონასცურსა შინა“.

76₁₈₋₂₀ „უყოთუ... კადმან იმეცადინოს დაკნად ვითილსა
ამას ქესიერუმსა“.

სხვაგან კი ასეთი მასდარი მოითხოვს ნათესაობითს:

68₅₋₇ „განწ[ვალუმად] აბა იკას შერუმასა ბმათასა მი-
ლუმად საბრდელისა“.

75₃₀₋₃₁ „კულუთს განრყუნად მონასცობისა და გაფესად ცუპი-
კონისა“.

76₆₋₈ „ათავის კულუმიუმის უქორულისა ცრმისა გინა
დიკონისა შემთყვანად მონასცურსა ამას შინა“.

ზმნისებრ სინტაქსურ ძალას ორჯერ იჩენს მიძლეობაც:

61₄ „კმიდ დამცურელი სიმრავლესა“ და არა „სიმრავლისა“¹;
64₄₋₆ „მთრჩილნი წამისყოფასა მწყემსისა და მამისა] სელი-

¹ აქაც, როგ. ზემ. (§ 16 *d.*, შენ 1), შეიძლება იქნებოდეს „-ნისა და
“-ნის აღრევა გვეფიქრა, მაგრ. აქაც გარკვეულად „ე“ სწერია; ბო-
ლო რომ „სამსაველეს“ ნათესაობითი არაა, ამის შესახებ იხ. ზემ.
§ 19 *a*, ვ.

3. „განგებამ ვაჰანის ქუაბთამ“.

უპისპისა“; ხოლო იქვე ზევით 63₂₇-64₁ ვკითხულობთ: „ღმრთისად განმკურნაჲლნი ყოჲლისა ცსა[რე]ისა თვისისანი“.

საინტერესოა აგრეთვე ორმაგი ადგილობითი ზმნის-ზედის „მუნ სადა“ ცოტა უცნაური განაწილება წინადა-დების თავში და ბოლოში, რაც ერთგვარი რიტორიკუ-ლი ხერხი უნდა იყოს: 79₁₈₋₂₂ „რამეთუ სადა ძიბი ყოჲლთა მართვთაჲ, რთმულ-არს ჟესლისმთყუარმთაჲ, დამკვდარჲულ-აყოს მუნ, ნამყვნაჲ-არს მიერ მთლთღმთაჲ კოთლისა რამსმე ღღესცა“.

§ 21. დიალექტიზმები.

90₇ „რსარჲმოდ“ და არა „რსარჲმოდ“, თუმცა სწორედ ის ადგილი, საცა ეს სიტყვა მოიპოვება, ნაჩქარევადაა ნაწერი (იხ. ზემ. § 9) და მწერალს შეიძლება უბრალო შეცდომაც მოჰსვლოდეს.

85₂₀ „ყუღლათა“, რომლის ნაცვლად სხვაგან ყოველ-თვის „ყოღლითა“ იხმარება და ამ ადგილას უფრო მართე-ბული „ყოღლითაჲ“ იქნებოდა და ამიტომ მე, ყოველ შემ-თხვევაში, ვულგარული ფორმა მგონია, რომელიც შემ-თხვევით თუ გამოჰპარვია მწერალს.

85₁₃ „შობლათჲნდჲმოდჲ“ და არა „შობლათჲნდჲმოდჲ“.

90₁₂ „წინჲრჲანთა“ და არა „წინჲრჲანთა“?

§§ 22-25. ჩვენი ბამოცემისათვის

§ 22. ჩემ მიერ დედანში შეტანილი ცვლილებანი და ნიშნები. რადგანაც ჩვენი ხელნაწერი დედანს წარმოად-გენს, მე ვერიდებოდი ტექსტში რაიმე ცვლილების შეტა-ნას, მაგრამ დედნის ა. ვ. ფოტოგრაფიული პირის გაღ-

მოღება მაინც შეუძლებელი იყო: აშკარა შეცდომები შევასწორე (იხ. ამის შესახ. ზემ. § 16) და სასვენი ნიშნებიც ჩემი შევიტანე. როგორც ზემოთ (§ 10) უკვე აღინიშნა, განკვეთილობის ნიშნები თითქმის სრულებით უწესოდ იხმარება ჩვენს ძეგლში და ამის გამო თანამედროვე მკითხველისათვის ხშირად განსაკუთრებით ძნელია ამა თუ იმ წინადადების აზრის გაგება. მოვიტან მხოლოდ ერთ მაგალითს: 75₂₈-76₄ „ხოლო უკუეთუ ვინმე გლისპობდეს. და შლიდეს წესსა მონასტრისასა, და კელყოს განრყუნად მონასტრისა და გატეხად ტუპიკონისა, და შემოიყვანოს ყრმაჲ უჰასაკოჲ და ერთიცა, ლამე დააყოფიოს: გარეშე ყოვლისა ხუაინისა მეყსეულად მითურთ განიდევნოს მონასტრით. და მოიკუეთოს ვითარცა ასოჲ დამჰალი:“.“

განსაკუთრებით არეულია სასვენი ნიშნები 70₁₈-დან მოყოლებული 71₇-მდე, რადგან აქ ძველის გადანათხებზე ახალი ტექსტია ჩართული, განკვეთილობის ნიშნები კი მეტ-წილად ძველი დარჩენილა (შდ. ზემ. § 15).

დედნის ორ-ორი წერტილი დავუტოვე მხოლოდ ასოებით აღნიშნულ ციფრებს, რათა ჩვენს ტექსტშიც ეს ასოები გამოყოფილად ჩნდეს.

ტექსტში შევიტანე დეფიზი და ბრჭყალები. ბრჭყალებით გამოყოფილია ციტატები დაბადება-სახარებიდან, ხოლო დეფიზი დავსვი რთული შემასმენლის სახელ-ნაწილსა და ზმნას შორის; უკეთუ ან სახელი თავდება, ან ზმნა იწყება ხმოვნით და უკანასკნელ შემთხვევაში მაშინ, როდესაც სახელის ფორმა უსრულია; ასეთი ორნაწილელი შემასმენელი ჩვენს დედანში ხშირად ერთსიტყვად იწერება, ხოლო მაგ. „ჯაბ-აბს“, ერთ-ორ შემთხვევას გარდა, ყოველთვის იქარაგმება როგ. „ჯაბ-ბს“. გარდა ამისა, დეფიზი დავუსვი კიდევ ისეთ გამოთქმებს, როგორც „მცაბჲ-მცაბჲ“, „კაცად-კაცადსა“, „სასლითი-სასლად“, „შემდგომითი-შემდგომ-

ზად“ და მისთან., და ისეთ რთულ სიტყვებს, რომლებსაც მაინც და მაინც მჭიდრო გადაბმულობა არა აქვს, როგორც, მაგ., „სუთ-ქალაქთაჲზ“, „მჯითსჯულ-ჰანანასთმა-ჯცა“, ანდა ფორმით არიან გადაბმული, როგორც „რმა-ნათ-ჰვრათდ“, „ოთსშამათ-ჰარასჰუჰთა“ და სხვ.; ასეთი გამოთქმები დედანში მეტ-წილად ცალ-ცალკე სწერია.

ერთსიტყვადა მაქვს გადმოცემული მსაზღვრელ-საზღვრული, ბრუნვისდა მიუხედავად, როდესაც იგი ათვისებულია ერთ მთლიან კომპლექსად, რაც მსაზღვრელის ფორმის უსრულობიდან ჩანს (შეად. ზემ. § 19 a: ბ). ასეთი გამოთქმები, მაგ., „სრულყოფაჲ“, „წამისყოფასაჲ“, „ღმრთისმთაშინა“, დედანში ერთადაც იწერება და ცალ-ცალკეც, ოღონდ ერთხელ გარკვევით კორექტურული შემაერთებელი ნიშნითაა გადაბმული ორი ცალ-ცალკე დაწერილი სიტყვა: 83₁₀ „რქმ სიფყოფაჲ“.

თანდებულებს, გარდა „მიერ“, „შინა“, „თანა“, და „წუღა“-სი, ცალკე არა ვწერ, თუმცა არის შემთხვევა, როცა, მაგ., „გან“, ან „თვს“ დედანში ცალკე ზის, ხოლო ზემოჩამოთვლილნი, თითო-ოროლა შემთხვევას გარდა, დედანშიც ყოველთვის ცალკე იწერება.

„აბაჲის“, „გუგითათი“ და მისთან. დედანში ხშირად გაყოფილია, მე ყველგან ერთად ვწერ.

ასომთავრულები და წითურად დაწერილი, გარდა თავების ზანდუკებისა, რომლებიც შავად აიწყო, არ გადმოშიცია; მხედრულად ჩანაწერი ჩემს გამოცემაში ბაცი შრიფტითაა დაბეჭდილი (ე. წ. კირილეს ასოთი).

აბზაცებიცა და ტექსტის პარაგრაფებად დაყოფაც ჩემია; გრაგნილის კეფები სათანადო ნომრებით დავნიშნე; დედნის სტრიქონები გამოყოფილია ვერტიკალური ხაზებით.

§ 23. დაქარაგმებული სიტყვების გახსნა და მათი სია. ჩვენს გამოცემაში ყველა დაქარაგმებული სიტყვა გახსნილია და ქვემოთ მომაქვს ამ სიტყვების სია. რამ-

დენადაც სასვენი ნიშნების ხმარება ჩვენს ძეგლში ნებისმიერია და უწყესო (იხ. ზემ. § 10), იმდენად მტკიცე და გარკვეული წესია დატული დაქარაგმებისას, რაც ქვემოთმოყვანილი სიიდან კარგად ჩანს. ქარაგმების გახსნისას ექვი აღმიძრა მხოლოდ რამდენიმე შემთხვევამ: ასე 74₁₄₋₁₅ „ი¹ლსა“ გავხსენი როგორც „ისტა¹ლსა“, მაგრამ შეიძლება ვიფიქროთ აგრეთვე უსწორო დაწერილობა „ი¹ბრ¹ჟსა¹ლ¹მსა“, მით უმეტეს რომ ციტატა ბიბლიიდან, რომელსაც ეს სიტყვა ეკუთვნის, ვერ აღვადგინე; შემდეგ 76₂₆, 89₂₀ „ა¹ნ“ გავხსენი როგორც „ამ¹ნ“, თუმცა შეიძლებოდა წარმოგვედგინა არქაული დამწერლობა „ამ¹მ¹ნ“, რადგან არქაულად იწერება ისეთი სახელები, როგორც 66₁₅ „თ¹ნ“ = „თ¹ვ¹ფ¹ა¹ლ¹მ¹ან“; 66_{11,19} „თ¹ისა = თ¹ვ¹ფ¹ისა“, 76₃₀ „მ¹ფ¹ც = მ¹ფ¹ფ¹ც“, ხოლო შედარებით ნაგვიანები ფორმა „ამ¹ან“ ჩვენი ძეგლისათვის, მგონია, მიუღებელი უნდა იყოს; 75₅ „წ¹ყ¹ლი“ გავხსენი როგორც „წ¹ინ¹ა¹ს¹წ¹ა¹ბ¹მ¹ფ¹ყ¹ლი“, თუმცა დასაშვებია აგრეთვე „წ¹ინ¹ა¹ს¹წ¹ა¹ბ¹მ¹ფ¹ყ¹ლი“; 72₁ „ყ¹ის¹თ¹ს“ და 72₃ „ყ¹ის¹თ¹ს“ ორივე გავხსენი როგორც „ყ¹ფ¹ფ¹ის¹თ¹ს“, აგრეთვე 61₂₁₋₂₂ „მ¹ონ¹ს¹ტ¹ბ¹ის¹გ¹ნ“, 85₁₀₋₁₁ „ს¹ლ¹ის¹თ¹ს“ და სხვ. გავხსენი როგ. „მ¹ონ¹ს¹ტ¹ბ¹ის¹ა¹გ¹ან“, „ს¹ჟ¹ლის¹თ¹ს“ და სხვ. და არა „მ¹ონ¹ს¹ტ¹ბ¹ის¹გ¹ან“, „ს¹ჟ¹ლის¹თ¹ს“, და სხვ., რადგან „ა“-ნის გამოტოვება თუ გამოუტოვებლობა დაქარაგმებისას ხშირად სრულიად ნებისმიერია; მხოლოდ 62₂₁ „ყ¹ლის¹გ¹ნ¹ჟ“ გავხსენი როგორც „ყ¹ფ¹ფ¹ლის¹ა¹გ¹ან¹ჟ“, ვინაიდან „ჟ“-ნაწილას შეეძლო პირველი „ა“-ნის რელექტია გამოეწვია.

ბრუნვის მაწარმოებელი „ი“ არასოდეს არ იქარაგმება და ამისდა მიხედვით 64₅ „წ¹ამ¹ის¹ყ¹ფ¹სა“ გავიგე როგორც მიცემითი და გავხსენი როგ. „წ¹ამ¹ის¹ყ¹ფ¹ის¹ა“ (რასაც ისედაც გვიკარნახებს მომდევნო 64₅₋₆ „ს¹ჟ¹ლი¹ყ¹ბ¹ის¹ა¹სა“), ხოლო 80₁₂ „ს¹ფ¹ლ¹ს“ გავიგე როგორც ადგილობითი ზმნისზედა

და გავხსენი როგ. „სდფუს“ და არა „სდფუსის“, როგორც ამ ადგილას თითქოს უფრო მართებული უნდა ყოფილიყო.

ზოგიერთი დაქარაგმებული სიტყვა ტექსტში სრულად დაწერილიც მოიპოვება ამა თუ იმ ფორმით, და ასეთ შემთხვევაში, რასაკვირველია, მივსდევდი ტექსტის მართლწერას. ასეთი სრულად დაწერილი სიტყვები ქვემოთ სიაში ნაჩვენებია მრგვალ ფრჩხილებში, ხოლო თუ დაქარაგმებული სიტყვა იმავე სახით გახსნილიც გვხვდება, მრგვალ ფრჩხილებში აღნიშნულია მისი ადგილი (გვერდი და სტრიქონი).

დაქარაგმებული სიტყვების სია:

ა^დ 62₂₆ და სხვ. = არამედ.
ამ^თ 62₂ და სხვ., ამ^ს 62₂₉ და სხვ., = ამათ, ამას.
ამ^რ 84₂₁ და სხვ., ამ^რითგ^ნ 62₂₈ და სხვ. = ამიერ, ამიერიდან.
ამ^პრტვ^ნბის^ნათა 74₁₇₋₁₈ = ამპარტაენებისათა.
ამ^ლბასა 89₂₅ = ამალლებასა.
ა^ნ 76₂₆, 89₂₀ = ამენ.
ან^გლზნიცა 68₂₉ = ანგელოზნიცა.
არ^ნ 90₁₈ = არიან.
არ^ა 71₂ და სხვ. = არაა.
ა^ქს 71₁₆ და სხვ. = აქუს (აქუნდეს 69₂₁).
ა^ლბორგვ^ლნი 78₂₇₋₂₈ = აღბორგებულნი.
ა^ლსრ^ლნი 64₂ = აღსრულნი.
ა^ლსძრ^ვს 72₂₈ = აღსძრავს.

ბ^ნბით 88₁₅ = ბუნებით.

ბ^რლი 73₂₂ = ბრალი (ბრალთა 78₂₃).

ბ^რტ 79₂₃, ბ^რტისად 68₁₃₋₁₄, ბ^რტთა 75₃, სიბ^რტისა 72₁₅ = ბოროტ, ბოროტისად, ბოროტთა, სიბოროტისა.

ბრძნოს 85_{8-9} , ბრძნბითა 68_{26} , ბრძნებასა 80_{6-7} ,
უბრძნოს 74_{11} = ბრძანოს, ბრძანებითა, ბრძანებასა, უბრძანოს (ბრძანებისა 66_{18}).

გვდრზი 83_7 = გევედრები.

გზსა 69_4 = გზასა.

გლბისა 88_{25} , გლბისა 82_{17} = გალობისა, -საჲ.

გლი 62_{24} და სხვ., გლის 75_8 და სხვ., გლს 61_8 და სხვ. = გული, გულის, გულს.

გლხკთათა 72_{12} = გლახკთათა.

გმოირჩეოდის 65_4 = გამოირჩეოდის.

-გნ, -გნნი $61_{20, 21}$ და სხვ. = -გან, -განნი.

გნგზა 86_2 , გნგებაჲ 87_{29} , გნგზა 66_1 , 87_5 , გნგებისა 86_{16} , გნგებასა 87_{15} = განგებაჲ, -ბისა, -ბასა.

გნგდებლი 62_5 = განგდებული.

გნიკდების 72_{5-6} = განიკადების (გნიკადებიან 73_{30}).

გნკრძლი 70_{1-2} = განკრძალული.

გნსუნბისა 64_{14} = განსუნებისა.

გნქიქებლი 79_2 = განქიქებული.

გნყვანებლ 67_{21} , შემოიყვნოს $75_{31}-76_1$ = განყვანებულ, შემოიყვანოს.

გნშორბლთა 86_{12-13} = განშორებულთა.

გნწესება 61_{18} და სხვ. = განწესებაჲ.

გონზა 62_{25} , გნბისა 83_{19} , გნბითა $86_{15, 28}$ და სხვ. = გონებაჲ, -ბისა, -ბითა (გონებად 88_{13}).

გრდამვლთა 79_8 = გარდამავლთა.

გრე 68_3 , გრეგნ 71_{31} და სხვ., გრეთ 63_{12} , გრეშე 74_{18-19} და სხვ. = გარე, გარეგან და სხვ.

გრნა 68_{24} და სხვ. = გარნა (78_{21}).

დაკლებლ 77_{21-22} და სხვ. = დაკლებულ.

დაკუთებლ 74_{24} = დაკუთებულად.

დამტევენ^{ლი} 61₄ = დამტევენელი.

დაუცხრომ^{ლდ} 88₂₅ = დაუცხრომელად (89₂).

დაჭირებ^{ლთა} 72₁₁₋₁₂ = დაჭირებულთა.

დბ^{ლი} 90₈₋₉, დბ^{ლისა} 76₉ = დიდებული, დიდებულისა.

დბ^ა 82₂₁, დბ^{ის} 81_{5-6, 15}, დბ^{სა} 89₃ = დიდებაჲ, -ბის, -ბასა.

დკ^ნზსა, დკ^ნზსა 70₁₈ და სხვ., დკ^ნზისგ^ნ 69₁₃ = დეკანოზსა, -ზისაგან.

დკ^{ნი} 75₂₄, დკ^{ნისა} 76₇, დკ^{ნნი} 63₁₉ და სხვ., დკ^{ნთა} 63₅ = დიაკონი, -ნისა, -კონნი, -კონთა.

დკ^{ტი} 71₁₆ = დუკატი (70₁₈).

დლ^{სა} 84₂₆, დლ^{თა} 86₆ = დღესა (84₂₈), დღეთა.

ეგრ^{თვე} 71₂₂ = ეგრეთვე (70₂₂).

ემ^{სპინძლებოდის} 69₈₋₉ = ემასპინძლებოდის (69₁₄).

ეპისკ^{პსი} 69₆ = ეპისკოპოსი.

ემ^{შკისგ^ნ} 78₂₈, ემ^{შკისსა} 66₁₈, საემ^{შკოჲსა} 82₁₇, = ეშპაკისაგან, ეშმაკისსა, საეშმაკოჲსა.

ვ^ა 62_{5, 8} და სხვ. = ვითარცა.

ვ^ლ 61₁₅, 63₉ და სხვ. = ვითარმედ.

ვ^{შემე} 63₁₉ და სხვ. = ვიდრემე.

ვინ^{ათგ^ნ} 61₂₀ და სხვ. = ვინათგან.

ვნ^{ბითა} 80₇₋₈, ვნ^{ბ^{ლი}} 83₁₀, ვნ^{ბ^{ლისა}} 77₁₆ = ვნებითა, ვნებული, -ბულისა.

ვნ^{ა^{ცა}} 83₆₋₇, ვნ^{ა^{ცა}} 61₈ და სხვ. = ვინაჲცა.

ვ^რ 63₇, ვ^{რი} 63₇ და სხვ., ვ^{რსა} 73₁₉ და სხვ., ვ^{რთა} 73₇ და სხვ. = ვითარ (66₂), ვითარი, -რსა, -რთა.

ვყ^ვ 64₂₅ = ვყავ.

ზ^ა 67₁₅ და სხვ. = ზედა (64₂₁).

ზ^{აჲ}-ზ^ა 78₆ = ზედაჲ-ზედა.

ზეგრდამოთა 61₅₋₆ = ზეგარდამოთა.

ზეშთა 64₁ = ზეშთა (83₁₉).

ზეცისა 88₂₃ = ზეცისა.

თა, თნა 66₁₂ და სხვ. = თანა (70₂₄).

თვდთა 71₂₁ = თავადთა (უთავადესთა 71₁₅).

თვი 66₇ და სხვ. = თავი.

თენობად 71₂₇, თავნობად 72₈ = თავნობად.

თითლი 63₈, 83₁₂ = თითოეული (თითოეულ[ლსა] 62₃).

თლ 79₇, თლითა 83₁₉, თლნი 75₂ = თულ, თუა-
ლრითა, -ლნი.

თნრ 83₅, თვნრ 75₁₄ და სხვ. = თვნიერ (69₁₁).

თს 69₁₅ და სხვ., თსი 66₇ და სხვ., თსისა 65₂₀
და სხვ. = თვს, თვსი, თვსისა (62₂₂).

თქმდ 82₁₇, თქმად 66₁₃₋₁₄, თქმლ 73₂₆ და სხვ.,
ითქმოდენ 76₁₄, ითქს 73₁₆, ითქასა 66₆ = თქუმად, თქუ-
მულ, ითქუმოდენ, ითქუას (72₁₆, ვთქუათ 85₂₀).

თქნ 72₁₈ და სხვ., თქნით 82₂₆₋₂₇ = თქუნენ, თქუნით.

თყნის 88₁₅ და სხვ., თყნებულ 70₂₁, უთყნებდენ]
63₁₅ = თაყუანის, -ნებულ, უთაყუანებდენ].

იგნი 69₁₆ = ივინი.

იზლსა 74₁₄₋₁₅ = ისრაელსა.

იკდროს 79₁₄ = იკადროს.

იკიოზვს 67₁₁ = იკიოზავს.

იტყდის 75₅ = იტყოდის.

იტყს 82₂₅ = იტყვს (74₁₅).

ივ 65₂₁ = იესოვ.

იყენ 73₂₃ = იყავენ.

კდ 62₂₀ და სხვ. = კუალად.

კეთილრსო 61₁₃₋₁₄, კთილსა 76₂₀, კთილად 65₁₉ და
სხვ., კთილისა 79₂₂ = კეთილ-არსო, კეთილსა, -ლად, -ლისა.

კიდევწისა 68₁₇ = კიდევანისა.
კნდელკსა 70₂₅₋₂₆ = კანდელაკსა.
კნნსა 74₁₃ და სხვ., კნონისა 62₁₃, კნნთა 90₁₉ = კა-
ნონსა, კანონისაჲ, კანონთა (კანონიცა 73₂₄).
კრზლისა 75₁₀ და სხვ. = კრებულისა.
კრლ 88₁₄ და სხვ. = კრულ.
კრზსა 77₈, მკრნლო 66₆ = კურნებასა, შკურნალო.
კრძლლებისა 83₆, კრძლლებით 83₁₃ = კრძალულები-
სა, -ლებით (კრძალულებითა 79₄₋₅).
კცი 65₅ და სხვ., კცმნ 76₁₀, დედაკცი 68₃₁,
ერისკცი 69₁₀, ერისკცი 80₂₂, ერისკცი 72₁₉ = კაცი,
კცმან, დედაკაცი, ერისკაცი, -კაცი, -კაცთაჲ.
კხჲ 74₁₀ და სხვ., კხვისასა 84₂₄ = კურთხევაჲ, -ვისასა.

ლალვჲ 73₂₅ = ლალვაჲ.
ლცვა 74₉₋₁₀ და სხვ., ლცვისა 62₁₄, ლცვასა 78₆,
სალცვლ 72₁₇ = ლოცვაჲ, -ვისა (69₁₈), -ვასა, სალოცველ.

მაგინებლსა 73₂₇ = მაგინებელსა.
მარხვთა 90₆₋₇, მრხვთა 90₁₀, მრხვისა 62₁₅ = მარ-
ხვათა, მარხვისა.

მალლთა 64₂₂ = მალალთა.
მდის 81₁₆ = მარადის.
მდლსა 87₁₋₂, მდლთა 86₂₃ = მადლსა, -ლთა.
მეკრე 69₂₃ = მეკარე.
მესმისა 71₄, მესმესა 69₃ = მესამისა, -მესა (84₂₆).
მეტყლი 83₂₁, მეტყლებისა 81₆, მეტყლებსა 83₁₄₋₁₅,
მეტყლებდ 81₁₆ = მეტყუელი, -ლებისა, -ლებასა, -ლებად
(მეტყუელისა 65₂₃).
მეყსლდ 76₂ = მეყსეულად.
მეცნრი 69₁₇ = მეცნიერი.

მეჭურჭლესა 70₂₅, საჭურჭლესა 84₇, 85₁₀ = მეჭურჭლესა,
საჭურჭლესა.

მთ 64₂₀ და სხვ., მთი 63₈₋₉ და სხვ. = მათ, მათი.

მთვრ 63₄₋₅ და სხვ. = მთავარ.

მიღვენბად 80₁₉, მიღვენებლნი 78₃₋₄ = მიღვენბად,
მიღვენებულნი.

მიითლვიდენ 77₈₋₉ = მიითუალვიდენ.

მიცვალებლისა 83₂₉, მიცვლბლსა 84₂₇ = მიცვალე-
ბულისა, მიცვალებულსა.

მმა 88₅, მმისა 72₁₇, მმსა 74₂₅, მმნო 87₃, მმთაჲსა
61₁₀₋₁₁, 63₂₄, = მამაჲ, მამისა, მამასა, მამანო, მამათაჲსა.

მმლობით 81₁₇ = მამულობით.

მმთმვლთა 78₁₆ = მამათმავალთა.

მნ 66₅ და სხვ. = მან.

მნზნი 69₉₋₁₀ და სხვ., მნზნი 63₂₅₋₂₆ და სხვ., მნზნთა
80₁₂, მნზონთა 64₁₁₋₁₂ = მონაზონი, -ზონნი, -ზონთა,
-ზონთაჲ.

მნსტრი 75₁₂₋₁₃, მნსტრისა 63₁₂ და სხვ., მნსტრსა
62₂₉ და სხვ. მნსტრით 72₆ = მონასტერი, -ტრისა, ტერსა,
-ტრით (მონასტერს 85₂₃₋₂₄).

მოგზბ 63₁₁ = მოგებად.

მომრთ 87₁₂ = მომართ.

მოსრლ 69₁₉, მოსრლთა 69₁ = მოსრულ, -თა.

მოსწრფებითა 66₉ = მოსწრაფებითა.

მპრვი 73₁₇, მპრვთა 78₁₇ = მპარავი, -რავთა.

მრ 64₁ და სხვ., მრი 74₂₃ = მიერ, მიერი.

მრვლ 75₂ და სხვ., მრვლი 65₇ და სხვ., მრვლითა
78₂₆, სიმრვლესა 61₄, უმრვლესსა 64₁₀₋₁₁ = მრავალ, ლი,
-ვლითა, სიმრავლესა, უმრავლესსა.

მრთ 62₁₄₋₁₅ და სხვ. = მიმართ.

მრჯნემნ 83₂₃ = მარჯუნემან.

მს 61₁₃ და სხვ. = მას.

მსგ^ვესად 76₁₅ და სხვ. = მსგავსად.

მს^ფლიოთა 72₁₁ = მსოფლიოთა,

მს^წრ^ფლ 74₂₂ = მსწრაფლ.

მსხ^რბა 87₁₂₋₁₃, მსხ^რბისათ^ს 64₂₋₃ და სხვ., მსხ^რნი 64₆, მსხ^რთა 71₅₋₆, სმსახ^რისა 74₆, სამსხ^რსა 64₈, საქ-
სხ^რად 81₃, ნამს^ხური 85₂₁, ჰმსხ^რბდეს 70₄ = მსახურებაჲ,
მსახურებისათვის, -რნი, -რთა, სამსახურისა, -რსა, -რად,
ნამსახური (85₁₇), ჰმსახურებდეს.

მ^ფვ 76₃₀ = მეუფვ.

მ^ფისა 85₂₈ = მეუფისა.

მ^ქმედ 66₄ = მოქმედ.

მლ^ლისა 84₁₃, მლ^ლნი 63₁₈ და სხვ., მლ^ლთა 63₄,
მლ^ლთ^აჲსა 65₄ და სხვ. = მლდელი, მლდელისა, მლდელნი,
მლდელთა, მლდელთაჲსა (მლდელყოფილთა 84₁₀).

მ^ლწე 61₁₉, მ^ლწებისა 86₁₇, მ^ლწებით 86₈, მ^ლწებით-
თისა 80₃₁—81₁ და სხვ., მ^ლწებრისა 61₁₁₋₁₂, სამ^ლწეოჲსა
62₁₂₋₁₃ = მოლუაწე, -წებისა, -წებით, -წებითისა, -წებრისა,
სამოლუაწეოჲსა (ლუაწად 65₁₄).

მ^ყრებ^ა 79₂₀, მ^ყრების^ა 62₉ და სხვ., მოყ^რეთა 86₁₂
= მოყუარებაჲ, -რებისაჲ, მოყუარეთა.

მყ^ფლნი 63₂₁, მყ^ფლთა 77₁₈ = მყოფელნი, -ლთა.

მყ^ფთა 66₂₇ და სხვ. = მყოფთა.

მ^შნვე 85₇, მ^შნცა 75₁₇ = მაშინვე, მაშინცა.

მ^შვდთ^{ნი} 73₃₁ = მშვდთანი.

მ^{ცი}ქ^{ლი} 73₁ და სხვ., მოციქ^ლთა 62₇, მ^{ცი}ქ^ლთისა
90₁₀ = მოციქული, -ქულთა, -ლთასა.

მ^ცნბ^ა 68₂₇₋₂₈ = მცნებაჲ.

მ^ცნვ^რისა 85₂₉₋₃₀ = მაცხოვრისა.

მ^ძლ^{რი} 72₄₋₅, მოძლ^რ 66₂₈—67₁, მძლ^რისა 63₁₀₋₁₁ და
სხვ., მძლ^რსა 71₉ და სხვ., მძლ^რმ^წ 74₁₁, მოძლ^რად 66₂₅,
მძლ^რის^აჲთა 68₂₆, მძლ^რთა 77₁₋₂ = მოძლუარი, მოძლუარ,

მოდლურისა (74₂₋₃), მოდლუარსა, -რმან, მოდლურად, -რბ-
საჲთა, მოდლუართა.

მწირვლნი 84₄ = მწირველნი.

მწირთჲსა 63₅ = მწირთაჲსა.

მწმე 65₉, მწმისა 85₃₀ = მოწამე, მოწამისა.

მწფე 62₂₂ და სხვ., მწფთა 63₁₁ = მოწაფე, -ფეთა.

მხლჲ 83₁₅, მხლოსა 83₁₅ = მხოლოჲ, მხოლოსა.

მკარგრძელმზ 86₁ = მკარგრძელმან.

ნთლი 76₂₈ = ნათელი.

ნთსვი 69₁₇, ნთსვსა 75₂₆, ნთსვთა 83₂₇ = ნათესავი,
-ვსა, -ვთა.

ნყფი 80₄ = ნაყოფი.

ნხევარი 85₉, ნხერი 85₇ = ნახევარი.

ოჩისა 66₁₁, ოჩნ 66₁₅ = ოჯელისა, ოჯელმან.

ორგლობჲ 77₂₄ = ორგულობაჲ.

ორთჲვე 73₂₂ = ორთაჲვე.

ოქრჲთა 85₁₉ = ოქროჲთა (85₂₆).

პდ 77₅ = პირველად.

პლი 83₃, პლსაცა 74₂₄₋₂₅ = პირველი, -ლსაცა.

პრსკვთა 90₁₂₋₁₃ = პარასკევთა.

პტივისაგნ 77₂₂, საპტიოჲ 69₅ და სხვ. = პატივისა-
გან, საპატიოჲ (საპატიონი 69₇).

პტჲი 73₁₉ = პატიჲი (73₂₄).

პტრნთა 63₁₅, = პატრონთა.

პტსნებისათს 80₃₁, პტ[სნნი] 63₂₁ = პატიოსნებისათს,
პატ[იოსანნი].

ჟმი 65₈, ჟმისა 90₁₆, ჟა 67₈ = ჟამი, -მისა, -მსა.

რ 61₁₃ და სხვ. = რამეთუ.

რა 62₁ და სხვ., რჲთა 70₁₄, რამცა 78₂₀ = რაჲთა,
რაჲთამცა.

რნი 72₁₉, რლი 64₂₂ და სხვ., რლისა 61₁₆₋₁₇ და სხვ.,
რლსა 64₂₅₋₂₆, რითა 82₂₃, რლითა, 81₁₅, რნ 65₂₃, რნი
64₆₋₇ და სხვ., რლთა 64₂₀ და სხვ. = რომელი, -მლისა,
-მელსა, -მლითა, -მელმან, -მელნი, -მელთა.

რისხუა 73₂ = რისხუაა.

რლმცა 84₂₁ = რომელმცა.

რა 77₁₇ და სხვ., რამე 80₂₅, რადა 70₇ და სხვ.,
რასადა 72₉, რასმე 69₁₉, = რაა, რაამე, რაადა, რაასა-
და, რაასმე (71₂₈).

რწმუნებლ 77₂ = რწმუნებულ.

რათრთით 62₂₈ და სხვ. = რათურთით.

სათნდო 63₈ = სათანადო.

სამკვდრბლსა 62₂₉₋₃₀ და სხვ., სამკვდრბლსა 63₁₇, =
სამკვდრებლსა.

სამრთ[ლ] 66₃, სმრთლდ 72₁₆ = სამართ[ალ], სამარ-
თლად.

საპლნე 71₁₈ = საპალნე (71₁₃).

სასურვლსა 83₁₇₋₁₈ = სასურველსა.

სატნისმსლდ 87₁₉ = სატანისამოსლედ (71₆).

საურვისათს 74₄, საურვთგნ 80₂₈ = საურავისა თჳს,
საურავთაგან.

საფსეთაგნ 62₂ = საფასეთაგან.

საკმრნი 73₂₉, სკმრობა 71₂ = საკმარნი, საკმრობაა.

სრ 77₂₉ და სხვ., სრლ 63₂₀ და სხვ. = სრულიად, სრულ
სრესება 63₁₃₋₁₄ = საესებაა. (61₇).

სთნზისა 66₉, სთნზათა 65₁₀ = სათნოებისა, -ბათა.

სიკდილი 80₄ = სიკუდილი.

სიტყაობა 83₁₀, სტყა 82₂₆ და სხვ. = სიტყუაობაა,
სიტყუაა.

სიერლისა 87₁₄ = სიყუარულისა.

სიხრლით 90₂ = სიხარულით.

სკნოასა 64₂₄, სკნოდ 89₁₁ = საუკუნოასა, -ნოდ.

სლი 66₂₁, სლისთს 85₁₀₋₁₁ = სული, სულისათჳს.
სლკხლისა 89₃₋₄ = სულკურთხეულისა.
სლრ 67₁, სლრისა 63₆, სლრსა 70₁₆₋₁₇ = სულიერ,
სულიერისა, -რსა.

სადმლჳსა 63₂₀ = საადუმლოჳსა.

სარგისის 89₄ = სარგისის.

სრლ 63₂₀ და სხვ. დასსრლ 72₁₄, დაუსრლბლი 87₂₇₋₂₈,
აღმსრლგებელთათს 86₁₇₋₁₈, სრლყფჳ 79₆ = სრულ, დასა-
სრულ, დაუსრულგებელი, აღმსრულგებელთათჳს, სრულ-
ყოჳაჳ.

სსზჳ 86₅, სსზობისა 87₁₃, სსზბასა 87₈, სსზობსა 87₁₅,
სსზბით 86₁₄ = სასოგებჳჳ, -ბისა, -ბასა, -ბით (სასოგები-
თა 85₂₈).

სსფელი 76₂₇₋₂₈ და სხვ. = სასუფეველი.

სსყიდელი 79₁₀ = სასყიდელი.

სსჯლიმცა 87₂₆₋₂₇, სსჯელისა 89₆, სსჯელლ 89₁₁ =
სასჯელიმცა, -ლისა, -ლად.

სფლისა 64₂, სფელს 80₁₂, სფლით 86₁₃, სფლთა
80₂₀ = სოფლისა, სოფელს, სოფლით, სოფელთა.

სქმე 69₁₀ და სხვ., სქმისა 74₄, სქმით 65₁₇₋₁₈ = საქმე,
-ქმისა, -ქმით.

სყდრთა 88₂₆₋₂₇ და სხვ. = საყდართა.

სშნლთა 87₂₅ = საშინელთა.

სწვლად 65₂₂ = სწვლად.

სწორლ 84₉₋₁₀ და სხვ. = სწორად (84₁₅).

სხე 61₁₁, სხეთა 75₃ = სახე, სახეთა (სახედ 68₁₃).

სხლითი სხლდ 69₂₄ = სახლითი-სახლად (სახლისა 85₁₂).

სხიბჳჳ 81₁₉ = სახიობჳჳ.

სხჳ 68₂₃ და სხვ., სხჳსა 67₁₋₂, სხთა 65₆ და სხვ. =
სხუჳჳ, სხუჳსა, სხუჳთა.

სხრზთა 76₃₀ = სახარებთა.

სჯლისგჳნ 88₄ = სჯულისაგან.

ტრპეზისა 64₇, ტრპზსა 62₄ და სხვ., ტრპზით 67₂₂,
მეტრპზე[სა] 70₂₅ = ტრაპეზისა, -ზსა, -ზით, მეტრაპეზესა.

უაღვრ^ა 74₂₇ = უაღვროა.

უპჭლად 63₂₆ = უექუელად.

უქთრბითრთ 73₄ = უკეთურებითურთ.

უქთუ 66₃ და სხვ. = უკუეთუ (77₁₂).

უმიმწხროა 76₂₈ = უმიმწუხროა.

უმნქათა 86₁₃ = უმანკოათა.

უფლთა 62₁₇ = უფალთა.

უფ^ასლა 68₃₁ და სხვ. = უფროსლა (66₇).

უქუგ^ანესი 85₂₃ = უქუეგანესი,

უშ^აბთ 90₁₀ = უშაბათ.

უძლ^არ^ად 70₈ = უძლურად.

უწუ^არ^ალსა 75₂₇ = უწუერულსა (უწუერული 75₂₈).

უხილ^ავსა 83₂₉ = უხილავსა.

[უ]ხ^აცესა 68₂₀ = უხუცესა (უხუცესთა 68₁₁).

უჰს^აკა 76₁ = უჰასაკოა (უჰასაკოსა 75₂₆).

ფ^ად 61₁ და სხვ., ფ^ადითა 67₁₆ = ფრიად, ფრიადითა.

ფ^არ^აკნი 73₃₁ = ფერკნი.

ქ^აღ^ათა 61₉₋₁₀ = ქადაგთა.

ქ^ალ^აქისა 73₉, მქ^ალ^აქბ^ა 66₅, მოქ^ალ^აქობის^ა 79₂₈ და
სხვ. = ქალაქისა, მოქალაქობაჲ, მოქალაქობისაჲ.

ქ^ას 85₂₉, ქ^აესსა 66₁₃ = ქრისტეს, ქრისტესსა.

ქ^ას^ატ^ან^ან 88₁, ქ^ანეთაჲსა 88₄ = ქრისტეანემან, ქრისტე-
ანეთაჲსა.

ქ^აყ^ანის^ანი 76₂₉, ქ^აყ^ანისანი 88₉₋₁₀ = ქუეყანისანი (ქუეყ^ა
87₂₆, ქუეგო 87₂₆).

ლ^თ 82₂₀, ლ^{თი} 62₂₀ და სხვ., ლ^{თის} 62₁₄ და სხვ., ლ^ა 62₂ და სხვ., ლ^{თისაღ} 63₂₇ და სხვ., ლ^{თივ} 61₉ და სხვ., ლ^ნ 85₂, სალ^{თოდ} 86₈, სლ^{თოა} 78₁₃, სლ^ა 81₅, სლ^{თოთა} 61₉ = ღმერთ, ღმერთი, ღმრთის, ღმრთისაჲ, ღმრთისაღ, ღმრთივ, ღმერთმან, საღმრთოდ, საღმრთოა, საღმრთოაჲსა, საღმრთოთა.

ლ^{თეებისა} 88₁₆ = ღმრთეებისა.

ლ^{ისჴშბ} ლისათა 89₇₋₈ = ღმრთისმშობელისათა.

ლ^{რს} 85₁₅ = ღირს.

ლ^{უწის} ათა 86₂₂₋₂₃ = ღუწისაჲთა.

ლ^{ლდებ} ა 73₃ = ღაღაღებაჲ.

ყ^{ნი} 73₂ და სხვ., ყ^{ლივე} 62₂₆ და სხვ., ყ^{ნისა} 63₂₇ და სხვ., ყ^ა 77₁₁ და სხვ., ყ^{ით} 64₁₂ და სხვ., ყ^დ 62₅ და სხვ., ყ^ნ 66₂₀₋₂₁, ყ^{ნი} 65₉ და სხვ., ყ^{ლნვე} 65₆₋₇, ყ^{თა} 65₁₉, ყ^{თაჲ} 65₆, საყ^{თაოსა} 68₁₆ = ყოველი, -ველივე, -ვლისა, -ველსა, -ვლით, -ვლად, -ველმან, -ველნი, -ველნივე, -ველთა, -ველთაჲ, საყოველთაოსა.

ყ^{ითრთ} 68₂, ყ^{თრთ} 86₄ = ყოველითურთ.

ყ^{ლისგ} ნვე 62₂₁ = ყოვლისგანვე.

ყ^{ფდ} 72₂₀, ყ^{ფისათ} ს 72₃, ყ^{ფისთ} ს 72₁, გასაყ^{ფელი} 69₁₅ გიყ^{ფიე} [ს] 72₁₈, გ^{ნყ} ფა 83₂₅, საყ^{ფელი} 73₂₈ საყ^{ფად} 76₈ = ყოფად, ყოფისათჴს, გასაყოფელი, გიყოფიე [ს], განყოფაჲ, საყოფელი, საყოფად.

შ^ა 61₁₃ და სხვ., შ^{აგ} ნ 63₁₂ და სხვ. = შინა, შინაკან.

შ^{ბთ} 90₁₂, უშ^{ბთ} 90₁₀ = შაბათ, უშაბათ.

შ^დ 83₂₂ და სხვ., შ^{დგმი} 73₁₇₋₁₈, შ^{ემდგ} მი 66₂₂, შ^{მდგ} მითი 87₆ = შემდგომად, შემდგომი, შემდგომითი.

შ^{ემოიყ} ნოს 75₃₁ - 76₁ = შემოიყვანოს.

შ^{ემოსაწირ} ვისათ^ს 83₂₄, შ^{ემოსაწირ} ვსა 84₃ = შემოსაწირავისათჴს, შემოსაწირავსა.

შემსკლ^ლ 86₁₀ = შემსკულ^ლ.

შეურ^{ცხეფ} 73₁₁ = შეურაცხყოფად.

შეჩუ^{სნებ} 88₂₁₋₂₂, შეჩუ^{სნებ} 88₂₄ = შეჩუენებულ.

შეცვ^{ლოს} 88, შეიცვ^{ლენ} 78₁₀ = შეცვალოს, შეიცვალენ
შ^{ნსა} 83₂₂, შ^{ენმ} 83₂₃ = შენსა, შენმან.

შვილებ^ლ 80₁₆ = შვილებულ.

შ^ს 64₂, და სხვ. = შორის.

ჩ^მ 86₄, ჩ^{მდა} 62₂₃, ჩ^{მსა} 62₂₉, ჩ^{მთა} 62₂ და სხვ. = ჩემ,
ჩემდა, -მსა, -მთა.

ჩ^{ნისა} 75₁₄₋₁₅ და სხვ., ჩ^{ნსა} 63₁₇ და სხვ. = ჩუენი-
სა, ჩუენსა.

ცდვ^{ნი} 89₅ = ცოდვანი.

ც^{ცხლ} 89₁₁ = ცეცხლად.

ცხენ^ბ 78₉ = ცხოვნებად.

ცხვ^{რთა} 66₂₂ = ცხოვართა.

ცხ^რ 65₉ და სხვ., ცხ^{ორ} 64₂₄ = ცხორებისა.

ძ^ლ 78₉, ძ^{ლნი} 88₁₃, ძ^{ლთა} 88₂₇ = ძალ, ძალნი, ძალთა.

ძ^ლ 74₂₂, ძ^{ლრ} 77₇ = ძლიერ, ძლიერად.

ძმ^ა 83₂₅, ძმ^{თა} 63₁₄, და სხვ., ძმ^{თა} 62₁₆, ძმ^{თა}
72₂₉₋₃₀ = ძმაჲ, ძმათაჲ, ძმათაჲსა, ძმათასა (ძმათა 67₉).

წამისყ^{ფსა} 64₅ = წამისყოფასა.

წ^დ 71₁₂ და სხვ.. წ^{მი} 71₁₇, წ^{დისა} 81₁₁, წ^{თა} 62₆,
წ^{თა} 81₁₁, წ^{თნი} 88₁₄, წ^{ნი} 63₂₁, წ^{რო} 87₂, სიწ^{დისა} და
81₁₂, სიწ^{იდესა} 87₁, უწ^{დესად} 81₈, = წმიდაჲ, წმიდისა,
წმიდათა, წმიდათაჲსა, წმიდათანი, წმიდანი, წმიდანო,
სიწმიდისადა, სიწმიდესა, უწმიდესად.

წ^ე 66₁₀ და სხვ. = წინაშე.

წ^{ინუკუ} 90₁₂ = წინუკუანთა.

წმბე 66₁₅, წამებლნი 80₃₁ = წამებაჲ, წამებულნი.

წოდებლნი 63₂₅ = წოდებულნი.

წარმართებითა 65₂₀ = წარმართებითა.

წარსლვად 71₃₁ = წარსლვად.

წყლებითა 61₇, მოწყლებათჲთა 85₂₉₋₃₀ = წყალობითა, წყალებათაჲთა.

წყლებჲ 74₂₃, წყლებათა 75₄ = წყლულებაჲ, წყლულებათა.

წყყლი 75₅ = წინაჲსწარმეტყუელი.

ქტი 88₅, ქდ 88₁₉, ქტებისჲ 77₂₇₋₂₈ = ქეშმარიტი, ქეშმარიტად, ქეშმარიტებისაჲ.

ხ 62₂₃ და სხვ. = ხოლო.

ხილლნი 88₁₀ = ხილულნი.

ხროთო 76₂₉ = ხართო.

კლწიფების 63₁₀ და სხვ. = კელწიფების.

კლისუფლთა 63₆₋₇ და სხვ. = კელისუფალთა.

კლმწიფეთჲსა 72₂₋₃, = კელმწიფეთაჲსა.

კლყოს 75₃₀, კლყოფად 62₂₉ = კელყოს, -ყოფად.

კრცთჲცა 64₁₆ = კორცთაჲცა.

კრცილად 66₂₅₋₂₆ = კორციელად.

კრცილებრ[ისა] 65₁₁ = კორციელებრისა.

კსნზლისა 65₃ = კსენებულისა.

ჯერვნად 86₂₀ = ჯეროვნად.

ჯერზს 68₅ და სხვ. = ჯერ-არს (63₇).

ჯის 89₂₅ = ჯუარის.

§ 24. ადღგენილი ტექსტისათვის. ვინაიდან ჩვენი დედანი მეტად დაზიანებულია, საკმაოდ დიდი ნაწილი ტექსტისა

აღუდგენელი დარჩა, ოღონდ ვეცადე, სადაც კი შესაძლებელი იყო, ნიშანდობლივ აღმენიშნა, თუ რამდენი სიტყვა ან ასო აკლია ტექსტს: სიტყვის აღსანიშნავად ვხმარობ სწორ ხაზს (—) და რამდენიმე ასეთი ხაზი აღნიშნავს დაახლოებით იმდენსავე სიტყვას, ხოლო თუ ხაზი გრძელია, იგი აღნიშნავს მთელ სტრიქონს; ასოების აღსანიშნავადაც სწორი, მაგრამ გაცილებით უფრო პატარა ხაზი შემოვიღე (-). აღდგენილი ტექსტი კუთხოვან ფრჩხილებში [ ] ჩავსვი.

ქვემოთ წარმოვადგენ სიას იმ აღდგენილი ადგილები-სას, რომელთა აღდგენა დამყარებულია ტექსტის შესწავლაზე, ასოების ნაშთებზე და სხვ., ხოლო რაც ამ სიაში არ მოხვდა ჩემით შევიტანე კონტექსტის მიხედვით, ანდა თუ ჟორდანიას გამოცემიდან ვადმოვიღე და, მაშასადავე, სავალდებულო და მაინცდამაინც სწორი არაა. შეგნიშნავ მხოლოდ, რომ აღდგენისას ყოველთვის გათვალისწინებული მქონდა დაზიანებული ადგილის რაოდენობა და სიტყვების შესაძლებელი დაქარაგმება.

61₂₋₃ „მონ[ნასტრა]დ„—„ე“-ზე პატივი ზის; შეიძლებოდა აღვედგინა: „მონ[ნასტრა]დ ფრ[ანსია]დ“, მაგრამ ამდენი ადგილი არაა.

61₅ „[მოწესეთასა]“—„მ“-ს მუცელი ჩანს.

61₈ „გოლსვიდვი[ნ] აღწერად“, შდ. 61₁₈ „აღწერა განწესებად ეს“.

61₈₋₁₂ „და კანონთ[ა] ღმრთივეკმონთასა ღმრთითთასა დაჲდგთა და წ[მიდათა ღმრთივემოს]ილთა მამათასა განკრძაობის ყოველიუ სასუ მოღუაწურბისა დცა[ვისა]“... ნათესაობითთან შეთანხმებული „მამათადასა“, რომელიც თითქოს მიეკუთვნება სახელს „კანონთ[ა]“, გვიჩვენებს, რომ ამ წინადადებაში სადაც ნათესაობითში მდგარი სახელი უნდა იმალებოდეს და მაშინ ჩემი აღდგენა სწორი არაა; ანდა სი-

ტყვა „კანონთ[ა]“ მხოლოდობითის მოქმედებითში უნდა იდგეს: „კანონ(ი)თ[ა]“, ე. ი. მწერალს შეცდომა მოსვლია; ბოლოს, ისიც შეიძლება დაეუშვათ, რომ „კანონთ[ა]“ ნათესაობითია (იგულისხმება „ზიურ“) და „მამათაჲსა“ ეთანხმება მხოლოდობითით, „მამათაჲთა“-ს ნაცვლად. ყოველი შემთხვევისათვის ეს ადგილი, თ. ყორდანიას მიერ აღდგენილი, შეც უცვლელად გადმოვიღე:

62₄ „ა[თჳლი ივ]ი“—„ვ“, „ი“, „გ“-ასოების ქვემო-
ნაწილები ჩანს.

62₈₋₉ „მ[იზღვი]“—შდ. 68₁₁ „მიზღვითა“, 81₂₄ „მიზღვი“.

63₁₁ „[და]“—„დ“-ს სარქველის მარცხენა კიდური ჩანს.

63₁₃ „განი[აფუჳის]“—აქ ეტრატი დახეულია; აღდგენილია ასოების ნაშთების მიხედვით, ორივე ქარაგმა კარგად ჩანს: „გნი[აფუჳის]“.

63₁₆ „[სლოთ]“—აქ ჩანს მხოლოდ წითური პატარა ხაზი, ალბათ მთავრული ასრს ნაშთი, შეიძლება „რ“ იყოს, მაშინ: „[რამეთუ]“.

63₁₈ „[ვაჰანის]“—შდ. 89₁₇ „ვაჰანის“.

64₅ „მ[ამისა]“—მეორე „მ“-ს მუტელი ჩანს.

65₁₀ „[შეჰ]თილი“—„შ“, „ს ქვედანაწილი ჩანს.

66₁₇ „ა[მისა]“—დედანიშია მხოლოდ „ა“-.

68₁₋₂ „[საზოგადოჲსა]“—შდ. 62₂₆ „საზოგადოდ“.

68₅₋₆ „განწ[ვალუჲაჲ]“—შდ. 68₁₈ „განწვალ[ვისა]“.

68₇ „[არამედ]“—პირველი „ა“-ს სარქველის მარცხენა ნაწილი ჩანს.

68₁₁ „[ვნოჲ]ლისა“—„ვ“-ს მარცხენა ნახევარი შენახულა; შდ. 77₁₆ „ვნოჲლისა“, 83₁₀ „ვნოჲლი“.

68₂₂ „[და]გუჲის“—68₁₇ „დაგუჲა“.

69₉ „[აჲ]თა“—ბოლომარცვალა „თა“ ძლიესლა გაირჩევა.

71₂₆ „[თ]აჲი“—„თ“-ს მხოლოდ მუცლის ნიღრი ჩანს.

72₇ „[ა]რავის“—პირველი „ა“-ს მხოლოდ მარჯვენა კიდურები ჩანს.

72₂₀ „ოქოლად“—შდ. 63₂₆ „ოქლდ“=„ოქოლად“.

73₃₁ „სცჳმნიდენ“—მარცვალი „ნი“, თუმცა ძნელად, მაგრამ მაინც გაირჩევა, „დ“-ს სარქველის და მუცლის ნაწილიცა ჩანს.

81₂₄₋₂₆ „[ივთომოყარშისაჲ და სსჳ . . .]“—შდ. 62₉₋₁₁.

§ 25. ციტატები ბიბლიიდან და სახარებიდან. ქართული სიმფონიის უქონლობის გამო, სამწუხაროდ, ყველა ციტატები ბიბლიიდან და სახარებიდან ვერ აღვადგინე. აქ მოვიტან რამდენსამე ციტატას, რომელთა წარმომავლობა სათუოდ დარჩა.

74₁₄₋₁₆ „მცირედ-მცირედ შეჰყავთ იჲსუსა (ისტაჲლსა)“—რომ. 11₂₆ „შამად შეჰყავ ისტაჲლსა“?

74₂₅₋₂₆ „შოენიერ იცთ სილჲად“—შესაქ. 24₁₆ „შოენიერ იცთ სილჲითა“?, 26₇ „შოენიერ იცთ იგი სილჲითა“?

62₁₉₋₂₀ „მთიცაჲთ და გულისკმაცაჲთ, რამეთუ მუჲაჲ ღმრთითი“—იოვ. 3₁₇ „სცანთ ვითარმედ მუჲაჲ თჳთალი ღმრთითი თქიენი“? ეს. 41₁₀ ან 48₁₇ „მუჲაჲ ღმრთითი შენი“?

აღსანიშნავია აგრეთვე, რომ ჩვენს ძეგლში შეტანილი დაბადებისა და სახარების ტექსტი ზოგჯერ განსხვავდება ცნობილი ტექსტისაგან.

§ 26. მკარბრძმლისა და სარბისის ნიშნები ბადანაჲმრბჲჲ

როგორც უკვე ზემოთ (§§ 2, 6) გაკვრით მოვიხსენიე, გარდა კეფებისა №№ [1]—1[2] და 11[14]—12[15], ყველა დანარჩენი კეფების გადანაკერი დანიშნულია მკარბრძმლის, ხოლო კეფები 8[11]—8I[11I] და 8I[11I]—9[12] სარგისის მიერ, საკუთარის ხელით. ორივე მხედრუ-

ლად სწერს. ინიშნებოდა როგორც პირის (R) ისე ზურგის (V) მხარე და წარწერა ისე უნდა გაკეთებულიყო გადაკერებულზე, რომ ორსავე კეფს მოჰხვედროდა.

მკარგრძელი ასე ნიშნავს:

კეფები	1—2	პირი: „მე მკატგრძელსა: დამინიშნავს:—“ ზურგი: „მე მკატგრძელი დამცვიცემ:—“
”	4—5	
”	5—6	
”	6—7	
”	7—8	

კეფები 9—10 პირი: „მე მკატგრძელსა: აქვს დამინიშნავს:—“

ზურგი: „მე მკატგრძელი დამცვიცემ“

კეფები 10—11 პირი: „ესე მკატგრძელსა დამინიშნავს:—“

ზურგი: „მე მკატგრძელი დამცვიცემ“.

მე-2—3 და მე-3—4 კეფების ნიშნები გადასულია, მხოლოდ ნაკვალევი ჩანს, ხოლო ორი უკანასკნელი კეფის ზურგის მხარეზე იკითხება: „მე მკატგრძელი“...

სარგისის ნიშნები:

კეფები 8—8I | პირი: „მე სარგისს: დამინიშნავს:—“

” 8I—9 | ზურგი: „მე სარგის დამცვიცემ ამათი ძე:—“

V—მხარეზე მკარგრძელი ყველგან შავი მეღნით სწერს, ხოლო R—მხარეზე ყველგან, ერთ შემთხვევას გარდა, ძეგლის ტექსტის, ჟანგისფერი მეღნით, მხოლოდ კეფები 9—10 R დანიშნულია შავი მეღნით. სარგისის ნიშნები კი, ისევე როგორც მისი მინაწერი აშიაზე, ყველა გაკეთებულია შავი მეღნით.

სხვათა შორის შეიძლება აღინიშნოს აქვე, რომ, როგორც ზემორემოყვანილიდან ჩანს, R—მხარეზე დანიშნავს „დანიშნავ“ ეწოდებოდა, V—მხარეზე კი, ე. ი. სუფთა, უტექსტო მხარეზე — „დამცვიცემ“.

როგორც უკვე აღვნიშნე (იხ. ზემ. § 1), ჩვენი გრაფიკული შეიცავს 21 სხვადასხვა დროის მინაწერს— ალაპს. გარდა ამისა, R—მხარეზე აშიებზე მოთავსებულია სამი მინაწერი, რომლებსაც აქვე მოვიტან. ამათგან ორს, მკარგრძელისას და სარგისისას, უმეშვეო კავშირი აქვს ვაჰანის ძეგლთან, ხოლო ულულაშვილის მინაწერი წარმოადგენს ნასყიდობის სიგელს, ძეგლთან თითქოს მხოლოდ გარეგნულადაა დაკავშირებული და აქ იმიტომ მოვიტანე, რომ ჯერ ერთი აშიაზეა წარწერილი და, გარდა ამისა, არც ალაპებთანა აქვს რაიმე საერთო. სამივე მინაწერი მხედრულია.

§ 27. მკარგრძელის მინაწერი დაწერილია მისი საკუთარი ხელით მე-4 კეფის მარჯვენა აშიაზე. უკვე მოვიხსენიე (§ 15), რომ ამ კეფზე მკარგრძელს გადუფხეკინებია ზოგიერთი ციფრი და საკუთარი ხელით ჩაურთავს ახალი. აი ამივე დროს და ამასთან დაკავშირებით, მას უნდა გაეკეთებინოს თავისი მინაწერიც. მეღანე, როგორც ტექსტში ჩართული სიტყვებისა ისე მინაწერისაც, იგივე ენგისფერი, ძეგლის ტექსტის მეღანეა. ხელი XIII—XIV ს-ისაა. მინაწერი შეიცავდა 16 სტრიქონს, რომელთაგან, აშიის დაზიანებულობის გამო, ასე თუ ისე გაირჩევა მხოლოდ 9 სტრიქონი. მომყავს რაც წავიკითხე უცვლელად, ოღონდ აღდგენილ ადგილებს კუთხოვან ფრჩხილებში ვსვამ:

ბრ[ძანებითა] | თკ (?) — | დაწწ[ერე] | აქ აკლია 7
სტრიქონი | ხო[ლო] | არაგინ აკი¹ — | რთეს დაკ[სნად:]
| თუნდა შემატებ[ად] | და თუნდა: დაკ[ლე] | ბად: —

¹ თუ „აკი“ ან „აკი“, თუ „აკი“? საერთოდ აქ მოსალოდნელი იყო „აკი[დ] | რის“, მაგრამ ასე არ იკითხება.

§ 28. სარგისის მინაწერი მოთავსებულია მე-8—8I—9 კეფების მარჯვენა აშიაზე და დაწერილია მისი საკუთარი ხელით, რაც ჩანს ამ მინაწერისა და მე-8—8I და მე-8I—9 კეფების გადანაკერზე სარგისის მიერ დასმული ნიშნების ხელთა იგივეობიდან. ზემოთ (§ 6) გამოვარკვეით, რომ მე-8 კეფი წაუჭრიათ და ამიტომ მე-8I კეფი დამტკიცებულია სარგისის მიერ. ამ წაჭრასთან და ახალი კეფის ჩაკერებასთან თითქოს რაღაც კავშირი უნდა ჰქონდეს სარგისის მინაწერს, თუმცა, ჩემის აზრით (იხ. § 6), მე-8 კეფის ტექსტი უცვლელად გადმოუწერიათ მე-8I კეფზე. ყოველ შემთხვევაში უნდა ვიფიქროთ, რომ სარგისის მინაწერი გაკეთებულია იმ დროს, როდესაც მას ახლად ჩართული კეფი დაუნიშნავს, რადგან მისი ნიშნების და მისი მინაწერის მელანი ერთმანეთში სრულებით არ განსხვავდება. მხედრული ხელი აგრეთვე XIII—XIV ს-ისაა. აშია აქაც დაზიანებულია, ისე რომ ბევრის აღდგენა მომიხდა; ტექსტში არავითარი ცვლილება არ შემიტანია:

8[11] :უღეს პ[ატ]რონისა: და | ლთისა ჩემის[ა მა]-
 | მისა ჩემის[ა] | ლთი ჩემ[სა შვი]|ლსა¹ გა[ური]-
 8I[11I] | სხდა : მონასტრისა | ჩემისა [ო]ბლოზ[ისა
 მიზ]ეზითა: ე[სე]² ან|დერძი და ბ[ბაი] | მა-
 თი: კელ[დ]ებული: იკ[უნო] | ვისგანცა³ ჩე[ნი-

¹ ყორდანია კითხულობს „[უჟუ]ლისა“, მაგრ. „ი“ ნამდვილად არა სწერია. შეიძლება აღვადგინოთ: „[უჟუ]ლსა“.

² ყორდანია კითხულობს „ს“-“-“ და მართლაც „მ“-ს თავი მეტად მომრგვალებულია, მაგრ. იგი: 1) თითქოს სტრიქონს ქვემოთ სწერია, 2) წინა „ზ“-ზე („[სი]სი“ისა“) გაცილებით უფრო პატარაა.

³ ამ სიტყვის წაკითხვა სათუთა, რადგან „მ“ სხვას არა ჰგავს, თავი მოქცეული აქვს მარჯვნივ; „უ“-ს თავი კი კარგადა ჩანს.

9[12]

ლიყო:· | ბირები[თა] | ეშმაკისა[თა] | გუეწია
 [ესე:·] | და: ვიგო[ნე] | თ: ესე: დ[ა] | უგულმო-
 [დგინეთ] | სყუდარსა¹: [წლითი] | წლად მოგ-
 ებაი მათ[ი:·] | დესხედ[ით] | და კულა: [განვა] |
 წესეთ ი[გივი] | რომელი ჩუენ[გან] | ეგებუდა: [და]
 | იგივე ბზი | ჰაგრევე მტკიცედ გავჰ[მ] | ართეთ:—
 [მე] | | ს ა რ გ ი ს : ძემან ს[უ] | ლკურთხე[უ] | ლისა:
 მამისა | ჩემისა : მ კ ა რ გ | რ ძ ე ლ ი ს ა მ ა ნ : და: |
 დედამან ჩემმან: ხ ა | თ უ თ ა მ ა ნ : და: ძმათა
 ჩემთა : რაი|სც კცისაგან: მთის ბზლის და: გა-
 ეგებულისა: შლ|აი და: შეცილებ|აი: იკად-
 რო[ს] | ამისი კანონი: დ[ა] | შეჩუენებაი: ბ|ულო-
 სა მათ|განვე ბზლ[ია:·] | და ჩუენგანაც | უკდ-
 [რე] | ლად უწ[ყა] | ლობელნი | ვიყვენით | შვილნი
 და [მო] | მავალნი ჩ[უენ] | ნი:—

§ 29. უღულაშვილების მინაწერა მო-
 თავსებულია მე-9 კეფის მარტხენა აშიაზე, და-
 წერილია XV ს-ის მხედრულით, შავი მელნით.
 მომყავს უცვლელად, ხოლო აღდგენილი მო-
 ვაქციე კუთხოვან ფრჩხილებში, ჩემ მიერ ჩა-
 მატებული კი ჩასმულია მრგვალ ფრჩხილებში:

მე-9 კეფის კი:· მოგვე:· მე: უღულაშვილმა:· გო-
 მარტხენა გინამან:· და: ბატატამა: შენა კან-
 აშიის გას- დელაკიშვილსა ბასილსა და: შენტა
 წვრივ ძმათა: და: მომავალთა: სახლისა: თქვენისათა |
 ჯალაბადინის:· ტბასა: ყორბანი: ყანა:

¹ ამ სიტყვის წაკითხვაც სათუთა: „ღ“ და მეორე „ხ“ უფრო
 „ნ“-არებს წაავას, „წ“-ც საეჭვოა; თითქოს ასე უფრო უნდა იკით-
 ხებოდეს: „სეუნონ“, ან „სეუნენ“— „სეუნენი“? ან „სეუნონ“ = „სეუნონ“?—
 „სეუნენო“?

ხუთისა: დღისა: ნასყიდობითა: ავიღე: • ფასი: •
 რაც: შუათა: დაფასებული: იყო: ბ ა შ ი ა ი:
 ლ ა მ ბ რ ა ს: ძმა: და: მ ა რ კ ო ზ ი: | შუანიც:
 ისინი: არიან: და: დამფასებელიც: არა: და-
 ჩომიარა: ჩვენი: სრული: ფასი: აგვიღიან:
 ღმერთმა: მშვიდობაშინ: მოგაკმაროს: [საუკუ]-
 ნოთ: [ვინცა | კ]აცმა: • დღეის იქით პრთ(პირთ?):
 მოიღოს. ან: ჩვენი: გვარის: კაცი: შემოგეცი-
 გადადის ლოს კრულმც[ა არს]¹ || და: შეჩვენებული:
 შუაკეფის ღმრთისა და: პატრონისა: მაცხოვრის: • ხატი-
 თავი-სა: | პირითა: • უ ლ უ ლ ა ს ა: • შეუნდნეს:
 სუფალ ღმერთმა: • ამისი: მწერელი: | ხ ი მ შ ი ა შ ვ ი ლ-
 ადგილზე. მ ა: დაყუდებულმა: დავწერ(ე): მი(თ)ც: ადგილ-
 გადმოდის სა: შენდობა(სა): || მიბრძანებ(დე)თ: ღმერთმა.
 კვლავ მშვიდობაში: მოაკმაროს.
 მარცხ. აში-
 აზე.

თ. შორდანიას გამოცემის შესახებ

ვ ა ჰ ა ნ ი ს ძ ე გ ლ ი პირველად გამოსცა თ. შორდანიამ
 თავის 1896 წ. გამოსულს კრებულში „ისფოთიელი საბუთო-
 ზი შიომღვიმის მონასტრისა“², ამ გამოცემას მრავალი ნაკლი
 აქვს: 1. გრაფილი აღწერილი არაა და მისი შემადგენლობის
 შესახებ მხოლოდ ბუნდოვანი წარმოდგენის გამოტანა შე-
 იძლება, 2. რადგანაც ძეგლი დაუთარიღებელია, დიდი
 მნიშვნელობა ეძლევა ენას, ხოლო ამ მხრით შორდა-
 ნი ა ს გამოცემა სრულიად უკრიტიკოა—იგი ზუსტად არ

¹ მთელი ეს ადგილი ჩამოჭრილია აშინასთან ერთად, მხოლოდ ზოგან ასოების თავები ჩანს და იმის მიხედვით აღვადგინე.

² გვ. 28, „ძეგლი“ ანუ „განგე“ ვაჭანის ქუაბთა მონასტრისა. გარდა ამისა, 1897 წ. გამოსულს „ქრონიკებში და სხვ.“ შორდანიამვე დაბეჭდა ერთი ნაწყვეტი ამ ძეგლისა (იხ. ტ. II, გვ. 91).

იცავს ძეგლის ენის ნორმებს, 3. მრავალ წვრილმან შეცდომასთან ერთად ყორდანიას შიგადაშიგ შეჰპარვია მნიშვნელოვანი, ტექსტის შემბლაღველი შეცდომაც, 4. საკმაოდ დიდი ნაწილი ტექსტისა წაუკითხავი ან აღუდგენელი დარჩა, როცა ეს შესაძლებელი იყო, 5. სრულიად დამახინჯებული აქვს ყორდანიას მკარგრძელის, სარგისის და უღულაშვილების მინაწერები.

ვინაიდან ვაჰანის ძეგლი საქართველოს ისტორიის უმნიშვნელოვანესი და, ამგვარი ხასიათის, თითქმის ერთად-ერთი დოკუმენტია, ამიტომ საჭირო იყო მისი შეძლებისდაგვარად რივიანი გამოცემა მეორედ.

ტ მ ქ ს ტ ი

1[2]

1. ————— [მო]ნასტერსა ფრიად
 მც[ირესა]¹ ————— |[ალგი]შენე მო[ნას-
 ტრა]დ ვრცელი ————— |
 ————— [და] კმად დამტევენელი სიმრავლესა
 [მოწესეთასა, რომელი იგი | მოქმედებითა ზე- 5
 გარდამოთა შეწვენათაჲთა და] —————
 ————— | წყალობითა სრულ-იქმნა.

2. ვინაჲცა გულსვიდგი[ნე აღწერად] | და
 კანონთ[ა] ღმრთიევკმონათა საღმრთოთა ქა-
 დაგთა და წ[მიდათა ღმერთ]შემო[ს]ილთა მა- 10
 მათაჲსა განეგებვოდის ყოველივე სახე მოლუა-
 წებრისა ქცე[ვისა, | რომელ]ნი მკვდრ-იყვენ
 მას შინა. რამეთუ „არცა კეთილი კეთილ-არ-
 სო“, თქუმ[ულ-არს,] | „-----ად იქმნებოდის“ 15
 და ვითარმედ „მცირე იგი არა მცირე ა[რს,
 უკუეთუ | დი]დთა მშობელ იქმნებოდის“. | რომ-
 ლისათვისცა დიდითა გულსმოდგინებითა და
 გამო[კითხვითა] | აღვწერე განწესებაჲ ესე,
 მოლუაწეუნიერებრისა წეს[ისათვის.] |

3. ვინაჲთგან იპოვნეს მას შინა ვიეთნიმე 20
 მონაზონთაგანნი, რომელთა [მიეცა] | მონასტრი-

¹ ასო „ც“ სათუთა, შეიძლება იყოს „ტ“ ან „ხ“; ალდგენილი, კუთხოვან ფრაზილებში ჩასმული ტექსტის შესახებ საზოგადოდ იხ. ზემ. „აღწერა“, § 24.

საგან ორნატნი, აგარაკნი და ვენაკნი, რაათა აქუ[ნდეს.] | ამათ საფასეთაგან ჩემთა მივეც-
 ს-----დი¹ თითოეუ[ლსა რაო]დენიცა ვენება
 და ით[ხო]ვა და ყ[ოველი იგ]ი ტრაპეზსა მი-
 5 უდგინე. | ესე ვითარცა ყოვლად უწესო[დ და] განგდებული კანონთაგან წმიდათა და ღმრთიე-
 გ[ანბრძნო]ბილთა მოციქულთა და ყოვლად-
 მსოფლიოთა კრებათაგან და ვითარცა მიზე-
 ზი | ნიეთთმოყუარებისა და საძაგელისშეძინე-
 10 ბისაჲ, ვაჭრობისა და [მოფა]რდულობი-
 საჲ და ვითარცა უცხოჲ და წინააღმდეგო-
 მი და დამა[რღუე]ველი ყოვლისაჲე სამო-
 ლუაწეოჲსა კანონისაჲ და უცალო-მყოფე-
 15 მართ და მარხვისა მო---|უფალობისაგან ერთ-
 მთ 6₂₄ სულთა ძმათაჲსა. რამეთუ წერილ-არს: „შეუ-
 ლკ 16₁₃ ძღვებელ-არს | ორთა უფალთა მონებაჲ, ესე
 იგი არს ღმრთისა და მამონაჲ[სი], და სხვთ
 იტყვს: | „მოიცალეთ და გულისკმაყვით, რამე-
 20 თუ მე ვარ ღმერთი“, და კუალად: „[რომელ-
 ლკ 14₃₃ მან არა] | იჯმნას ყოვლისგანვე მონაგებისა
 თვისსა, ვერ შემძღებელ-არს | მოწაფე-ყოფად
 მოც 4₃₂ ჩემდა“, და სხვთ წერილ-არს: „ხოლო სიმრავ-
 ლ[ისა მართლმორ]წმუნეთაჲსა იყო გული და
 25 გონებაჲ ერთ და არავინ თქვს [მონაგები] | მისი
 თჳსად, არამედ ყოველივე აქუნდა საზოგადოდ“.
 ხოლო ნუმც[ა ვის თქუენ] | თაგანსა უკადრების
 ამიერითგან რაჲთურთით უწესოსა | საქმესა
 30 კელყოფად მონასტერსა ამას შინა ჩემსა სამ-

¹ ასო „დ“-ს წაკითხვა სათუთა.

განსა თვსაგან, რაათა არა წყევამ [იგი] | მო-
სასპოლველი ანანიაჲსი და საპფისსაჲსი და კეთ-
რი იგი გეზისი დაიმკვდროთ. |

თავი ბ: რცხვსათვს მლდელთა და მთა-
ვარდიაკონთა და მწირთაჲსა; და დადგი|ნე-
ბისათვს სულიერისა მწყემსისა და კელისუ-
ფალთა თუ ვითარ ჯე|რ-არს, გინა ვითარი
სათანადო-არს რაათა იყოს თითოეული მა-
თი; და ვითარმედ არცა | ვის ძმათაგანსა
კელეწიფების მოწაფე-ყოფად სხვსა მოძღუ-
რისა [და ა]|რცა მოგებად მოწაფეთა, არცა
შინაგან მონასტრისა და არცა გარეთ; და
ვითარმედ [ნუ] | განიყოფების ყოველი საგ-
სებაჲ ძმათაჲ; და რაათა მემკრენი მონას-
ტრისა პატრონთა უთაყუანე[ბდენ.] |

2[3]

1. [ხოლო ესეცა] განვაწესე, რაათა იყე-
ნენ მონასტერსა ამას ჩუენსა სამკვდრებელსა
[ვაჰ] | ანის ქუაბსა შინა მლდელნი უკუე
ვიდრემე და მთავარდიაკონნი ყოვლად ს[ა-
თნოჲსა] | უსისხლოჲსა საადუმლოჲსა (sic!)
სრულ-მყოფელნი წმიდანი და პატ[იოსანი], რი-
ცხვთ :ლა:, ესე | [იგი] არს :კდ: მლდელნი
და :ზ: დიაკონნი, განწესებისაებრ [მოციქულ-
თა კრებუ]ლისა და წმიდათა მამათაჲსა. ხოლო
მწირად წოდებულნი იგი, რომელ-არიან მო-
ნაზონნი, | იგიცა უეჭუელად ღმრფისმოშიშნი და
ღმრთისად განმკუთნველნი ყოვლისა ცხო[რებ]-

¹ ძლივსა გაირჩევა, შეიძლება წავიკითხოთ: „ს[რ]ლსა“ = „ს[რ]ულსა“, მაგრ. „ი“-ს გამოტოვება სავჭვოა (იხ. აღწერა, § 23), ან: „ს[რ]ლნი“ = „ს[რ]ულნი“. (

- ისა თვისისანი და წინაღობისა მიერ ზეშთა-
 აღსრულნი სოფლისა | [ღელვა]თაგან და მსახუ-
 რებისათვის მონასტრისა და ძმათაჲსა დიდად
 მოსწრაფენი და უდრტუნველად მორჩილნი
 5 წამისყოფასა მწყემსისა და მა[მი]სა სულიერი-
 სასა, რიცხვით :კ̄: ხოლო მსახურნი :ი̄:, რომ-
 ელნი ყოველსავე ტრაპეზისა და [სამ]არე-
 ულოჲსა და სახაბაზოჲსა სამსახურსა აღა-
 სრულებდენ. |
- 10 2. [სამართ]ლობელ¹. იყო რიცხვსა ამის უმ-
 რავლესსა დაწესებაჲ მღდელ[თა | და] მონა-
 ზონთაჲ, გარნა ვინაჲთგან ყოვლითკერძო
 უზრუნველობისა [და | კორციელად] და სული-
 15 ვ[ი]ყავ | და რაჲთა სრულო[ბით] აქუნდეს ყო-
 ველივე საჭიროდ საკმარი კორცთაჲცა [და |
 უნა]კლულო და უმოქნეო იყვნენ და ყოველად-
 ვე მოცალე | [მა]რხ[ვი]სა და ლ[ო]ცვსათვის, [მო-
 20 ლუაწების]ა და საღმრთოჲ[სა წერილისა | კით]-
 ხვისა და მათ შორის მდებარეთა, რომელთა
 ზედა -----|მა, და ხედვად ხედვათა მათ
 მაღალთა, რომელი ესე თანან[ადებ] | სასწრაფო
 არს და საჭირო მოსაგებელ ყოველთა მოს-
 წრაფეთა | საუკუნოჲსა ცხორებისა მეძიებელ-
 25 თა, ამის ჯერისათვის კმა-ფყავ | რიცხვ ესე, რომ-
 ელსა მოაკლდების ნუმცა ოდეს რიცხუსა ამას |

¹ კარგად გაირჩევა მხოლოდ ბოლო-ასოები ქარაგმითურთ: „ლბ“ლ“, და ჩემი წაკითხვა სათუო უნდა იყოს. უკეთესი იქნებოდა „საგუ]ლებელ“, მაგრ. ასო „გ“, ყოველ ეჭვს გარეშე, არა სწერიან; ეგებ „საძა]ლობელ“ (?) იყოს.

[მ]ლდელთა და მთავარდიაკონთა და მონა-
ზონთასა. |

3. [ამი]ს უკვე ზემოკსენებულისა დასისა-
გან მლდელთაჲსა გამოირჩეოდის ერ|თსულო-
ბისა მიერ ძმათაჲსა კაცი სიტყვთ და საქმით
უაღრესი სხუათა ყოკელთაჲ, | რომელსა ყოველ-
ნივე ერთკმობით ეწამებოდინ. და მრავალი
ჟამი დაეყოს | [მონა]სტერსა შინა და უბიწოჲსა
ცხორებისა მისისა ყოველნი იყვნენ მოწამე,
[შემ]კ|ობილი ყოვლითავე სათნოებათა სიკვე 10
თითა სულიერებრისა და კორციელებრ[ისა],
და შემქმნებელი ტვრთვად ესოდენსა სუ-
ლებსა ძმათასა [და] |-----[ჯ]ერისაებრ, და ჟა-
მისა და საკმრისა ღუწად და | წურთად და 15
კურნ[ებ]ად კაცად-კაცად[სა]¹ წყლულულებასა და
შემსლ²-სებ ღსა სალბ-----, და | რაჲთა
უმცირესთა სიტყვთ, ხოლო | უმრავლესთა საქ-
მით [ას]წავებდეს, | ესე იგი არს, რაჲთა თვთ
სახე | კეთილის ექმნებოდის ყოველთა კეთილად 20
წარმართებდითა თვისისა ცხორებისაჲთა, | ვი-
თარცა წერილ-არს, რომელთა იწყო იესოჲ
ყოფად და სწავლად, რამეთუ მოციქულისა-

1 ტიმ 3, ებრ | მეტყუელისა: „რომელმან თვისისა სახლისა

¹ შეიძლება და წამეკითხა: „კაცად-კაცად[ისა]“, რადგან „დ“-ს შემდეგ „ს“-ს თავი ჩანს და მათ შორის თითქოს კიდევ ერთი ასოს აღგილია, მაგრ. ვინაიდან ამ ძეგლში ვნებით ბრუნვაში დასმული მასდარი ხშირად მიცემითს მოითხოვს (იხ. აღწერა, § 20) და ამას-წინათაც მიცემითი გვაქვს: „ესოდენსა სულულებსა“, ხოლო მომდევნო „წყლულულებსა“ აგრეთვე უეჭველად შიკვითთა (იხ. აღწერა, § 23), მეც მიცემითის აღდგენა ვამჯობინე.

² შეიძლება იყოს: „შდმსლ“, „შდმს“, ან „შ-დითა“; ქარაგმა არ ჩანს.

კეთილად განგებაჲ არა უწყოდისო, მას ეკლე-
 სიაჲ ღმრთისაჲ ვითარ ერწმუნოს?“ და ნან-
 დკლვე | სამართალ, რამეთუ უკუეთუ თვთ წი-
 ნაღმდგომისა იყოს მოქმედ, ვითარ | ასწავოს
 5 მან სხუათა კეთილად მოქალაქობაჲ? არა სა-
 ლკ 4₂₃ მართლად ითქუასა მისსა | მიმართ: „მკურნალო,
 განიკურნე თავი თვისი“! არამედ უფროჲდა,
 რაჲთა ვითარცა | სარკესა შინა განიკდიდენ
 ყოველნი მოსწრაფებითა სათნოებისა მისისა-
 10 თა | და შემძლებელ-იყოს წარდგინებად წინაშე
 ოჯელისა სამწყსოთა თვისთა, | რომელთათვის.¹
 სიტ[ყ]ვისმიცემადცა თანააც თანაწარუვალსა
 მას საში[წელსა] სასჯელსა ქრისტესსა და თქუ-
 ეს 8₁₈ მად: „აჰა, მე და ყრმანი, რომელნი[ი] მომცნა
 15 მე ოჯელმან“ [ფ]არვად. ----- ა წამებაჲ,
 რამეთუ ამ----- | -- მოციქული ----- რა-
 ჲთა არა ა[მისა] უაგნეს დ[აემართოს და შთ[ა]-
 ვარდეს ეშმაკისსა და რაჲთა ბრძანებისაებრ
 ოჯელისა მი----- | -- რ დადებად სულისა თვისისა
 20 სამწყსოჲს თვისისათვის, წერი[ლისაებრ:] | „ყო-
 იე 10₁₁ ველმან მწყემსმან კეთილმან სული თვისი დადვას
 ცხოვართა თვისთათვის“ და შემდგომ[ი]. |

4. [ეს]ევეითარი კაცი, ღმრთისად განმკუთნ-
 ველი თავისა თვისისაჲ, დაიდგინებოდის | წინა-
 25 მძღურად და მოძღურად სულიერად და კორ-
 ციელად და მას ერ[თსა მიე]ნებოდის სული
 ყოველთა მონასტერსა შინა მყოფთა ძმათაჲ
 და ყოველთაჲვე იგი. [იყავნ] | მწყემს და მო-

¹ ეს სიტყვა გადასულია, მ. გრამ თითქოს ასე იყოთქება.

აღმძრველი და აღმა[შოთ]ებელი [საზოგადო-
დასა მ]ყუდროებისაჲ ყოვლად-ყოვლითურთ
მოიკუთენ, [ვითარცა] დამპალი, და გარე გა-
ნითხენ.

5. 3. ხოლო ჯერ-არს რაჲთა რაჲთურთით განწ-
[ვალებაჲ] არა იყოს შეკრებასა ძმათასა მი-
ლ[ება]დ საზრდელისა, [არამედ სწო]რად და-
ეგებოდის ყოველთა ძმათათჳს ტ[რაპეზსა ზე-
და პური და ღვინო[ჲ და] | წუენი მემკრეთათჳს
10 და მწირველ[თა] და მწირთა. და ნუმც[ა] |
უხუცესთა ძმათაგანი, მიზეზითა [ვენებუ]ლისა
გემოთმოყუარების[ა და] | ნაყროვანებისა თჳსი-
საჲთა, ნივთად უკეთურებისად და სახედ | ბო-
როტისად ექმნების სხუათა, დამაბრკოლებელი
15 ყოველთაჲ, არამედ თით[ოეუ]ლი დასჯერდინ
საყოველთაოსა ევლოგიასა. და ნუმცა ოდ[ეს
იკად]რების კიდევანისა წუენისა დაგებაჲ
ტრაპეზსა ზედა და განწვალ[ვისა და] | განხეთ-
ქილებსა შემოღებაჲ ერთსა მას შინა გუამსა
20 ძმათა[სა. და ტრაპეზო]ბისას ----- [უ]ხუცესსა
ყოველთასა და ყოველთა უდარესსა ერთი და
იგი | და სწორიმცა [დაე]გების საჭმელიცა და
სასუმელი და სხუაჲ ყოველივ[.] |

4. გარნა თუ იშვთ ოდესმე სტუმართმო-
25 ყუარებისა მიზეზითა, იქმნას [მო]მატებაჲ სა-
ჭმელთა რათაჲმე ბრძანებითა მოძღურისაჲთა,
ესე ფრადც[ა] | ჯეროან არს და ძუელ-მცნე-
ბაჲ, რომლისა მიერ ვიეთმე, ვითარ იგი არა |
უწყოდეს, ანგელოზნიცა ისტუმრნეს.

- 30 განესუენებოდენ უკუე | სტუმართა, რომელ-
თა თანა ღვდაკაცი არა იყოს და უფროჲსლა

იშუთ|თა, გინა შორით მოსრულთა, ცხად-არს
ვითარმედ მიზეზითა ლოცვისა|თა, ერთ და
ორ-დღეცა, და მესამესა დღესა წარვიდოდენ
გზასა თვსსა.|

5. ოკუუეთუ ვინ დიდი და საპატრიოჲ სტუ- 5
მარი შემოვიდოდის, გინა ეპისკოპოსი, ანუ
აზნაური, ანუ საპატრიონი ვინმე მონაზონნი,
ამა[თ, ვი]თა წესია, ტრაპეზით ემასპინძლებო-
დის. და თუ ქუემ[ოჲ] რ[ომელი] იყოს, მონა-
ზონი გინა ერისკაცი, და არავის თანა საქმე 10
ედვას ძმათაგან | თვნიერ ლოცვისა, და ტრა-
პეზისა გაღებასა არა ღირს-იყოს, [არამედ] |
ესევეთართა მოძღურისა და დეკანოზისაგან
ემასპინძლებოდი[ს]: ამ[ისათვისცა] | განმიწესე-
ბია მათთვის ნამეტნავად გასაყოფელი, რაჲთა 15
4[7] ესევეთართ[ა სტუ]მართა იგინი გაისტუმრებ-
დენ. და თუ ნათესავი ანუ მეცნიერი იყოს
ვისა|მე ძმათაგანისაჲ და არა ლოცვისა მიზე-
ზითა მოსრულ-იყოს, არამედ | სხვსა რაჲსმე
საქმისათვის, ამას თვთ მან უმასპინძლოს, რომ- 20
ლისა თანაცა | აქუნდეს საქმე. ხოლო მრავალ-
მრონინეთა¹ მათ და მიწყითთა მთხოველ|თა
მეკარე განისტუმრებდეს. არა კელეწიფების
მიმოვლად სახლი|თი-სახლად შინაგან მონას-
ტრისა. 25

¹ ამ სიტყვაში „ო“-ს ერთი კბილი მეტი აქვს, ისე რომ შეიძ-
ლებოდა წამეკითხა „მრონინეთა“, მაგრ. რადგანაც მეოთხე ასოს
სარქველი აქვს, თუმცა ეს სარქველი ძლივსღა გაირჩევა, მე მას
„ნ“-დ ვკითხულობ.

6. საკმარ-არს რაათა ყოვლად განკრძა-
ლული ერთი | და ღმრთისმოშიში მონაზონი
მესნეულედცა განიჩინებოდის და უძლურ |
მყოფთა ძმათა ჰმსახურებდეს ყოველსავე სა-
5 კმარსა მათსა: ღლითი-ღლე ს[ამ]გზის მოჰვლი-
დეს და მოიხილვიდეს და საწესოსა მიართუ-
მ[იდეს] | მათსა ტრაპეზით. და სხუაჲ რააცა
უკმდეს სნეულთა და უძლურად მ[ყოფთა] | ძმა-
თა, უშურველად მიეცემოდის ტრაპეზით და
10 ნუმცა რაჲ მოაკ[ლ]დების საჭიროდ საკმართა-
განი, რომელცა იყოს და იპოებოდეს. |

7. გარნა¹ ვინაჲთგან ყოვლითკერძო უზ-
რუნველობისა და უმოქენეობისა | [ძმ]ათაჲსა
მეძიებელ ვარ, და რაათა არა რაათ იყვნენ
15 ნაკლულევანნი, გაუჩინე საჩოკედცა: რაათა
მოდლუარსა ვიდრემე, ვითარცა მწკემსსა | სუ-
ლიერსა და უცთომელსა წინამძღუარსა, მი-
ეცემოდის იქსი² ღუკატი. | ხოლო დეკანოზსა და
იკონომოსსა თთს-თთსი ღუკატი და რომელნიცა
20 სამკროსა ღირსქმნილ-იყვნენ ძმანი და მონას-
ტრისა პატრონთადა თაყუანე|ბულ იყვნენ, მათ
სამ-სამი ღუკატი. ეგრეთვე მწირველთა, | რო-
მელთაცა მკითხველ-კანანახობაჲცა შეედლოს,
მემკრეთავე | თანა, სამ-სამი ღუკატი მიეცემო-
25 დის. მეჭურჭოესა და მეტრაპეზე[სა]³ | და კან-
დელაკსა და იპიტირიტისსა ესრფჳ სამ-სამი

¹ *ბ^ა -ს მარცხენა კიდურები ჩამოჭრილი აქვს.

² იხ. ზემ. აღწერა, § 15.

³ უკანასკნელ სამ სტრიქონს შორის მოჩანს რაღაც ნიშნები, რომლის მსგავსი ზევითაც მოიპოვება ამავე კვთხე; თითქოს არაბული ასოებით სწერია რაღაც, ან შეიძლება მუროს ბეჭდის ნაკვალავიც იყოს; ჯავარჩიე მხოლოდ სამი წერტილი.

დუკატი. ხოლო მეორისა | დასისათა, რომელთა
თაცა წირვისა მეტი სხუაჲ საკმრობაჲ არაჲ
შეედლო[ს], | ამათ [ოთ-]ოთი დუკატი აქუნდეს.
და მესამისა დასისათა, ესე იგი | არს მწირთა,
შოცინაფი და ღოჯაფი მიეცემოდის. ხოლო მსა- 5
ხურთა სატანისა|მოსლედ მწირთავე სწორად
ჰქონდეს შოცინაფი და ღოჯაფი. |

8. [ე]გრეთვე და პურიცა და ღვნოჲ გაუზი-
ნე: რაჲთა მიეცემოდის მოძღუარსა | რვაჲ გრი-
ვი პური, ოთხი წმიდაჲ და ოთხი ქრთილი და 10
საქმი საპალნე ღვნოჲ. და იკონომოსსა ექუსი
გრივი, სამი | წმიდაჲ და სამი ქრთილი და ორი
საპალნე ღვნოჲ. ეგრეთვე დეკანოზსა ექუსი
გრივი პური, სამი წმიდაჲ და სამი ქრთილი
და ორი საპალნე ღვნოჲ. ხოლო უთავადესთა 15
ძმათა, რომელთა :გ⁻:გ⁻: დუკატი აქუს საქოკედ,
ამათ პური ორი გრივი წმიდაჲ და ერთი ქრთი-
ლი მიეცემოდის და თვთო საპალნე ღვნოჲ. და
მეორისა დასისათა, რომელთა | წირვისა მეტი 20
არაჲ შეედლოს, ღვნოჲ თვთოჲ ცალი მიეცე-
მოდის, | გარნა პური ვითა თავადთა ძმათათჳს
დაგვწესებია, ეგრეთვე | [ამ]ათთჳს. ხოლო მწირ-
თა პური თვთოჲ გრივი წმიდაჲ და თვთოჲ
ქრთილი და | ღვნოჲ ოთხთა და ოთხთა თვთოჲ
საპალნე. | 25

[0]ავი მ⁻: ვითარმედ არავის ძმათაგანსა
კედლეწიფების თავნობად | და მოფარდულო-
ბად ღვნისა ანუ სხვისა რაჲსმე, არცა აღ|ნად-
გინებად მიცემაჲ საკმართაჲ; და რაჲთა გა-
მოუთხოვლად | მოძღურესა არავის სადა კედლე- 30
წიფებოდის წარსლვად გარეგან მონასტ|რისა;

და არა ყოფისათვის მეშფოთეთაჲსა; და არა
შესღვისათვის დედა|კაცისა თვნიერ კელმწი-
ფეთაჲსა; და არა ყოფისათვის დიაკონთაჲსა;
და თუ რათა მიზეზთათვის შეიცვალე|ბის მო-
5 ძღუარი წესისაგან თვისისა, ანუ ძმაჲ განი-
კადების მონასტრით. |

1. [ა]რავის ძმათაგანსა კელწიფების მო-
ნასტერსა ამას შინა ვაჭრობად | და თავნობად
ანუ მოფარდულობად ღვნისა, გინა რაჲსაცა
10 სხსსაჲ; | არცა ვახშად და აღნადგინებად გაცე-
მამ საკმართამ მსოფლი|ოთა, გინა დაჭირე-
ბულთა ზედა და სისხლითა გლახაკთაჲთა გან-
მ|დიდრებაჲ, რომელი ესე დიდისა უწესოებისა
5[8] არს საზღვარ და || დასასრულ ანგაპარებითისა
15 სიბოროტისა და ვაჭრ[ობისა უ]|ძვრეს-არს.
ნანდვლვე სამართლად ითქუას მისსა მიმარ[თ:
მთ 21¹³ „სახლსა] | მამისა ჩემისასა სახლ სალოცველ
მრკ 11¹⁷ ეწოდების, ხოლო თქუენ გიყოფიე[ს იგი ქუბა] |
ავაზაკთა“. რომელი არცა თუ ერისკაცთაგან
20 ჯერ-არს ყოფად. უე[ჭუელად მყოფი] | ამისი
დაიმკვდრებს კეთრსა გიეზისსა და შიშთვილსა
იუ[დაჲსსა.] |

ვინაჲცა რომელსაცა ძმათაგანსა ემხილოს
ღვნის მოფარდულო[ბაჲ], | გინა მევახშეობაჲ,
25 მყის განიდევნოს მონასტრით და მოიკუეთოს |
ყოვლითურთ და მისსა ადგილსა სხუაჲ დაიდ-
გინოს. |

2. არა რაჲ აღსძრავს და აღაშფოთებს და
განამწარებს მყოფდრო[ებასა] ¹ | ერთსულთა ძმა-
30 თასა, ვითარ მეშფოთე კაცი და ლულარჭნილი.

¹ ამ სტრიქონის გასწვრივ მარცხ. აშიაზე ყოფილა ნუსხა-ხუტუ-
რი წითური წარწერა, რომლის სამი სტრიქონის ბოლოებიღა ჩანს:
„შეეუ | არჲო (?) | თ ს.“

ფს. 4₃₁

ვითარცა იტყოდის რაჲ მოციქული, ვითარ-
მედ „ყოველი რისხუაჲ და გულისწყრომაჲ და
კლომაჲ [და] | ლაღადებაჲ და სიმწარე მოისპენ
თქუნ შორის ყოვლით უკეთურებითურთ, ვი-
თარცა ჰმუე[ნი]ს წმიდათა“. რასა სხუასა გუ- 5
სწავებს, თვნიერ განშორებასა ამის ჩუენის[ა]-
გან და ესევეითართა კაცთაგან, რამეთუ ერ-
თიცა მათგანი კმა-არს სრულისა და [ე] | რმრავ-
ლისა ქალაქისა აღძრვად და აღშფოთებად.

ფს 49₁₈

ვინაჲცა რომელმანცა | ძმათაგანმან იკადროს 10
გინებად ანუ შეურაცხყოფად რაოდენ უმცი-
რესთაგანისა ვისმე ძმათაგანისა და ლაღვად
და ამბობებად, ეგვევითარი იგი მყის მოისპენ
და განიდევნენ მონასტრით. ხოლო ნუ ვინ გა-
მოჩნდ[ე] | ბის მეშფოთისა და მომთრვალისა ასა- 15
ბიად, რაჲთა არა ითქუას მის | თვსცა: „იხილი
თუ მპარავი, თანაურბიოდ[ე] მას“ და შემ-
დგომი. და თუ კელყოს ვინ ასაბიობად ესე-
ვითარსა, იგივე პატიჟი დაითმინოს მანცა,
[რამეთუ არს] | თავკედი და დაუწყნარებელი. 20

2 ტიმ 2₂₄

ხოლო განიხილვოდედ ესე მწყემსის[აგან] [და
უკუეთუ ორთაჲვე იყოს ბრალი და ორკერ-
ძოვე ცხად-იყოს მე | შ] | ფოთობაჲ, სწორ-იყავნ
ორთავე კანონიცა, ვინა პატიჟი, რამეთუ
„მოქნისა ღმრთისა არა ჯერ-არსო ლაღვაჲ“, 25
თქუმულ-არს. და რაჲთურთით მეშფოთესა და
მაგინებელსა და მომთრვალებსა არა აქუს აღ-
გილი და | საყოფელი მონასტერსა ამას შინა.
რაოდენცა საკმარნი იყვნენ ესევეითარნი | იგი,
განიკადებიან მონასტრით, არამედ უფროჲსლა 30
ფერკნი მყუდროთა და მშვდთანნი სტკებ[ნიდენ]. |

3. არავის ძმათაგანსა კელეწიფების ოდეს-
 ცა, უკითხავად და გამოუ|თხოვლად მოძღური-
 სსა, წასულაჲ სადაცა გარეგან მონასტრისა,
 არა თავისა საქმისა და საურავისათვის რა-
 5 ზომცა დაეჭიროს, არცა | რეცა თუ მონასტრისა,
 არცა თუ ჩემისა სამსახურისა ძლით. არამედ
 თანაწა|რუვალი თუ და საჭიროჲ საქმე დაე-
 მართოს ვისმე ძმათაგანსა, | წარვიდეს და აუწ-
 ყოს მოძღუარსა და გამოეთხოვოს და ლო-
 10 ცვაჲ და კურთხევაჲ | მისი მიიღოს და რაო-
 დენსაცა დღესა უბრძანოს მოძღუარმან, მეტსა
 არა | უკმს დაყოვნებაჲ, რადთა არა ურჩებისა
 და უწესობებისა კანონსა | თანამდებ-ყოს თავი
 თვისი. რამეთუ „მცირედ-მცირედ შეჰყვაო ის-
 15 რაელსა“, თქმულ-|არს, და სხვთ იტყვს, ვითარ-
 მედ „მცირე იგი არა ჳცირე არს“. ხოლო უკუ-
 ეთუ | ვინ გარდარეულეებითა ამპარტავენებისაჲ-
 თა ლამეცა ერთი გამოუ|თხოვლად დაყოს გა-
 რეშე მონასტრისა, განიკადენ მონასტრით ვი-
 20 თარცა თავ|კედი და შეურაცხისმყოფელი
 თვისისა ცხორებისაჲ. |

4. საბრკე ძლიერ და მსწრაფლ დამაკუე-
 თებელ-არს სახედველთა მიერი ¹ | წყლულებჲაჲ,
 რომლისა მიერ ვჰპოვებთ დაკუეთებულად პირ-
 25 ველსაცა მამასა, რამეთუ | „შუენიერ იყოო“,
 თქმულ-არს, „ხილვად“ და შემდგომი. ვინაჲცა
 ჰონე უაღვროჲ | ნუ უკუე და მრავალგზის კა-

¹ ამ სტრიქონის გასწვრივ მარცხ. აშიაზე ყოფილა რაღაც ოთხ-
 სტრიქონიანი ნუსხანუსტური წითური წარწერა, წვრილი ასოებით
 დაწერილი; რადგანაც აშია ჩამოჭრილია, ჩანს მხოლოდ სტრიქონთა
 ბოლოები: „-თა|-ეს|-სა|-“

პანთა შთააბნიის ზედამჯდომელი. ხოლო | ჰაგ-
 ჩუეულნი და აღულაგმველნი თუაღნი მრავალ-
 სახეთა სასიკუდინეთა სენთა და ბოროტთა
 6[9] წყლულებათა მოაწვევენ მტჯრ|თველთა თვსთა 5
 ეს 62₁₀ რაჲ: „ვილოდეთ ბჭეთა | მიმართ ჩემთა და ქვა-
 ნი გზისაგან განყარენით“. სხუასა არა რას
 გულისქმავჳყოფ, თჯნიერ რაჲთა ყოველნივე
 დაბრკოლებისა მიზეზნი მოისპნენ და | უჩინო
 იქმნენ საშუალობისაგან ძმათა კრებულისა. 10
 ვინაჲცა განვაწესებ ამას, რაჲთა ყოველად-
 ყოვლითურთ უვალ-იყოს დედაკაცისაგან მო-
 ნასტერი და ნუ რაჲს | მიზეზისათვის ნუ შევალს
 მას შინა, თჯნიერ კელმწიფეთაჲსა; და ჩუენი-
 სა სახლისათა, უკუეთუ საჭირო იყოს თანა- 15
 წარუვალისა მიზეზისა და ყოველთა | თანამდე-
 ბისა ძლით; და მაშინცა მყის განეშორნენ და
 ღამესა ნუმცა ვინ დაჰყოფს მას შინა ნუ ოდეს,
 რაოდენცა დაეჭიროს. ნუცა ვისსა | სენაკსა შე-
 ვალს დედაკაცი, დედაჲღა თუ იყოს მისი. ხო- 20
 ლო ამის მიზეზისა გარეშე სხუებრ, არცა ჩუ-
 ენისა სახლისაგან ჯერ-არს შესლვაჲ დედა|კა-
 ცისაჲ მონასტერსა შინა.
 5. ნუცა დიაკონი იზრდების მას შინა, გინა
 უწუერუღი ყრმაჲ. ნუცამცა ვინ იკადრებს თვსსა 25
 ნათესავსა, გინა ძმასა, | ანუ შვილსა უჰასაკოსა
 და უწუერულსა შემოყვანად მონასტერსა ში-
 ნა, ნუ რომლისა მიზეზისა მოღებითა. ხოლო
 უკუეთუ ვინმე გლისპობდეს | და შლიდეს წესსა
 მონასტრისასა და კელყოს განრყუნად მონას- 30
 ტრისა და | გატეხად ტჯპიკონისა და შემოიყვა-

ნოს ყრმაჲ უჰასაკოჲ და ერთიცა ღამე | და აყოფიოს, გარეშე ყოვლისა ხუაიშნისა მეყსეულად მითურთ განიღვენოს | მონასტრით და მოიკუეთოს ვითარცა ასოჲ დამპალი. |

- 5 კუალადცა მასვე დავამტკიცებ, ვითარმედ ყოვლად რაჲთურთით არავის კელეწიფების | უწუერულისა ყრმისა, გინა დიაკონისა შემოყვანად მონასტერსა ამას შინა | საყოფად, გინათუ დიდებულისა შვილი იყოს ანუ აზნაურისა,
- 10 არცა | თუ ჩემისა სახლისა თუ იყოს. ნუცა ვისისა შეპოვნებისათჳს | დაჰჳსნის ვინ წესსა ამას, ნუცა თნებისა ძლით კაცობრივისა წყევასა მოიხდის თავსა თჳსსა ზედა. და განმარტებით ითქუმოდენ, ვითარმედ ვითარცა | იგი მდედ-
- 15 რისათჳს განმიწესებიეს, ეგრეთვე მსგავსად და უწუერულისათჳს განვაწესებ, რაჲთა ყოვლად-ყოვლითურთ უვალ-იყოს მონასტერი ესე | ესე-ვითართა პირთაგან. ხოლო უკუეთუ ვინცა და რამანცა გუარზან კაცმან | იმეცადინოს დავსნად
- 20 კეთილსა ამას წესიერებასა და კანონსა ამის მოქნასტრისასა, ზეგარდამოათა რისხვითა დაჰჳსნას იგიცა ღმერთმან განსახრწნელსა შინა ულხინებელსა და დაუსრულებელსა და დასტე-|
- 25 ხენ მას ხუთ-ქალაქთაებრ სოდომიანთა და წარ-მოიცარიელენ | საქანელნი რისხვისანი მას ზედა, ამენ! ხოლო რომელმან მტკიცედ იპყრას და | დაამტკიცოს, დაიმკვდრენ შეუძრავი სასუფე-ველი და უმიმწუხროჲ ნათელი. |

მთ 5.13

6. „თქუნ ხართო მარილნი ქუეყანისანი“,
30 კმობს მეუფც წმიდათა შინა სახარებათა, რო-

მელი ესე|წინამძღუართათს ეყვის და მოძ-
ღუართა, რომელთადა რწმუნებულ-იყოს წინა|
მჯდომელობაჲ ეკლესიისაჲ. ვინაჲცა მართლი-
სა თვთებაჲ ესე ა|რს, რაჲთა დაღპოლვად არა
უტევებდეს, ესე იგი არს, რაჲთა პირველად | 5
თვთ მწყემსი ყოველთა სახე კეთილის ექმნე-
ბოდის, ხოლო ურჩთა და თავკე|დთა ძლიერად
ამხილებდეს. და რომელნიცა კურნებასა მიი-
თულავიდენ, ამათ | შეიწყნარებდეს, ხოლო
უკურნებელად დადგრომილთა მოიკუთვითდეს || 10
და გარე განსთხევდეს, რაჲთა არა ყოველსა
გუამსა განეზაოს სიმპალე.

7[10]

ვინაჲ|ცა უკუეთუ მოძღუარმან გინა დეკა-
ნოზმან თნებისათს ვიეთისამე და შე|პოვნებისა
რაჲსმე კაცობრივისა, ანუ მიზნითა თვსები- 15
საჲთა, გინა|თუ ვნებულისა მეგობრობისა
ძლით, ჰხედვიდენ რაჲ უწყსოდ | მავალთა და
შეურაცხისმყოფელთა ამათ განწყესებათსა და
არა|სწუთრთიდენ, არცა ამხილებდენ, რაჲთა
ანუ განიკურნენ, ინებონ|თუ, და უკუეთუ 20
არა, რაჲთა განიკადნენ, თვთ იგინი დაკლე-
ბულ-იქმნენ პატივისა|გან თვისისა და ერთად
მორჩილთაგანად იქმენინ.

7. ხოლო უკუეთუ ორგულ|ობაჲ გამოაჩნდეს
ვის მონასტრისა პატრონთაჲ, ანუ მოხუეჲჲა 25
მონასტრისა და ეკლესიისა ნაქონებთაჲ,
ანუ ქრთამისა აღებითა გარდა|ქცევაჲ ჭეშმა-
რიტებისაჲ, გინა რაჲცა გუარო საძაგელისშე-
ძინებისაჲ|და მოხუეჲჲისაჲ, სრულიად განიკა- 30
დნენ მონასტრით.

8. და უკუეთუ მოძღუარმან, | გინა დეკანოზ-
მან, გინა იკონომოსმან უდებებად გასცენ თა-
ვი თვისი და, | სენაკთა შინა მოსუმურობათა მი-
დევნებულნი, უგულვებელს ჰყოფდენ | საქმესა
5 მონასტრისასა და გარეშე საჭიროასა მიზეზი-
სა ზედაჲ-ზედა ეკლესიისა ლოცვასა დააკლ-
დებოდენ, გინა ტრაპეზს შესლვასა უდებ
ჰყოფდენ, | ამით წარუწყმედიეს თავი თვისი, ვი-
თარ ძალ-უც ცხოვნებად სხუათა? ვინაჲცა |
10 მყის შეიცვალენ პატივისაგან თვისისა. და
უკუეთუ შემდგომად ამისსაცა ეგევითარადვე
იქცეოდენ, განიკადნენ მონასტრითა.

9. იტყვს საღმრთოჲ | მოციქული განცხადებუ-
1 კორ 6⁹⁻¹⁰ ლად, ვითარმედ „არცა მეძავთა, არცა კერპთ-
15 მსახურთა, | არცა მემრუშეთა, არცა ჩუქენთა,
არცა მამათმავალთა, არც ანგაჰართა, არცა
მპარავთა, არცა მომთრვალეთა, არცა მაგი-
ნებელთა, არცა მტაცებელთა სასუფეველი
ღმრთისაჲ ვერ დაიმკვდრონ“. ხოლო ნუ იყო-
20 ფინ, რაჲთამცა იპოა ვინ ესევეითართა მოქმე-
დი მონასტერსა ამას შინა. | გარნა უკუეთუ
ემხილოს ვის მცირეთა გინა დიდთაგანსა ერ-
თიცა | ამა ზემოთქუმულთა ბრალთაგანი, შეუნ-
დობელად განიკადოს მონასტრით. ხოლო
25 ნუ აღტაცებით იქმნების ესე, არამედ გამოძი-
ებითა მრავლითა განიხილვოდენ ესევეითარნი
შესმენანი, ვინაჲთგან მრავალგზის | აღბორგე-
ბულნი ვინმე ეშმაკისაგან აღიჭურვიან საეშმა-
კოთა რათმე | შურმტერობათა ძლით ცილის-
30 წამებადცა. და უკუეთუ ცილი დაეწამოს ვის-
მე, რომლისა გამოჩინებაჲ ვერლარა შეუძლოს,

ცილისმწამებელი იგი, ფრიადითა შეურაცხე-
ბითა განქიქებული, განიდევნოს მონასტრით
და ნაქონები მისი ძმათა განიყონ.

10. უკმს მოძღუარსა ფრიადითა | კრძალულე-
ბითა პყრობაჲ ამათ განწესებათაჲ და საქმით 5
სრულყოფაჲ | ამათ შინა აღწერილთაჲ და რა-
ათა თუალუხუავად ამხილებდეს ყოველთა|ვე
გარდამავალთა და თვთ თავსა თვსსა სახედ
კეთილისად მისცემდეს ყოველთა.||

8[11]

11. განგვწესებდეს, რათა სასყიდელი ყოგ- 10
ლად რათურთითა რაჲ ვისგან აიღებ|ოდის ძმად
დაწესებისათვს: არა მემკრეთაგან, არა მწირ-
ველ|თაგან და არცა მწირთაგან. ხოლო უკუე-
თუ იკადროს მოძღუარმან, ანუ იკონომოს-
მან, გინა დეკანოზმან, გარდარეულებითა ვე- 15
ცხლისმოყუარებისათა, | აღებად ქრთამისა
რაჲსმე ფარულად გინა ცხადად და ემხილოს, |
დაკლებულ-იქმნეს თვისისა პატივისაგან. რამე-
თუ სადა „ძირი ყოველთა ბოროტთაჲ რო-
მელ|-არს ვეცხლისმოყუარებაჲ“ დამკვდრე- 20
ბულ-იყოს მუნ, ნამეტნავ-არს მიერ | მოლოდებაჲ
კეთილისა რაჲსმე ოდესცა. რამეთუ „ბოროტ-
თა თესლთაო“, თქუმულ-არს, „ბოროტ ნამუ-
შაკეენიცა“.

1 ტიმ 6₁₀

12. მორჩილებასა და სიმდაბლესა ვჰპოვებთ 25
თანა|ნერგად სათნოებითისა ცხორებისა, რომ-
ლისა თვნიერ შეუძლებელ-არს წარქმართებაჲ
მონაზონებითისა მოქალაქობისაჲ. საკიროდ
უკუე უკმს ყოველთა|ვე ძმათა მორჩილებაჲ
მწყემსისა და მამისა მათისა სულიერისა, კე- 30
თილითა სვნიდისითა და შიშითა ღმრთისაჲ-

თა, ყოველსავე სამსახურსა მონასტრისასა, |
რომელსაცა უბრძანებდეს, და არა შთაგრდო-
მაა ბრალსა ურჩებისასა. | რამეთუ „ურჩებისა
ნაყოფი სიკუდილი არსო“, თქუმულ არს. ვინა-
5 აცა უკუეთუ ვინ, გარდარეულებითა სილალი-
საათა, ურჩ-ექმნებოდეს მოძღურისა ბრძანე-
ბასა, შეპყრობილი ცუდადმზუაობრობისა ვნე-
ბითა, დაიყენოს | ტრაპეზს შესლვისაგან და
დაეპიროს საწესოაცა მისი; ხოლო უკუეთუ
10 დაადგრეს ურჩებასა ზედა თვისსა უკურნებე-
ლად, განიკადოს მონასტრითცა. |

თავი 3: მონაზონთა სოფელს კელის-
უფლად არა დადგინებისათვის; და ვითარმედ |
მამულოვნობით არავის კელეწიფების მოგე-
15 ბად სენაკისა, გინა ვენაკისა, გინა ეგვიეთა-
რისა რაჲს; და შვილებულ გაზრდილთა ძმა |
ვერ დაწესებისათვის; და ვითარმედ არავის
კელეწიფების ხდილობითისა მოსუმურობისა
მიღვენებად.

20 1. სოფელთა და აგარათა შინა მონასტრი-
სათა სანიადაგოდ კელისუფლად ნუმცა ოდეს
დაიდგინების მონაზონი, | არამედ ერისკაცი
დაიდგინებოდენ, მოძღურისა და კრებულისა
ბრძანებითა. | და უკუეთუ ოდესმე ეგვიეთარი
25 რაჲმე საქმე დაემართებოდის, რომელ ერის-
კაცითა არ გაიმართვოდეს და დიდი იკონო-
მოსი უცალო იყოს სხუათა | რათმე სამუშაოთა
და საურავთაგან და მონაზონსა დაემართებო-
დის წასულაჲ, მწირთაგანი გაიგზავნებოდინ
30 ყოვლითკერძო გამოცდილნი | და ყოველთაგან
წამებულნი პატროსნებისათვის და მოღუაწები-

თისა ცხორებისა მათისა, | მკცოანნი ჰასაკითა-
 ცა და გონებითა. ესევეითარნი წარვიდოდენ, |
 უკუეთუ საჭიროდ საკმარ-იყვნენ სამსახურად
 მონასტრისა. ხოლო მღდელნი | და მთავარდი- 5
 აკონნი ჯერ-არს რაათა საღმრთოაჲსა დიდე-
 ბისმეტყუელებისათჳს მოცალე | და განკრძა-
 ლულ-იყვნენ და მსახურებისათჳს ეკლესიისა
 წესთაჲსა | უწმიდესად და ღირსად, და ღმრთის-
 მიმსახლებელისა მღდელმემსხუერპლეობისა,
 ვითარცა ღირს-არს და ჰშუენის მარადის შინა- 10
 გან წმიდისა წმიდათაჲსა | შემავალთა და სი-
 წმიდისადა უგანწმედილესობით მიხსლებულთა,
 რაათა || საუფ[ლოჲს] ბრძანებ[ისა] ებრ ბრწყინ-
 ვიდენ საქმეთა მიერ სათნო[თ]ა ღმრთი[ს]ათა,
 რომლითა მხედველთა აღსძრვიდენ დიდების- 15
 მეტყუელებად ღმრთისა [მიმართ.] |

81[11]

2. ამისათჳსცა მოვსპე მამულობით ქონე-
 ბაჲ აგარაკთა, ვენაკთა¹ და თუქნდა ორნატთა, *
 რაათა სახიობაჲ (sic!) ანგელოზებრივისა მოქ[ა]-
 ლაქობისაჲ [არა მოიშალოს] | და [და]ხრწ[ე] 20
 ვაჲ] ექმნებოდეს ამათგან, ვითარცა წ[მ]იდათა
 მოციქ[ულთა] კანონისგანცა | გან[გ]დებულისა |
 — და ყოვლადმსოფლიოთა კ[რ]ებათა] გან-
 ცა, და ვითარცა მიზეზი | ნ[ი]ვთთმოყუარებისაჲ
 და საძაგელისშეძინებისაჲ, ვაკრობისა და მო- 25
 ფარდულობსაჲ. |

3. ეს[რეთ განგვწესებია] მ[ონასტ]ერსა
 ამა[ს] ჩუენსა [შინა], რაათა — შვილ[ებუ]-

¹ ამ სტრიქონის გასწვრივ მარცხ. აშიაზე მოჩანს წითური ხუს-
 ხა-ხუცური მინაწერის ორი სტრიქონის ბოლოები: „-მ-ღჟ-ო-ს.“

6. „განგებჲა ვაჰანის ქუაბთაჲ“.

ლი] ძმად¹ | [ვერ და]წესებოდეს. ————— |

———— [ნუმ]ცა ვი[ს] უკადრები[ეს] მამულობით
მოგებაჲ სენაკთა, აგარაკთა, | ვენაკთა, ანუ
5 ორნატთა, რაჲთა უცხო იყვნენ ყოვლისა
მსოფ[ლიოჲ]სა და ქუე[ყანისა] | საქ[მეთ]აგან,
ვითა საქმეთაგან ანგაპარებისა, გინა ვეცხ-
[ლისმოყუარე]ებისა, რაჲთა ე[სეცა] აღმოიფხუ-
რას, ვითარცა მიზეზი მრავალთა ბოროტთაჲ.

10 4. არა[ვის] ძმათაგანსა კელეწითების შემ-
დგომად სერობის გამ[ოსლვისა] ძმისა მეორისა
სენაკსა მ[ისლ]ვ[ა]ჲ. ნუმცა იქმნების სენაკით[ი]-
სენაკად ხდილობითი | მოსუმურობაჲ, [ანუ]
წესისა შეყრილობაჲ² და მაძლ[ური]ვ კუმევაჲ

15 9[12] ლუნისაჲ (sic!), | გინა კადრებაჲ ოდესცა [ძილის-
პირთა] და დასდებელ[თა] თქუმისაჲ და || ვპრი-
დებ თქუმად თუ საეშმაკოჲსა გალობისაჲ. რა-
მეთუ ნამდვლვე ღვნითა | განბრძნობილი ვერა
რას ირგებს. და რაჲთა არა ითქუას მათდა

20 მიმართცა, | ვითარმედ „რომელთა ღმერთ მუ-
ფილ 3₂₁ ცელი არს და დიდებაჲ მათი სირცხვლსა ში-
ეფ 5₁₈ ნა“. რამეთუ წერილ-არს: „ნუ დაითრგებით
ღვნითა, რომლითა არს სიბილწე“. და ვითარ-
1 კორ 6₁₀ მედ „მომთრვალეთა სასუფეველი ღმრთისაჲ

25 არა დაიმკვდრონ“. და სხვთ იტყვის: „ყოველი |
ეფ. 4₂₉ სიტყუაჲ დამპალი ნუ გამოვალნ პირით თქუე-
ნით, ვითარცა შუენის წმიდათა“. | ხოლო ნა-

¹ ამ სტრიქონის გასწვრივაც მარცხ. აშიაზე ყოფილა ნუსხა-ხუც.
წით. წარწერა: „-ღიჳა (9) | -ბის-ე.“

² ორი უკანასკნელი სიტყვის წაკითხვა სათუთა.

ყროგნებასა, დედასა სიბილწისასა, ნუცამცა
 ადგილი | აქუს თქუნ შორის. რამეთუ ვითარ-
 ცა იგი პირველი განვრდომაჲ ჳამისა მიერ
 იქმნა, უქუელად პირველი ხარისხი მოღუაწე-
 ბითისა მოქალაქობისაჲ, თვნიერ მარხვისა | და 5
 კრძალულებისა, პოვნად შეუძლებელ-არს. ვი-
 ნაჲცა გევედრები, | რაჲთა სრულიად მო-
 ისპოს მრავალთავი ესე ვეშაპი საღმრთოჲსა
 ამის მწყობ|რისაგან, რაჲთა რაჲთურთით
 არა იყოს უქმსიტყუაობაჲ და ვნებული მე- 10
 გობრობაჲ და ხდილობითი მოსუმურობაჲ,
 არამედ თითოეული თვსსა სენაკსა შინა შე-
 ევედრენ კრძალულებით კანონსა თვსსა განწე-
 სებულსა | და მყუდროებითსა დიდებისმეტყუე-
 ლებასა, რომლითა მხოლოჲ მხოლოსა მას | 15
 მიუახლებელსა, და შეეტრფვის
 და აღისურვებს¹ | სატრფოსა მას და სასურ-
 ველსა, არსთა ცხოვლობისასა, და ხე|დავს გან-
 წმედილითა გონებისა თუალითა ზეშთააღმა-
 ტებულთა მათ გონება|თაგანცა უხილავსა და 20
 მიწდომად შეუძლებელსა, მეტყუელი: „შე-
 ეძერწა სული ჩემი შემდგომად შენსა და მე
 შემეწია მარჯუენემან შენმან“. |

ფს. 62_გ

თავი ზ: შემოხაწირავისათვს თუ ვითარ
 ჯერ-არს განყოფაჲ; და ვითარმედ ძმაჲ | რაჲ 25
 მიიცვალეზოდის, ვერ კელეწიფვების დატევე-
 ბად თვსთა და | ნათესავთა ნაქონებისა თვსი-
 სა; და რაჲთა ერთი აღაპი ტრაპეზით გა|რ-
 დაიკდებოდის ახალმიცვალეზულისა ძმისათვს;

¹ ორი უკანასკნელი სტრიქონის გასწვრივ მარცხ. აშიაზე ჩანს
 რაღაც ნუსხა-ხუც. წითური მინაწერის ორი სტრიქონის ბოლოები:
 „-ღ-ლ | -ა-ს.“

და მას დღესა |ყოველნივე მღღელნი და დრ-
აკონნი უსასყიდლოდ შემომოსებოდენ მისთვის¹. |

1. შემოსაწირავსა, რასაცა ვინ საწირავად
შემოსწირვიდეს, ვითა |წესია, მას მწირველნი
5 გაიყოფდენ და ჟამსა უწირვიდენ. და რასაცა |
ვინ საერთოდ შემოსწირვიდეს, მისგან ნახევარ-
რი საქურჯლესა საეკლესიოდ დაიმარხვოდის,
და ნახევარსა სხუასა სწორად გაიყოფდენ
მემკრენი და მწირველნი და მწირნი, და სწო-
10 რად ულოცვიდენ. |ხოლო მღღელყოფილთა და
მთავარდიაკონთა მღღელთავე თანასწორად |
მიეცემოდის და მთავარდიაკონობისათჳს გინა
მღღელყოფილობისა ოდენ ნურაჲ დააკლდების, |
სხუაჲ თუ საკმრობაჲ შესწევდეს. და თუ არა,
15 ეგევითარისავე მღღელისა სწორად მიეცემო-
დის მათცა. და მატეანეთა ჩასაწერლად რა- |
საცა ვინ შემოსწირვიდეს, მას მღღელნი და
მწირნი სწორად გაუყოფდენ. |

2. ხოლო არავის ძმათაგანსა კელეწიფების
20 მონასტრით განღებად ნაქონებისა თჳსისა ჟამ-
სა ამიერ მიცვალებისა თჳსისასა, რომელმცა
თჳსთა გინა |ნათესავთა უანდერძა იგი, რო-
მელთაგან ერთგზის ჯმნილ-არს ჟამსა მონაზო-
ნად |კურთხევისასა.

3. ხოლო ჯერ-არს რაჲთა ყოველთავე
25 მღღელთა და დიაკონთა მესამესა დღესა | ჟამი
უწირონ უსასყიდლოდ ძმასა მიცვალებულსა,
და აღაბიცა |გარდაეკადოს მასვე დღესა ტრაპე-

¹ ამის შემდეგ თავისუფალ ადგილზე ჩართულია უ ლ უ ლ ა შ ე ი-
ლ ის მინაწერის სამი სტრიქონი (იხ. ზემ. აღწერა, § 29).

ზოლითა საკმრითა. და ყოველთა | ძმათა ულო-
ცონ და შეუნდენეს ღმერთმან სულსა მისსა: |

4. ძმაჲ რაჲ მიიცვალოს, თუ ანდერძი და-
ეწეროს, მისისა ანდერძისა | მსგავსად განეგოს
ყოველი საქმე მისისა სულისაჲ. ხოლო უკუე- 5
თუ უანდერძოჲ | აღესრულოს, რაჲცა იპოოს
მისი შუა გაიყოს და ნახევარი მაშინვე | აკმა-
რონ სულსა მისსა, ვითაცა მოძღუარმან ბრძა-
ნოს და განაწესოს, | და ნახევარი საეკლესიოდ
დაიდვას საქურჭლესა შინა მისისავე სული- 10
სათჳს. |

10|13]

5. ჩუენისა სახლისა აზნაურნი და თუნდა
მსახურნი შემოლაზუნდე | ბოდენ, და ჩუენგან და
ჩუენისა სახლისა კაცისაგან მონასტერს შე-
შუებასა და | დამკვიდრებასა ღირს-იქმნებო- 15
დენ, ესე მონასტრისა პატრონთაგან გაიჩინე-
ბოდეს: თუ ნამსახური იყოს და საპატრიოჲ
აზნაურისშვილი, მწირველთავე თანა დაიწესე-
ბოდეს პურითა და ოქროთა და ჯდომითა,
ყუელათა. კუალადცა ესევე ვთქუათ: თუ დი- 20
დად საპატრიოჲ და ნამსახური არ იყოს, ნუ
იკადრებს მწირველთა თანა დაწესებ|ასა. და
უქუეგანესი ამათი მსახური, რომელიცა მო-
ნასტერს შეშუებასა | და დამკვიდრებასა ღირს-
იქმნებოდეს, მწირთა თანა დაწესებოდეს ტა- 25
ნისამოსითა, ოქროთა, პურითა და ყოველითა
საწესოთა საქმითა. |

7. სრულითა სასოებითა მეუფისა და მაცხოვ-
რისა და მკსნელისა ჩუენისა | ქრისტეს მოწყალე-
ბათათა და მინდობითა წმიდისა მთავარმოწა- 30
მისა მისისა შეწევნათათა, მიწამან და მონამან

მკარგრძელმან, დიდითა გულსმოდგინე-
 ბითა განგებაჲ ესე აღწერე მონასტრისა ჩე-
 მისათჳს, რომელი ესე აწვე საქმით სრულ-
 ქმნილ არს¹ ყოვლითურთ ჩემ მიერ და უმე-
 5 ტისისა | შეძენისათჳს დამიც სასოებაჲ ყოველ-
 თა დღეთა ცხორებისა ჩემისათა. და ყოვლი-
 თურთ | უმიზეზო-ქმნილა მონასტერი ესე ჩემი
 მოლუაწებით და საღმრთოდ შემტკბობელ-
 თათჳს მონაზონებისათა. და რომელნიცა სოფ-
 10 ლისა ნივთათადა არ | შემსჭუალულ არიან. მო-
 ნასტერს მყოფნი, ეგვეითართა მათ უდაბნოჲს-
 მოყუარეთა და ყოვლად სოფლით განშორე-
 ბულთა, მათ მიერ უმანკოჲთა გონებითა გა-
 ნიხილვოდინ ჩემ მიერ ყოვლად სასოებით და
 15 გულსმოდგინებით აღწერილი ესე | ანდერძი
 საღმრთოჲსა განგებისა ამის უდაბნოჲსათჳს და
 მას შინა საღმრთოჲსა | მოლუაწებისა აღმას-
 რულეებელთათჳს, რომელ სამეფოსა ჩუენსა
 უდაბნო-ქმნით და ყოვლითურთ საღმრთოდ
 20 განწესებით, ზომიერად და ჯეროვნად რაო-
 დენნი მწირველნი და მწირნი მონასტერსა
 ამას ჩუენსა განგვწესებიან | სურვილითა ღუწი-
 საჲთა საღმრთოდ განკუთნვილთა მადლთა მათ-
 25 თა|გან, რომელ ჩუენსა სამეფოსა აზნაურსა
 თჳსისა მონასტრისათჳს არა|ვის დაედვას ესრეთ
 სასოებაჲ უდაბნოდ განწესებისაჲ და სურვი-
 ლით და წადიერებით ზედამდგომელობაჲ ყოვ-
 ლითა გონებითა, ვითარ მე. |

¹ სიტყვა „ქმნილ“-ის წინ წაშლილია „ა“; ალბათ, ჯერ უნდოდა
 დაეწერა: „სრულ-ქმნილ“.

2. აწ უკუე ვევედრები სიწმიდესა და მა-
დლსა თქუენსა, წმიდანო და ღმერთშემოსილნო
მამანო, რომელნიცა წადიერ ხართ მონასტერ-
სა ამას ჩემსა დამკვლრებად, რაათა მტკიცედ
ეგოს ანდერძი და განგებაჲ ესე ჩემი თქუენ
მიერ | და შემდგომითი-შემდგომად დამკვლ-
რებულთა უდაბნოსა შინა ჩემსა. და არა | არ-
ცხვნოთ სასოებასა ჩემსა და არღარა შემოიხუ-
ნეთ ნივთნი სოფლისანი სამკვდრებელსა ამას
შინა ჩემსა და ყოვლითურთ უდაბნო-ქმნით |
იპყართ მტკიცედ ძეგლი ესე, შეუხებელად ბიწ-
თა ყოველთა. და | თქუენდა მომართ მსახურე-
ბაჲ ჩემი სრულ-იქმნებოდეს სასოებისა და
სიყუარულისა თქუენისათჳს.

10

3. და რომელნიცა სასოებასა და განგებასა
ამას ჩემსა ეცრუენთ | და რომელნი ძეგლსა
ამას შინა განწესებულან საკმარნი ტრაპეზი-
სანი, | უხუებით მოუკლებელნი ყოველთა დღე-
თანი, და კუალად სატანისამოსლედ მიცემულნი
და სასტუმროდ მოცემული პური და ღვინო,
თვნიერ ამისსა | რაჲცა ვინ მოიანგაპროს საკ-
მართაგანი და დაიუნჯოს გარე | შე ამათ ჩუენ-
გან განჩენილთა და აღწერით დამტკიცებულ-
თაჲსა და || გეეზის წყევალცა არ მოიგონოს
და განცხადნეს ამას შინა, ამა | საშინელთა წყე-
ვათა ქუეშე იყავნ ქუემოწერილთა და სასჯე-
ლიმცა მიგკადების რისხვისა ღმრთისაჲ დაუ-
სრულებელი.

15

20

25

11[14]

4. და ვინცა ესე | განგებაჲ და განწესებაჲ
უდაბნოჲსა ჩუენისაჲ, დიდითა სასოებითა და
წადილითა დაწერილი ჩუენგან, ვინცა და რა-

30

მანცა გუარმან ქრისტიანემან კაცმან, | გინა
 უდაბნოსა შინა ჩემსა მყოფმან, რაჟსაცა მი-
 ზეზისა მოღებითა | შეცვალოს, შეცვალებულმცა
 არს სჯულისაგან ქრისტიანეთაჟსა და განუ-
 5 რისხდებისმცა ჭეშმარიტი ღმერთი მამაჟ, რომელი
 იქმნა მიზეზ ძისა შობითა და | წმიდისა
 სულისა გამოვლინებითა, განურისხდებისმცა
 ღმერთი ძე, სიტყუაჟ ღმრთისაჟ, | რომლისა
 მიერ ყოველნი წარმოიარსნეს ზეცისა და ქუე-
 10 ყანისანი, ხილულნი და | უხილავნი, განურის-
 ხდებისმცა ღმერთთაჟარი სული წმიდაჟ,
 რომლისა მიერ | სრულ-იქმნნეს სრულად და
 გონებად აღნამკნი ზენანი ძალნი | და სულნი
 ყოველთა წმიდათანი; კრულმცა არს, წყეულ-
 15 მცა არს ბუნებით ე|რთარსისა თაყუანისსა ცე-
 მელისა ღმრთეებისა მადლითა; კრულმცა | არს,
 წყეულმცა არს, შერისხულმცა არს სამგუამოგ-
 ნებით | აღსაარებულისა და ერთღმრთეებით
 ქადაგებულისა და ღმერთად | ჭეშმარიტად თა-
 20 ყუანისსა ცემელისა მამისა და ძისა და წმიდისა
 სულისა მადლითა; | კრულმცა არს და შეჩუენე-
 ბულ ძალითა და მადლითა ყოველთა წმიდათა
 ზეცისა ძალთაჟთა; კრულმცა არს და წყეულ
 და შეჩუენებულ წმიდათა | და აღმატებულთა
 25 სამწმიდაობისა და უცხორომელად გალობისა შემ-
 წირველთა ქეროვიმთა, სეროფიმთა, საყდარ-
 თა, უფლებათა, | კელმწიფებათა, ძალთა, მთაჟ-
 რობათა, მთაჟარანგელოზთა; | კრულმცა არს,
 განუკსნელმცა არს, შეჩუენებულმცა არს მად-
 30 ლითა | ზენათა განწესებათა, მღდელთმთაჟრო-
 ბითთა, ოცდაოთხთა მღდელთა | და შვდთა

დიაკონთა, რომელნი გონიერთა საყდართა
ღმრთისათა დაუცხრომელად შესწირვენ ზესთა-
აღმატებულსა დიდებასა; და მე, სულკურთხე-
ულისა | ს ა რ გ ი ს ი ს შვილსა და შვილთა ჩემთა
და მომავალთა ცოდვანი | და ბრალნი მიეკა- 5
დებიან სასჯელისა დღესა; | და ყოველთამცა
მგმობართა თანა ყოვლად წმიდისა ღმრთის-
მშობელისათა და ძისა მიქისა და ღმრთისა
ჩუენისათა თანადისაჯებიან და შერისხვითა
საზარელითა პირისაგან ღმრთისა განვარდე- 10
ბიანმცა სასჯელად საუკუნოდ და | ცეცხლად
უშრეტად გეპენისა ეშმაკისა თანა და მსა-
ხურთა | მისთა.

5. და რომელთაცა დაამტკიცონ და მტკი-
ცედ იპყრან დიდითა სასოებითა და წაღიერე- 15
ბითა დაწერილი და განგებაჲ ესე | მონასტრისა
ჩუენისა ვ ა ჰ ა ნ ი ს ქ უ ა ბ თ ა ჯ, ძემან ღმრთი-
სამან და ყოვლად წმიდამან | მშობელმან მის-
მან ყოველი გაგებული საღმრთოჲ და საკაცოჲ
მათი დაამტკიცოს აქა და საუკუნესა, ამენ! 20

6. ესე ძეგლი და განგებაჲ წელიწადსა
შინა : ზ : გზის წაიკითხოვდეს ტრაპეზსა ზედა:
ერთგზის | შემოსლვასა წმიდათა მარხვათასა,
დღესა თევდორობასა; მეორედ სულისა წმი- 25
დისა მოსლვასა; მესამედ ჯუარისმალღებასა.
ესე ვითა დაგვწერია, წელიწადსა შინა | : ზ :
გზის წარკითხვაჲ ამის ძეგლისაჲ, რომელმან-
ცა დააკლოს და არ | ს რ უ ლ ე ბ ი თ წ ა რ ი კ ი თ ხ -
ვიდეს, ამათ ზემოწერილთა ქუეშე იყავნ. |

7. და უკუეთუ ვინმე მონაზონი შემოვიდეს 30
და ძმათა თანა დაეწესებოდეს, | ესე ძეგლი

სრულებით წარეკითხვოდეს: უკუეთუ ყოვლბ-
თურთ გულსავსე იქმნებოდეს და სიხარულით
შეიწყნარებდეს წესთა ამათ, | თვთცა დაეწესე-
ბოდეს ძმათა თანა; და უკუეთუ არა შეიწყნა-
5 რ|ოს, ლოცვაჲ აქუს და კურთხევაჲ.

8. დიდნი კარნი ზღუდისანი დიდთა | მარხ-
ვათა უხარებოდე ნუ განეხუმიან, ცოტათა
კართა | იარებოდენ, თვნიერ კელმწიფე ანუ დი-
დებული არ შემოვიდ|ოდეს; ქრისტესშობისა
10 მარხვათა და მოციქულთასა უშაბათ-კვრაოდ
და | უდღესასწაულოდ ნუ განეხუმიან; და ამათ
სხუათა წინუკუანთა | დღეთა ოთხშაბათ-პარას-
კევთა და ორშაბათსა ნუ განეხუმიან.

12[15] 9. და||ვითა თვთ სწერია ამას ძეგლსა სამ-
15 გზის წაკითხვასა შედე|გად, რაჲცა მოშლილ-
იყოს ამის ძეგლისა განგებაჲ, მის ჟამისა | მოძ-
ლუართა, დეკანოზთა და კელისუფალთა არა
გაჰმართონ, | იგინიმცა არიან ამათ წყევათა და
კანონთა ქუეშე, რომელნი ზემოჲთ სწერიან¹.

:ქ: ო: ი: ჳ: ქ: ე: ლ: ო: ჩ: ნ: ო: რ: ისა მ: რ: ს: როლიქ-
მნები

:ს: ყ: ი: ჩ: ნ: და: მონიჭებოლი: მ: დ: ლი: მინდობითა შ: ი: თა:

:დავსწერ სიმტკიცესა წ: დ: ისა ამის: მონ: ს: ტ: რ: ისა:

:ჩ: ნ: ქ: ტ: ს: მ: რ: ქ: კ: ჳ: ი: გ: ო: ი: რ: ი: ძეგლ: დ: ყ: თა
მონ: ს: ტ: რ: თ: ცა:

:კ: მ: ა: ს: ა: ყ: ო: ფ: ე: ლ: ო: რ: ს: ა: დ: ი: დ: ე: ბ: ე: ლ: ო: დ: ო: თ: ისა: და: სა: ლ: ო: ც:

¹ ამის შემდეგ დატოვებულია ცალიერი ადგილი 11 სმ-ის სი-
გრძისა.

:ველდ¹ ე²ე³სა: მკარგრძელისათ⁴: ნომ-
ცა: და

:იქსნებიან: წესნი ზემოწერილნი ესე: და ნომცა შე-
მოვლს:

:ჟდებებ⁵: გ⁶ნმრყუნელი: კეთილთა⁷: ყ⁸თა აგარაკსო:

:ფელთა: მაწყენ⁹რნი¹ უსმ¹⁰რთოდ: წყევს¹¹მცა:¹ შ¹²ა
არიან:—

:და ყ¹³ნი მკნედ მ¹⁴ღწნი: და აღმ¹⁵სროლებელნი: ამის:

:ძეგლის¹⁶ნი¹: აკ¹⁷ხნეს ლ¹⁸ნი: და წ¹⁹ნი: დედქ²⁰ლქმნი:—²

¹ დედანში ქარაგმა აკლია.

² გიორგი კ³ხის დამტკიცება მოყვანილია უცვლელად და დედნის სტრიქონების დაცვით, როგორც მისი საკუთარი ხელით ნაწერი. ხელი გაკრული ნუსხა-ხუცუტურია XIII—XIV ს-ისა, მელანი შავი.

Handwritten text in Georgian script, likely a manuscript page. The text is dense and appears to be a historical or religious document. The script is in a traditional style, possibly from the 17th or 18th century. The page is numbered 93 in the bottom right corner.

ლექსნიკონი¹

- აგარა** 80₂₀—ერთგვარი ტიპის სამოსახლო.
- აგარაკი** (შდ. სომხ. *აგარակ*) 62₁, 81₁₈, 82₄—საყანე ადგილი (თუ საძოვარი?); 91₅=აგარა?
- აზნაური** 69₆₋₇, 76₉, 85₁₂, 86₂₄—მაღალი წოდების კაცი, მემამულეთა კლასის წევრი.
- აზნაურისშვილი** 85₁₈—აზნაური; ნამსახური და საპატრიოჯ აზნაურისშვილი 85₁₇₋₁₈—დამსახურებული და პატივსაცემი, წარჩინებული აზნაური; დიდად საპატრიოჯ და ნამსახური აზნაურისშვილი 85₂₀₋₂₁.
- ამბოხება** (სპარსულიდან სომხ. *ამბიხ*) 73₁₃—არეულობა.
- ამენ** (ებრაულიდან ბერძნ. *ἀμήν*) 76₂₆, 89₂₀—ნამდვილად, ჭეშმარიტად.
- ამპარტავნება** (შდ. სომხ. *ამპარტავან*) 74₁₇₋₁₈—ცული, უგუნური სიამაყე.
- ანანია** 63₂—სახარებაში მოხსენებული პირი, რომელიც პეტრე მოციქულმა ვითომც წყევლით მოჰკლა; მისი მეუღლე იყო **საპფირა**, რომელსაც იგივე ბედი ეწია.

¹ ის სიტყვები, რომლებსაც ჩვეულებრივი მნიშვნელობა აქვს, განუშარტებლად დატოვებული, ან უწერია: „ჩვ. მნიშვნ.“

ზოგიერთი ტერმინების ახსნისათვის დიდად დაჯალბებული ვარაკად. ივ. ჯავახიშვილისა და პატივცემული გ. ნათაძის მიერ.

ანგაჰარება (შდ. სომხ. *սպահ*) 82₇—ანგარება, სიხარბე, სიძუნწე; **ანგაჰარებითი სიბოროტე** 72₁₄₋₁₅—ანგარების მანკი; **ანგაჰარი** 78₁₆—ანგარი, ხარბი, ძუნწი; **მოანგაჰარება** (საკმართა) 87₂₁—სიხარბის გამო შეძენა (საკმართა, ნ.).

ანგელოზნი (ბერძნ. *ἄγγελοι*) 68₂₉—ბიბლიით უსხეულო არსებანი, ღმერთის მსახურნი; **მთავრანგელოზნი** 88₂₈—ანგელოზთა უფროსნი; ნ. ზეციერი იერარქია.

ანდერი (სპარს.) 85_{3,4}—უკანასკნელი განკარგულება სიკვდილის წინ; 57₂₂, 86₁₅, 87₅—აღთქმა, ბრძანება; **დაანდერება** (ნაქონებისაჲ) 84₂₂; **უანდერძო** 85₆.

არცხვნოთ—ნ. შერცხუნაჲ.

ასაბია (არაბ.) 73₁₅₋₁₆—მონაწილე, დამხმარე; **ასაბიობა** 73₁₈—დამხმარება.

ალაპი (ბერძ. *ἀλαπί*) (ალაპის გარდაკდა ტრაპეზით 83₂₈₋₂₉, ალაპის გარდაკდა ტრაპეზულითა საკმართა 84₂₈—85₁)—პურის ქამა მიცვალებულის მოსახსენებლად და შესანდობლად.

ალბორგებული 78₂₇₋₂₈—გაცოფებული, განძვინებული.

ალმატებული 88₂₄—ამიღლებული, ზეციერი; შდ. ზესთა-ალმატებული.

ალმაფოთებელი—ნ. აღშფოთებაჲ.

ალმოფხურა 82₈₋₉—ძირიანად ამოგდება, მოსპობა.

ალმძრველი—ნ. აღძრვაჲ.

აღნადგინები 71₂₈₋₂₉, 72₁₀—სარგებელი.

აღნამკნი 88₁₃—აღნაკმევი, აღკმეული(?).

აღსარება 88₁₈—აღსარება, აღიარება.

აღსრულება **სამსახურისა მსახურთაგან** 64₈₋₉.

ალსურგებაჲ 83₁₇—მოსურგება, მონდომება.
ალტაცებით ქმნა 78₂₅—აჩქარებით, განუკითხველად მო-
 ქმედება.
ალულაგმველი 75₂—ლაგამამოუდებელი, შეუკავებელი,
 თავდაუქცერელი.
ალკრი (74₂₇ ჰონე უალკროჲ)—ლაგამი.
ალშფოთებაჲ (შდ. სომხ. *ալսի*) 72₂₈, 73₉; **ალმაშფოთებე-**
ლი 68₁; **მეშფოთე** 72_{1,30}, 73_{15,26}—შფოთის ამ-
 ტები; **მეშფოთეობაჲ** 73₂₃.
ალძრვაჲ 72₂₈, 73₉—აღელვება, აღშფოთება; 81₁₆—შე-
 გულიანება, წაქეზება; **ალძრველი** 68₁—ამაღლე-
 ვებელი, შემაწუხებელი.
ალწერაჲ 61₁₈, 86_{2,15}, 87₂₃—დაწერა; შდ. დაწერილი.
ალჭურვაჲ 78₂₈—ამხედრება, აგულიანება.

ბირებაჲ 58₁—შეგონება, წაქეზება.
ბიწი (შდ. სომხ. *բիծ*) 87₁₁₋₁₂—ლაქა, მანკი; **უბიწოჲ** 65₉—
 უმანკო, უყვედრელი, უძრახველი.
ბოროტი (შდ. სომხ. *բորոտ*) 75₃—ავი, სავნებელი, მძიმე;
სიბოროტე — ნ. ანგაპარებითი სიბოროტე (ანგაპა-
 რებასთან).
ბოტინატი 71_{5,7}—ბიზანტიის იმპერატორის ნიკიფორე III
 ბოტანიატის მიერ მოჭრილი ოქროს ფული.
ბრალი 73₂₂, 78₂₃—დანაშაული; **ბრალი ურჩებისაჲ** 80₃—
 უფროსის განკარგულების აუსრულებლობის და-
 ნაშაული.
ბჭე 75₆—კარი.

გაგებული 89₁₉—განგებული, გარიგებული.
გამართვაჲ 58₆, 80₂₆—გარიგება, მოწესრიგება; 90₁₈—გას-
 წორება.

7. „განგებაჲ ვაჰანის ქუბთაჲ“.

- გამოვლინება 88₇—გამოგზავნა.
- გამოთხოვნა 74₉—ნებართვის აღება.
- გამოკითხვა 61₁₈—გამოძიება.
- გამორჩევა (წინამძღურისა ერთსულობისა მიერ ძმათადასა) 65₄—არჩევა.
- გამოსლვა 82₁₁—გათავება, დასრულება.
- გამოჩინება 78₃₁—დამტკიცება, დადასტურება; შდ. ჩენილი, განჩინილი (განჩინებასთან).
- გამოძიება 78₂₅₋₂₆.
- განბრძნობილი ღვნითა 82₁₈—ღვინით ამეტყველებული; ღმრთივგანბრძნობილი 62₆₋₇—ღვთაებრივი სიბრძნით აღჭურვილი.
- განგდებული 62₆, 62₃₀—63₁, 81₂₂—განდევნილი.
- განგება 85₄—გამართვა, გარიგება; 61₁₁, 66₁—მართვა-გამგეობა; 90₁₆—დადგენილება; 86_{2,16}, 87_{5,15,29}, 89_{16,21}—წესდება.
- განდევნა (მონასტრით განდევნა) 72₂₅, 73₁₄, 76₃, 79₂.
- განვრდომა 83₃—განშორება, მოცილება; განვარდებია ნ მ ც ა ს ა ს ჯ ე ლ ა დ ს ა უ კ უ ნ ო ლ 89₁₀₋₁₁—გაძევებულ, განდევნილ იქნან ჯოჯოხეთში; შდ. შთავრდომა.
- განჯავება 77₁₂—შერევა.
- განთხევა—ნ. გარე-განთხევა.
- განკრძალული—ნ. კრძალულება.
- განკურნება—ნ. კურნება.
- განმარტებით 76₁₃—გარკვევით, დაბეჯითებით.
- განრყუნა 75₃₀—გარყვნა, გახრწნა.
- განსახრწნელი 76₂₂—ადგილი საცა განიხრწნება სულია ჯოჯოხეთი.
- განსუენება 64₁₄—მოსვენება, ნმვილობა; 68₃₀—მოსვენება, შეფარება.

განუკსნელი 88₂₉—წყევლამოუხდელი, კრულვაგაუხსნელი
(ნ. კრული).

განქიქებული 79₂—შერცხვენილი, გაწბილებული; შეუ-
რაცხებით განქიქებული ib.—უბატოოდ შერცხვე-
ნილი.

განღება 84₂₀—წაღება, გატანა.

განყვანება 67₂₁—გაყვანა.

განყოფა ნ ა ქ ო ნ ე ბ ი ს ა ე 79₃—ქონების ჩამორთმევა და
გაყოფა; ~ ძ მ ა თ ა ს ა ვ ს ე ბ ი ს ა ე 63₁₃—ძმათა
კრებულის (ნ.) დაშლა, დანაწილება; ~ შ ე მ ო ს ა -
წ ი რ ა ე ი ს ა ე 83₂₅, 84_{5, 8, 18}—შემოსაწირავის (ნ.)
განაწილება; შდ. გასაყოფელი.

განჩინება 70₃, 85₁₆₋₁₇—დანიშვნა, განსაზღვრება; განჩე-
ნილი 87₂₃—განსაზღვრული, გადაკვეთილი; შდ.
ჩენილი, გამოჩინება.

განცხადება: განცხადნეს 87₂₅—გამოაშკარავდეს, გამო-
მჟღავნდეს.

განწესება—ნ. წესი.

განწვალება 68₅₋₆, განწვალვა 68₁₈—გაყოფა, განხეთ-
ქილება.

განხეთქილება 68₁₈₋₁₉.

განხილვა 73₂₁, 78₂₆, 86₁₃₋₁₄—გასინჯვა, გამოკვლევა.

განხუმა 90_{7, 11, 13}—გაღება.

განკდა 72₅₋₆, 73₃₀, 74₁₉, 77₂₁, 78₁₂, 80₁₁—გაძეგება;
სრულიად განკდაა მონასტრით 77₂₉₋₃₀, შეუწ-
დობლად განკდაა მონასტრით 78₂₃₋₂₄—საბო-
ლოოდ, სამუდამოდ გაძეგება მონასტრიდან.

გარდამავალი 79₈—კანონის ან წესის დამარღვეველი.

გარდარეულება — გარდარეულება, გადამეტება: ~ ა მ -
პ ა რ ტ ა ვ ნ ე ბ ი ს ა ე (ნ.) 74₁₇, ~ ვ ე ც ხ ლ ი ს მ ო -

ყუარებისაჲ (ნ.) 79₁₅₋₁₆, სილალისაჲ
(ნ.) 80₅₋₆.

გარდაქცევაჲ (ქეშმარიტებისაჲ) 77₂₇—დარღვევა, დამხოზა.

გარე-განთხევაჲ 77₁₁—განღვენა, გაძეგება.

გარნა 64₁₂, 68₂₄, 70₁₂ და სხვ.—მაგრამ.

გასაყოფელი: ნამეტნავად გასაყოფელი 69₁₅—ნორმაზე
მეტი წილი.

გასტუმრებაჲ—ნ. სტუმარი.

გატეხაჲ (ტუპიკონისაჲ) 75₃₁—დარღვევა.

გაღებაჲ (ტრაპეზისაჲ) 69₁₂—მიცემა.

გებაჲ 87₅—ყოფნა, არსებობა; **ეგებოდა** 58₅—უნდა ყო-
ფილიყო, ჯერ-იყო, ეკუთვნოდა.

გეზი, გიეზი, გეეზი 63₃, 72₂₁, 87₂₄—საკუთარი სახელი
ვინმე კეთროვანისა.

გემოთ-მოყუარებაჲ 68₁₂—პირის გემოს მოყვარება, მსუ-
ნაგობა.

გეჰენიაჲ (ებრაული) 89₁₂—ჯოჯოხეთი.

გინა 63₇, 69₁ და სხვ.—გინდა, ანდა.

გინებაჲ 73₁₁; **მაგინებელი** 73₂₇, 78₁₇₋₁₈.

გლახაკი 72₁₂—ლარიბი, უპოვარი.

გლისპობაჲ 75₂₉—ურჩობა, უჯიათობა; **სიგლისპე** 67₂₃—
იგივე.

გონება: ვიგონეთ 58₂—გავიხსენეთ, მოვისაზრეთ.

გრივი (ასურული) 71_{9-10, 12, 14, 17, 23}—წონის საზომი.

გუამი 68₁₉, 74₁₂—სხეული; **სამგუამოვნებაჲ** 88₁₇₋₁₈—
სამპიროვნება (ნ. ღმერთი).

გულისკმისყოფაჲ 62₁₉, 75₈—გაგება, შესმენა, გულისხმობა.

გულსავსე 90₂—კმაყოფილი.

გულსმოდგინებაჲ 61₈—მეცადინობა, 61₁₇, 86_{1-2, 15}—
გულმოდგინება; **უგულმოდგინეთ** 58₂₋₃—გულ-
მოდგინელ, წადიერად მივეციით.

დაანდერძება — ნ. არდერძი.

დაბრკოლება 75₉ — ცდუნება; **დამაბრკოლებელი** 68₁₄ —
მაცდუნებელი.

დაგება 68_{7-8, 17, 22} — მირთმევა, მბცემა.

დადგენა, **დადგინება** 72₂₆₋₂₇, 63₅₋₆, 66₂₄, 80_{13, 22, 23} —
დაყენება, დანიშვნა, თანამდებობის გადაცემა.

დადგრომა 67₂₃₋₂₄, 77₁₀, 80₁₀ — ყოფნა, მყოფობა, დარ-
ჩენა.

დადება — ნ. საეკლესიოდ დადება (ეკლესიასთან).

დათმენა (პატიუისაჲ, ნ.) 73₁₉ — ატანა, მოთმენა.

დაკლება (პატივისაგან, ნ.) 77₂₁₋₂₂, 79₁₈ — გადაყენება,
მოხსნა.

დაკუეთებული 74₂₄ — დაჭრილი, დაკოდილი; **დამაკუეთე-
ბელი** 74₂₂₋₂₃ — დამჭრელი, დამკოდველი; შდ.
მოკუეთაჲ.

დაღპოღვა 77₄ — დაღპობა, გახრწნა; **სიმპაღე** 77₁₂ —
სიღამპლე, გახრწნილობა.

დამაბრკოლებელი — ნ. დაბრკოლება.

დამაკუეთებელი — ნ. დაკუეთებული.

დამართება 80_{25, 28-29} — შემთხვევა, მოხდომა.

დამარღუეველი (კანონისაჲ) 62₁₂.

დამარხვა — ნ. საეკლესიოდ დამარხვა (ეკლესიასთან).

დამიც 86₅ — დამიღვია.

დამკვდრება, **დამკვდრებული** — ნ. მკვდრი.

დამტკიცება — ნ. მტკიცე.

დამფასებელი 59₄ — შემფასებელი; შდ. ფასი სრული.

დასასრული — ნ. სრული.

დასდებელი 82₁₆ — ერთგვარი საგალობელი.

დასი (შდ. სომხ. *დასი*) — ჯგუფი, წოდება: ~ მ დ ე ლ თ ა
65₃₋₄, მეორე დასი 71_{1, 19}, მესამე დასი
71₄.

- დატევებაჲ 83₂₆₋₂₇—დატოვება.
- დაუნჯებაჲ 87₂₂—დაგროვება (საქონლისა).
- დაუწყუნარებელი 73₂₀—მოუსვენარი.
- დაყენებაჲ (ტრაპეზს შესღვისაგან) 80₈— შეჩერება, აკრ-
დალვა.
- დაყოვნებაჲ 74₁₂—დაგვიანება, დროზე გამოუცხადებ-
ლობა.
- დაყოფაჲ 65₈, 74₁₈, 75₁₈, 76₁₋₂—ყოფნა, დაყოფა, დარ-
ჩენა.
- დაყუდებული 59₁₃—განმარტოებით მცხოვრები ბერი.
- დაწერილი 89₁₆—საბუთი, დოკუმენტი (კერძო პირის მი-
ერ დაწერილი); შდ. აღწერაჲ.
- დაწესებაჲ—ნ. წესი.
- დაჭირებაჲ 74₅, 75₁₉—საჭიროება, გაჭირება; დაჭირე-
ბული 72₁₁₋₁₂—გაჭირებული, შეჭირვებული.
- დახსწევაჲ 67₁₀, 81₂₀₋₂₁—დაცადება, დაშლა.
- დაკსნაჲ 56₂₆, 76_{11, 21-22}, 91₂₋₃—დარღვევა, მოშლა.
- დაჯერებაჲ—ნ. ჯერებაჲ.
- დედაქალაქი—ნ. წმიდაჲ დედაქალაქი.
- დეკანოზი (ბერძნ. δεκανός) 69₁₃, 70₁₈, 71₁₃, 77₁₃₋₁₄,
78₁₋₂, 79₁₅, 90₁₇—უფროსი მღვდელი, სამონასტ-
რო მღვდელმსახურების ხელმძღვანელი.
- დიაკონი (ბერძნ. διακονος) 63₂₃, 72₃, 75₂₁, 76₇, 84_{1-2, 26},
89₁—უდაბლესი ხარისხის მღვდელმსახური,
მღვდელის თანაშემწე წირვა-ლოცვაში; მთავარ-
დიაკონი 63_{4-5, 19}, 65₁, 81₄₋₅, 84₁₁—დიაკონი.
- დიდებისმეტყუელებაჲ 81_{5-6, 15-16}, 83₁₄₋₁₅—ქება-დიდე-
ბა, განდიდება, ხოტბა.
- დიდებული 76₉, 90₈₋₉—მაღალი ხელისუფალი, დიდი
მოხელე.

დღღი იკონომოსი—ნ. იკონომოსი.

დიდ-მარხვაჲ—ნ. მარხვაჲ.

დუკატი 70_{18, 19, 22, 24}, 71_{1, 3, 5, 7, 16}—ბიზანტიის იმპერატორის მიხეილ VII დუკის მიერ მოჭრილი ოქროს ფული.

დლისა 59₁—სივრცის საზომი, დღიური.

ევგვითარი 80₁₅₋₁₆, 86₁₁—ევგეთი; ევგვითარადვე 78₁₁—ეგრეთვე.

ევლოგიაჲ (ბერძნ. εὐλογία) 68₁₆—ძღვენი, მირთმეული სასულიერო პირისადმი, აქ საჭმელ-სასმელი.

ეკლესიაჲ (ბერძნ. ἐκκλησία) 66₁₋₂, 77₂₆—ქრისტიანული ლეთისმსახურებისათვის განკუთვნილი შენობა; მოწმუნეთა კრებული; საეკლესიოდ დადებაჲ 85₉₋₁₀, საეკლესიოდ დამარხვაჲ 84₇—საეკლესიოდ, საერთო საჭიროებისათვის შენახვა.

ეპისკოპოსი (ბერძნ. ἐπίσκοπος) 69₆—საეკლესიო იერარქიის უმაღლესი ხარისხის პირი, მღვდელმთავარი.

ერთგზის 67₂₀, 84₂₃, 89₂₃—ერთხელ.

ერთსულნი (ძმანი) 62₁₅₋₁₆, 72₂₉—ერთსულოვანნი.

ერთგზობით წამებაჲ 65₇—ერთხმად წამებაჲ (ნ.).

ერისთავთ-ერისთავი 91₁—დიდი მოხელე, სამხედრო-ადმინისტრაციული ოლქის მმართველი.

ერისკაცი 69₁₀, 72₁₉—საერო პირი; 80_{22, 25-26}—იგულისხმება მონასტრის მსახური (ნ.), რომელიც აგრეთვე საერო პირი იყო.

ერზრავალი (ქალაქი) 73₈₋₉—ხალხმრავალი.

ესევითარი 67₂₅, 81₂ და სხვ.—ასეთი, ამგვარი.

ვაჭრობა (შდ. სომხ. *վաճառ*) 62₁₀, 72_{8, 15}, 81₂₅.

ვახში (სპარს.) 72₁₀—სარგებლის სარგებელი; მევახშეობა 72₂₄—ვახშის აღება.

ვენაკი 72₁, 80₁₅, 81₁₈, 82₄.

ვეცხლისმოყუარება 79_{15-16, 20}, 82₇₋₈—ანგარება.

ვიდრემე 63₁₉, 70₁₆—უკვესავით, „ხოლო“-ს საწინააღმდეგო ზმნისზედა.

ვიეთიმე 61₂₀, 68₂₈, 77₁₄—ზოგიერთი, ვინმე.

ვითარი 63₇—როგორი; ვითარ 66₄—როგორ.

ვითარმედ 63_{9, 13} და სხვ.—რომ.

ვინაეცა 61₈ და სხვ.—ამიტომ, ამიტომაც.

ვნემული—ვნებიანი, გატაცებული; მავნებელი; ვნებული გემოთმოყუარება 68₁₁₋₁₂, ვნებული მეგობრობა 77₁₆, 83₁₀₋₁₁.

ზეგარდამო 61₅₋₆—ზემო, მაღალი.

ზედამდგომელობა 86₂₇—ზედამხედველობა, მზრუნველობა.

ზენანი განწესებანი—ნ. განწესება.

ზენანი ძალნი—ნ. ზეციერი იერარქია.

ზესთაალმატებული 89₂₋₃, ზეშთაალმატებული 83₁₉₋₂₀—ზეამაღლებული, ზეციერი.

ზეშთაალსრული 64₁₋₂—ზეამაღლებული.

ზეციერი იერარქია—ს. ს. ორბელიანის განმარტებით (ნ. ლექსიკ., სიტყვა „საყდარნი“), ღმერთის მსახურნი შემდეგ დასებად ანუ წოდებებად იყვნენ დაყოფილი: პირველი ხარისხისანი—საყდარნი, სერაბინნი და ქერობინნი; მეორე ხარისხისანი—უფლებანი, ძალნი და კელმწიფებანი; მესამე ხარისხისანი—მთავრობანი, მთავარანგელოზნი და ანგელოზნი.

ზეციისა ძალნი—ნ. ზეციერი იერარქია.

ზღუდე 90₆¹—კედელი, გალაგანი.

თავადნი ძმანი 71₂₁, უთავადესნი ძმანი 71₁₅₋₁₆—პირველნი, უპირველესნი, ღირსებით უფროსნი ძმანი, მონასტრის თანამდებობის პირნი, ე. წ. კელის-უფალნი (ნ.); შდ. უხუცესი.

თავნობა 71₂₄, 72₈—ყიდვა-გაყიდვა.

თავკედი 73₂₀, 74₂₀, 77₇—უგულისხმო, ბრიყვი.

თანააც 66₁₂—თანააძს, ევალება.

თანამდები 74₁₃, 75₁₆₋₁₇—მოვალე, პასუხისმგებელი (ყოველთა თანამდები 75₁₆₋₁₇—იგულისხმება წინამძღვარი); შდ. თანანადები.

თანანადები 64₂₂—ვალი, მოვალეობა.

თანანერგი 79₂₆—თანწყოფი, თანხლებული.

თანარბენა 73₁₇—თანამგზავრობა, თანხლება.

თანაწარუვალი 66₁₂, 74₇, 75₁₅₋₁₆—აუცილებელი, გარდუვალი.

თაყუანება 63₁₅, 70₂₁—მოკითხვა, მილოცვა.

თევდორობა 89₂₄—ეს დღე მოდიოდა დიდი მარხვის პირველი კვირის შაბათზე.

თნება 76₁₂, 77₁₄—ამება, პირფერობა; შდ. სათნო.

თულაუხუაჯად 79₇—პირუთენელად, მიუკერძოებლად.

თვთება 77₄—თვისება.

თვნიერ 73₆ და სხვ.—გარდა, გამოკლებით, უიმისოდ.

თვსი 83₂₇, 84₂₂—ნათესავი; თვსება 77₁₅₋₁₆—ნათესაობა.

იკონომოსი (ბერძ. οἰκονομὸς) 70₁₉, 71₁₁, 78₂, 79₁₄₋₁₅—მწე, სამეურნეო ნაწილისა და დაწესებულებათა

¹ უთუოდ ეს ის ზღუდეა, რომელიც 1204 წელს ააშენა ანტონ კყონდიდელმა (ნ. ზემ. გვ. 12).

გამგე; დიდი იკონომოსი 80₂₆₋₂₇—უფროსი იკონომოსი.

იკუნოვი(?) 57₂₂—იკონომოსი(?).

იპიტრიტისი (ბერძ. *ἰπιτριτις*) 70₂₆—დამხედვარი, ბერმონაზონთა ყოფაქცევის მეთვალყურე.

იულა 72₂₂—სახარებით ქრისტეს გამცემი, რომელმაც თავი ჩამოიხრჩო.

იშუთი 69₁—იშვიათი, ძვირი; იშუთ 68₂₄—იშვიათად.

კადრებაჲ 62₂₇, 68₁₇, 73₁₀, 75₂₅, 82_{3, 15}, 85₂₂—შებენი, გაბედვა; უკადრელად 58₁₃₋₁₄—რომ არ ეკადრებოდეს ისე.

კანანახობაჲ (ბერძნ. *καναναχης*) 67₁₂—წირვა-ლოცვის დროს მგალობელთა და წამკითხველთა ხელმძღვანელობა ლოტბარობასავით; მკითხველ-კანანახობაჲ 70₂₃—იგივე.

კანდელაკი (ბერძნ. *κανδηλακ*) 70₂₅₋₂₆—მნათე, მონასტრის ერთ-ერთი ხელისუფალი, განათებისა და კანდელსანთლების მეთვალყურე.

კანონი (ბერძნ. *κανον*) 61₉, 62_{6, 13}, 76₂₀, 81₂₂, 83₁₃—წესი; 73₂₄ (კანონი გინა პატრიქი), 74₁₂₋₁₃ (ურჩებისა და უწესოებისა კანონი), 58₁₂ (კანონი და შეჩუენებაჲ)—სასჯელი.

კაპანი (შდ. სომხ. *կապանք*) 74₂₇—75₁—ხევი.

კაცად-კაცი 65₁₅—თითოეული, ყოველი.

კაცობრივი 76₁₂, 77₁₅—ადამიანური, კაცური.

კეთრი 63₂₋₃, 72₂₁—ერთგვარი კანის ავადმყოფობა.

კიდეგანი 68₁₇—განაპირებული, პირთამდე სავსე.

კითხვაჲ საღმრთოჲსაჲ წერილისაჲ 64₁₉₋₂₀—
წიგნისაჲ 67_{8, 10, 11}; წაკითხვაჲ, წარკითხვაჲ
ძეგლისა და განგებისაჲ 89_{22-23, 28, 29-30}

90_{1, 14-15}; შდ. მკითხველ-კანანახობაჲ (კანანახობასთან).

კმად 61₄—საკმაოდ.

კმასაყოფელი 90₂₆—საკმარისი.

კრებული 63₂₄, 75₁₀—გუნდი, საზოგადოება; 80₂₃—მონასტრის ძმათა საერთო კრება (შდ. სავესებაჲ ძმათაჲ, წესი).

კრული 88₁₄ და სხვ.—დაკრული, წყევლა-შეჩვენებით შეკრული.

კრძალულებაჲ 79₄₋₅, 83₁₃—მოკრძალება; სიფრთხილე, რიდი; 83₆—დათმენა, თავშეკავება; განკრძალული 70₁₋₂, 81₆₋₇—ფრთხილი, თავშეკავებული, დაცული.

კულა 58₄—კვლავ, ისევ.

კურთხევაჲ 74₁₀, 90₅, 91₉—დალოცვა, ნებართვა; 84₂₄—ხელთდასხმა.

კურნებაჲ 65₁₅—წამლობა, ექიმობა; 77₈—გამასწორებელი სასჯელი; განკურნებაჲ 77₂₀—გამოსწორება; მკურნალი 66₈—ექიმი; უკურნებელი 44₁₀, 80₁₀₋₁₁—გაუსწორებელი.

ლაღვაჲ (შდ. სომხ. *լակխ*) 73_{12, 25}—ჩხუბი, შუღლი.

ლოცვაჲ 74₉₋₁₀, 90₅—დალოცვა; 62₁₄, 64₁₈, 78₆, 84₁₀, 85₁₋₂—ღვთისადმი ვედრება, ღვთისმსახურება.

მაგინებელი 73₂₇, 78₁₇₋₁₈; შდ. გინებაჲ.

მამაჲ (სულიერი) 64₅, 67₁, 79₃₀—მონასტრის წინამძღვარი ანუ მამასახლისი.

მამათმავალი 78₁₆—პედერასტი.

მამონა (არამეულიდან ბერძნ. *μαμωνας*) 62₁₈—სახარებით განპიროვნებული სიმდიდრე.

მამულობით, მამულოვნობით (მოგება და ქონება) 80₁₄,
81₁₇, 82₃—მკვიდრად, მემკვიდრეობით.

მარხვა 62₁₅ და სხვ.—ეკლესიის მიერ დაწესებული გან-
საზღვრული პერიოდები წლის განმავლობაში,
როდესაც ხორცის ჭამა აკრძალული იყო; **დიდ-**
მარხვა 90₆₋₇—დაწესებული იყო 7 კვირის გან-
მავლობაში აღდგომის წინ და იხსნებოდა აღ-
დგომა დღეს; **ქრისტეშობის მარხვა** 90₉₋₁₀—
გრძელდებოდა ნოემბრის 15-დან დეკემბრის 25-
მდე; **მოციქულთა [მარხვა]** 90₁₀—იწყებოდა
სული წმიდის მოსვლის (ნ.) 1 კვირის შემდეგ და
თავდებოდა ივნისის 29-ს; **წმიდათა მარხვათა**
შემოსლვა 89₂₃—დიდ-მარხვის დაწყება.

მასპინძლობა: ტ რ ა პ ე ზ ი თ მ ა ს პ ი ნ ძ ლ ო ბ ა ე 69₈₋₉,
მ ო ძ ლ უ რ ი ს ა . და დ ე კ ა ნ ო ზ ი ს ა გ ა ნ მ ა ს -
პ ი ნ ძ ლ ო ბ ა ე 69₁₃₋₁₄, ძ მ ი ს ა გ ა ნ მ ა ს პ ი ნ ძ -
ლ ო ბ ა ე 69₂₀.

მატიანე (შდ. სომხ. *მատიან*) 84₁₆—სულთა მათიანე, მი-
ცვალეზულის მოსახსენებელი წიგნი; **მატიანეთა**
ჩასაწერლად შემოწირვა ib.—ნ. შემოწირვა.

მაცხოვარი 59₁₀, 85₂₈₋₂₉—ქრისტე.

მაწყენარი 91₆—შეთრაცხმყოფელი, მავნებელი.

მგმობარი 89₇—უპატიოდ მხსენებელი, მადამებელი.

მეგობრობა 77₁₆, 83₁₀₋₁₁.

მევახშეობა—ნ. ვახში.

მეკარი 69₂₃—კარის მცველი, ერთ-ერთი მეოვალყურე
მოხელეთაგანი მონასტერში.

მემრუშე 78₁₅—მრუშების, ე. ი. ცოლ-ქმრული ღალატის
ჩამდენი.

მემკრე 63₁₄, 68₉, 70₂₄, 79₁₂, 84₆—მგალობელი; შდ.
სამკრო.

მესნეულე 70₃—სასნეულოს, ე. ი. საავადმყოფოს გამგე
და სნეულთა მომვლელი.

მეტრაპეზე—ნ. ტრაპეზი.

მეუფც 76₃₀, 85₂₈—უფალი, ღმერთი.

მესხეულად 76₂—მაშინვე, იმწამსვე.

მეშფოთე, მეშფოთეობა—ნ. აღშფოთება.

მეცნიერი 69₁₇—ნაცნობი.

მეძავი 78₁₄—როსკიპი.

მეძიებელი 64₂₄₋₂₅—მაძიებელი.

მეჭურჭლე 70₂₅—საჭურჭლის გამგე, მოლარე; ნ. საჭურჭ-
ლე.

მზუაობრობა—მედიდურობა, გოროზობა: ცუდად-
მზუაობრობა 80₇—ცრუ მედიდურობა.

მთავარანგელოზნი—ნ. ანგელოზნი.

მთავარდიაკონი—ნ. დიაკონი.

მთავრობანი 88₂₇₋₂₈—ნ. ზეციერი იერარქია.

მახოველი—მათხოვარი: მიწყითნი მთხოველნი 69₂₂—
პროფესიული მათხოვრები.

მახლება 83₁₆—მახლოვება; მიუახლებელი 83₁₆—
მიუახლოვებელი.

მიღვინება 62₄₋₅—მიჩენა, მიკუთვნება.

მიღვინება 78₃₋₄; 80₁₉—მიმღვერობა, მიყოლა.

მიერ 79₂₁—იქიდან.

მიერი—იმისაგანი: სახედველთა მიერი 74₂₃—სახედველ-
თაგანი, სახედველთა (ნ.) მიერ გამოწვეული.

მიზეზი 62₈₋₉, 67₁₁, 68_{11, 25}, 69_{2, 18-19}, 72₄, 75_{9, 13, 16, 21, 28},
77₁₅, 78₅₋₆, 81₂₄, 82₉, 88_{2-3, 6}; უმიზეზო 86₇—
უბრალო, მიზეზმოუღვევარი.

მითუალღა 77₈₋₉—მიღება, ათვისება, შერგება.

მიმოვლა 69₂₄—აქეთ-იქით სიარული.

მინებება 66₂₆—მინდობა, მიბარება.

მიტევება („უტევებდეს“) 77₅—მიშება.

მიღება **საზრდელისა** 67₁₆₋₁₇, 68₆₋₇—პურის ჭამა.

მიწითი 69₂₂—მუღმივი, ნიადაგი.

მიკლომა 87₂₇, 89₅₋₆—მიხვედრება, რგება.

მკითხველ-კანანახობა —ნ. კანანახობა.

მკურნალი—ნ. კურნება.

მკვდრი—ძირეული მოსახლე; მემკვიდრე. **მკვდრყოფა**

61₁₂—მკვიდრობა, ბინადრობა; **დამკვდრება**

85_{15, 24}, 87₄—დაბინავება, 63₃—ჩვ. მნიშვნ.;

დამკვდრებული 79₂₀₋₂₁, 87₆₋₇—დაბინავებული,

ფეხმოკიდებული; **სამკვდრებელი** 62₂₉₋₃₀, 63₁₇,

87₉—მემკვიდრეობით მიღებული საკუთრება.

მონგაპრება—ნ. ანგაპრება.

მოგება 62₃₀, 63₁₁, 80₁₄₋₁₅, 82₄—შეძენა, მოპოვება;

58₃₋₄—სარტა, გამოსავალი; **მონაგები** 62_{21, 25}—

შენაძენი; **მოსაგებელი** 64₂₃—შესაძენი, მოსაპო-

ვებელი.

მოიხდის—ნ. ხადილი.

მოკუთება 68₃, 72₂₅, 76₃₋₄, 77₁₀—მოჭრა, აქ გადატა-

ნითი მნიშვნელობით=განდევნა; შდ. დაკუთე-

ბული.

მომთრვალე 73_{15, 27}, 78₁₇, 82₂₄—ლოთი.

მონაგები—ნ. მოგება.

მონაზონი (ბერძნ. μονάζων) 61₂₃, 69_{7, 9-10}, 84₂₃₋₂₄,

89₃₀—მონასტერში დამკვიდრებული სასულიერო

პირი; 63₂₅₋₂₆, 64₁₁₋₁₂, 65₁₋₂, 70₂, 80_{12, 22, 28}—

მწირი (ნ.); **მონაზონება** 86₉—სამონაზნო მო-

ღვაწეობა; **მონაზონებითი მოქალაქობა** 79₂₈—

იგივე; **შემოლაზუნება** 85₁₅—მონაზნად შედ-

გობა.

მონასტერი (ბერძნ. μοναστήριον) 61₁ და სხვ.—გარკვეულ წესებზე დამყარებული მონაზონთა საერთო საცხოვრებელი, დაკავშირებული ეკლესიასთან; **აზნაურის მონასტერი** 86₂₄₋₂₅.

მორჩილი 64₄—ჩვ. მნიშვნ.; 77₂₃—მწირი(?); **მორჩილება** 79_{25, 29}—ჩვ. მნიშვნ.; შდ. ურჩება.

მოსაგებელი—ნ. მოგება.

მოსპობა, **მოსპოლვა** 73₁₃, 81₁₇, 83₇₋₈—აღმოფხვრა, ამოგდება; **მოსასპოლველი** 63₁₋₂—მომსპობელი, გამანადგურებელი.

მოსუმურობა 78₃, 80₁₈, 82₁₃, 83₁₁—ღვინის სმა, ლოთობა.

მოსწრაფე, **მოსწრაფება**—ნ. სწრაფი.

მოფარდულობა 62₁₀₋₁₁, 71₂₇₋₂₈, 72_{9, 24}, 81₂₅₋₂₆—წვრილი ვაჭრობა.

მოქალაქობა—ცხოვრება, მოღვაწეობა: კეთილად მოქალაქობა 66₅, მონაზონებითი მოქალაქობა 72₂₈; ანგელოზებრივი მოქალაქობა 81₁₉₋₂₀; მოღუაწეებითი მოქალაქობა 83₄₋₅.

მოღება 75₂₈, 88₃—მოტანა.

მოღუაწე, **მოღუაწება**, **მოღუაწებითი**, **მოღუაწებრი**, **მოღუაწეშუენიერებრი**—ნ. ლუწა.

მოშლა 90₁₅₋₁₆—დარღვევა; შდ. შლა.

მოცალე 64₁₈, 81₆—მოცლილი, თავისუფალი; **უცალო** 62₁₃, 80₂₇—მოუცლელი.

მოციქული 65₂₂₋₂₃, 73₁, 78₁₃—ქრისტიანობის მქადაგებელი პავლე; **მოციქულნი** 62₇, 63₂₃₋₂₄—ქრისტეს 12 მოწაფე; **მოციქულთა** [მარხვა]—ნ. მარხვა.

მოძღუარი 63₁₀₋₁₁, 66₂₅, 66₂₈—67₁, 68₂₆, 69₁₃, 70₁₆,
71_{9,30}, 72₄₋₅, 74_{2-3,9,11}, 77_{1-2,13}, 78₁, 79_{4,14},
80_{6,23}, 85₈, 90₁₆₋₁₇—მასწავლებელი, დამრიგებელი, სულიერი მამა (ნ.); აქ თითქმის უკლებლივ ყველგან მონასტრის წინამძღუარი (ნ.) იგულისხმება მოძღურად.

მოწამე—ნ. წამება.

მოწაფე 63_{10,11}.

მოწვენა 75₄—შემთხვევა, შეყრა; შდ. წვენა.

მოწესე—ნ. წესი.

მოხუეჭა 77_{25,29}—მორეწა, შეძენა, მითვისება.

მპარავი 77₁₇, 78₁₇—ქურდი.

მრავალგზის 74₂₇, 78₂₇—მრავალჯერ.

მრავალმრონი—ნ. მრონი.

მრავალსახე 75₂₋₃—მრავალნაირი.

მრონი—მოხეტიალე: **მრავალმრონი** 69₂₁₋₂₂—ხშირად მოხეტიალე.

მსახური 64₆, 71₅₋₆—მონაზონთა მოსამსახურებლად დაქირავებული საერო პირი (შდ. ერისკაცი); 85_{13,23}—არათავისუფალი წოდების პირი, რომელიც მეფეს ან აზნაურს პირად სამსახურს უწევდა; **მსახურება** 64₂₋₃, 67₁₂₋₁₃, 70₄, 81₇, 87₁₂₋₁₃—ჩგ. მნიშვნ.; შდ. სამსახური.

მსგეფსი 67₁₂—შვიდეული, ერთი კვირა: **კანანახობისა მსგეფსი** ib.—კანანახობის (ნ.) კვირეული მორიგეობა.

მსოფლიო 72₁₁—მდაბიო, სოფლელი (თუ ერისკაცი?); 82₆—საერისკაცო.

მსოფლიო კრებანი—ნ. ყოვლადმსოფლიონი კრებანი.

მსწრაფლ—ნ. სწრაფი.

მტაცებელი 78₁₈—მძარცველი.

მტკიცე 76₂₆, 89₁₄ და სხვ.; **დამტკიცება** 76_{5, 27}, 89₁₄ — დადასტურება; **დამტკიცებული** 87₂₃₋₂₄ — დადასტურებული, დამოწმებული; **სიმტკიცე** 90₂₂ — სიმტკიცის, დასტურის საბუთი.

მტვრთველი — ნ. ტვრთვაჲ.

მუნ 79₂₁ — იქ.

მღვდელთმთავრობითი (განწესებაჲ) 80₃₀₋₃₁ — მღვდელმთავართა დადგენილება, იგულისხმება მსოფლიო კრებათა დადგენილებანი.

მღვდელი — მღვდელი, საეკლესიო იერარქიის მეორე ხარისხის პირი, ეკლესიაში წირვა-ლოცვის შემსრულებელი: 63_{4, 18, 22}, 65_{1, 4}, 81₄, 84_{1, 11, 15, 26}, 88₃₁ — ვიწრო მნიშვნელობით უპირისპირდება დიაკონსაც (ნ.); 64₁₁, 84₁₇ — ფართო მნიშვნელობით დიაკონსაც ჰგულისხმობს (შდ. მწირველი); **მღვდელყოფილი** 84₁₀ — ყოფილი მღვდელი, ალბათ მოხუცი ბერი, რომელსაც წირვა აღარ შეუძლიან; **მღვდელმესხვერვლეთა** 81₉ — მღვდელმესახურება, სპეციალ. წირვა (ნ.), როდესაც ე. წ. მსხვერვლის შეწირვა ხდება.

მყის 72₂₅ და სხვ. — მაშინვე, იმწამსვე.

მყუდროჲ (აღამიანი) 73₃₁ — მშვიდი, წყნარი; **მყუდროება** 67₁₆, 68₂, 72₂₉ — სიმშვიდე, სიწყნარე; **მყუდროებითი** 83₁₄ — განმარტოებითი.

მცნება 68₂₇₋₂₈ — ანდერძი, ბრძანება, ღვთაებრივი კანონი.

მწირველი 68₁₀, 70₂₂, 79₁₂₋₁₃, 84₉, 85_{18, 22}, 86₂₁ — მღვდელი, წირვა-ლოცვის შემსრულებელი მონაზონი, მაგრამ უფრო დაბალი ღირსების, მეორე დასისა; შდ. წირვაჲ.

მწირი 63_{5, 25}, 68₁₀, 71_{4, 6, 22-23}, 79₁₃, 80₂₉, 84_{9, 18}, 85₂₅,
86₂₁—უდაბლესი ხარისხის, მესამე დასის მონა-
ზონი, საკუთრივ მონაზონი, რომელიც არ სწი-
რავდა და არც რაიმე თანამდებობას ასრულებ-
და მონასტერში.

მწყემსი (სულიერი) 63₆, 66₂₈, 70₁₆, 73₂₁, 77₆, 79₃₀ და
სხვ.—აქ ყველგან წინამძღვრის აზრით; შდ. საღ-
წყსოა.

მხილება 72₂₃, 78₂₂, 79₁₇—გამომქლავება, დამტკიცე-
ბა; 77₁₉, 79₇—შენიშვნა, საყვედური; ძლიერი
მხილება 77₇₋₈—მკაცრი შენიშვნა.

მხოლოდ 83₁₅—ერთი, მარტო.

მცოდანი 81₁ — ჭალარამოსილი.

ნათელი 76₂₈—სინათლე.

ნათესავი—69₁₇, 75₂₆, 83₂₇, 84₂₂.

ნამეტნავი 69₁₅—ზედმეტი (შდ. გასაყოფელი); **ნამეტნავ-**
არს 79₂₁—ზედმეტია.

ნამსახური აზნაურისშვილი—ნ. აზნაურისშვილი.

ნამუშავევი (შდ. სომხ. *მუშაკ*) 79₂₄—ნაშრომი.

ნასყიდობა 59₁.

ნაქონები—ნ. ქონება.

ნაყროვანება, **ნაყროვება** 68₁₂, 82₂₇—83₁—გაუშაძლ-
რობა, ღორმუცლობა.

ნივთი (შდ. სომხ. *ნიუტ*) 68₁₃—საგანი; **ნივთთმოყუარება**
62₉, 81₂₄—სიმდიდრის მოყვარება.

ნუ იყოფინ 78₁₉₋₂₀—ნუ იქნება, ნუ მოხდება.

ნუ უკუე 74₂₇—შესაძლოა, ვაი თუ.

ობლობა 57₂₁—უპატრონობა.

ოდესცა 79₂₂, 82₁₅—ოდესმე, როდისმე.

ორგზის 67₂₀—ორჯერ.

ორგულობა (პატრონთა) 77₂₄—ლალატი, ვერაგობა.

ორკერძოვე 73₂₂₋₂₃—ორსავ მხარეზე, ორივე მხრით.

ორნატი 62₁, 81₁₈, 82₅—ნახნავი(?).

ოქროშთ დაწესება—ნ. წესი.

პატივი (შდ. სომხ. պատիւ) 77₂₂, 78₁₀, 79₁₈—თანამდებობა; პატიოსანი 63₂₁—პატივსაცემელი; პატიოსნება 80₃₁; საპატიო 69_{5, 7}, 85_{17, 21}—პატივსაცემი.

პატიუი (შდ. სომხ. պատիւ) 73_{19, 24}—სასჯელი.

პატრონი (ლათ. patronus) 57₁₉, 63₁₅, 70₂₁, 77₂₅, 85₁₆—მესაკუთრე, მფლობელი, ბატონი, სუზერენი (ფეოდალი).

პირველი მამა 74₂₄₋₂₅—იგულისხმება ადამი, ბიბლიით პირველი ადამიანი.

პოვნა 61₂₀, 70₁₁, 78₂₀, 85₆—ყოფნა, აღმოჩენა.

პურით დაწესება—ნ. წესი.

პურობა (განწესებათა) 79₅—დაცვა.

ჟამი (შდ. სომხ. ժամ) 65₁₃₋₁₄—აქ=წირვა-ლოცვა; ჟამის წირვა—ნ. წირვა.

რავზომცვა 74₄₋₅—რაზომცა, რამდენიც.

რამეთუ 61₁₃, 65₂₂ და სხვ.—რადგან, ვინაიდან.

რამთა 63₁ და სხვ.—რათა.

რამთურთით 62₂₈, 67₁₈ და სხვ.—სრულდებით, სრულიად.

რეცა 74₅—ვითომ, თითქოს.

რწმუნებული 77₂—მინდობილი.

საბრკე 74₂₂—საფრთხე.

სადაცა 74₃—სადმე.

- საეკლესიოდ დადებამ ანუ დამარხვამ—ნ. ეკლესია.
- საერთოდ შემოწირვამ—ნ. შემოწირვამ.
- სავსებამ ძმათამ 63₁₃₋₁₄—მონასტრის ძმათა საერთო კრება, სამონასტრო ძმობის უზენაესი ორგანო; ყოველი სავსებამ ძმათამ ib.—ძმათა სრული შემადგენლობა (შდ. კრებული).
- საზრდელი 67₉—საჭმელ-სასმელი.
- საზღვარი (უწესოებისამ) 72₁₄—ზღვარი, დასასრული.
- სათანადომ 63₈—ჯეროვანი, მართებული.
- სათნომ 63₁₉₋₂₀, 81₁₄—სასურველი, სასიამოვნო; სათნობამ 66₉—სიკეთე; სათნობანი 65₁₀—კეთილი თვისებანი; სათნობითი 72₂₆—კეთილი; შდ. თნებამ.
- სამგზის 90₁₄₋₁₅ და სხვ.—სამგზერ.
- სამგუამოვნებამ—ნ. გუამი.
- სამეფომ 86_{18, 24}.
- სამზარეულომ 64₇₋₈.
- სამკვდრებელი—ნ. მკვდრი.
- სამოღუაწეომ—ნ. ღუწამ.
- სამსახური 64₈, 74₈, 80₁, 81₃; შდ. მსახური.
- სამშმიდაობამ 88₂₅—ღმერთი (ნ.).
- სამწყსომ 66_{11, 20}—მორწმუნეთა კრებული, რომელსაც წინამძღვარი მწყსის, ე. ი. ჰპატრონობს, მრევლი; შდ. მწყემსი.
- სამკრომ 70₂₀—ეკლესიის ის ნაწილი, სადაც მგალობელნი იდგნენ, კლიროსი; შდ. მემკრე.
- სანიდაგოდ 81₂₁—სამუდამოდ.
- სადღუმლომ—ნ. უსისხლომ სადღუმლომ.
- საპალნე 71_{11, 13, 15, 18, 25}—აზომის ერთეული.
- საპატიომ—ნ. პატივი.
- საბფი < საპფირა 63₂—ნ. ანანია.
- სარკე 66₈.
- სასიკულინე 75₃—სასიკვდილო.

სასოება 85₂₈ და სხვ.— იმედი, რწმენა.

სასტუმრო — ნ. სტუმარი.

სასუფეველი 78₁₈ — ღმერთის სამყოფი, სამოთხე.

სასყიდელი 79₁₀ — საფასური; უსასყიდლოდ 84₂ — უფა-
სოდ.

სასწრაფო — ნ. სწრაფი.

სასჯელი (ქრისტესი) 66₁₃ — სამსჯავრო, სამართალი (ე. წ.
მეორედ მოსვლის დროს).

სატანისამოსლე 71₆, 87₁₉ — საჩოკე (ნ.); ტანისამოსლით
დაწესება — ნ. წესი.

საუბნარი — ნ. უბნობა.

საურავი 74₄, 80₂₈ — საზრუნავი.

საუასე 62₂ — ფული, თანხა, ქონება; შდ. ფასი სრული.

საქანელნი რისხვისანი 76₂₅ — [ცის] რისხვის კარი.

საქმე საწესო — ნ. წესი.

საყდარი? (ს(ა)ყუდარი) 58₃ — ეკლესია.

საყდარი 88₂₆₋₂₇, 89₁ — ნ. ზეციერი იერარქია.

საშუალობა (ძმათა კრებულისაჲ) 75₁₀ — წრე, გარემო.

საჩოკე 70₁₅, 71₁₆ — ტანისამოსისათვის (ჩოკაჲ = ანაფორა) —
განკუთვნილი ულუფა; შდ. სატანისამოსლე.

საძაგელის შეძინება 62₉₋₁₀, 77₂₈₋₂₉, 81₂₅ — ანგარება,
მეჭრთამეობა.

საწესო, საწესოთა საქმითა დაწესება — ნ. წესი.

საწირავად შემოწირვა — ნ. შემოწირვა.

საჭიროა მიზეზი 78₅₋₆ — მაიძულებელი გარემოება; საჭა-
როა მოსაგებელი 64₂₃ — აუცილებელი მოსაგე-
ბელი (ნ.); საჭიროა საქმე 74₇; საჭიროდ საკ-
მარი 81₃ — აუცილებლად, უსათუოდ საკმარი (ნ.);
საჭიროდ უკმს 79₂₈₋₂₉ — აუცილებლად, უსათუ-
ოდ უკმს (ნ.).

საჭურჭლე 84₇, 85₁₀ — სალარო; შდ. მეჭურჭლე.

სახაბაზო 64₈ — პურის საცხობი.

სახარება 76₃₀—ე. წ. ახალი აღთქმის 4 წიგნი, რომლებიც ქრისტეს ცხოვრებასა და მოძღვრებას გადმოგვცემენ.

სახე 61₁₁—სახეობა, გვარი; 65₁₉, 68₁₃, 77₆, 79₈—მაგალითი, ნიმუში; შდ. სახიობა.

სახედველი 74₂₃—თვალი.

სახიობა 81₁₉—სახეობა, სახე (თუ ამ ადგილას უბრალო შეცდომა არა გვაქვს „სახეობის“ მაგივრად).

სახლი 75_{15,22}, 76₁₀, 85₁₂—გვარი; **სახლისა კაცი** 85₁₄—გვარის წევრი; **სახლითი-სახლად** 69₂₄—სახლიდან სახლში.

საკმარი (არს. სახ.) 64₁₆, 70_{4-5, 10-11}, 71₂₉, 72₁₁, 87₂₁₋₂₂—ყოველგვარი ნივთიერი საჭიროება, აქ განსაკუთრებით მოძრავი ქონება (საქმელ-სასმელი, ტანისამოსი, ფული); **საკმარნი ტრაპეზისანი, ტრაპეზული საკმარი** 87₁₇₋₁₈, 84₂₈—85₁—სატრაპეზო საქმელ-სასმელი (ნ. ტრაპეზი); ზოგადად მატერიალური საჭიროება; **საკმარისა ლუწა** 65₁₄—როგორც უძრავ-მოძრავი ქონების ისე თვით მონასტრის მართვა-გამგეობა, აქედან: **საკმარობა** 71₂, 84₁₄—მატერიალური სამსახურის შესრულება.

საკმარი (ზედსართ. სახ.) 73₂₉—საჭირო, გამოსადეგი, სასარგებლო; **საკმარ-არს** 70₁—საჭიროა, ჯერ-არს; **საკმარ-იყვნენ** 81₃—საჭირო, გამოსადეგნი იყვნენ; შდ. კამს.

სენაკი (შდ. სომხ. *սենակ*) 78₃, 80₁₅, 82_{4, 12}, 83₁₂—მონაზვნის ოთახი; **სენაკითი-სენაკად** 82₁₂₋₁₃—სენაკიდან სენაკში.

სერობა 82₁₁—სალამოს ლოცვა, ე. წ. მწუხრი.

სეროფიმნი (ებრ.) 88₂₆—ბიბლიით ანგელოზებრი არსებანი, ღმერთის ტახტის მცველნი; ნ. ზეციერი იერარქია.

სიბილწე (შდ. სომხ. *սիւղ*) 82₂₃, 83₁—საზიზღრობა, სი-საძაგლე.

სიბოროტე—ნ. ანგაპარებითი სიბოროტე (ანგაპარებას-თან).

სიგლისპე—ნ. გლისპობა.

სილაღე (სპარს.) 80₅₋₆—თავგასულობა.

სიმდაბლე 79₂₅—თავმდაბლობა.

სიმპაღე 77₁₂—ნ. დაღპოღვა.

სიმრავლე 61₄—მრავალი, დიდი რიცხვი; 62₂₃₋₂₄—მასა, აუარება.

სიმტკიცე—ნ. მტკიცე.

სისხლითა გლახაკთაათა განმდიდრება 72₁₂₋₁₃—ღა-რიბთა ხარჯით გამდიდრება.

სიტყვს მიცემა 66₁₂—პასუხის გაცემა.

სოდომიანნი—სოდომელნი. ბიბლიით სოდომი ერთი იმ ხუთ ქალაქთაგანი იყო პალესტინაში, რომლებიც ვითომ უღვთოობის გამო მიწისძვრამ დაანგ-რია: **ხუთ-ქალაქთაებრ სოდომიანთა** 76₂₄—რო-გორც სოდომელთა (ზოგადი მნიშვნელობით) ხუთ ქალაქს.

სოფელი 64₂, 86_{9-10, 12}, 87₉—ქვეყანა; 80_{12, 20}—სოფელი.

სრული 73₈ და სხვ. **სრულიად განკდა**—ნ. განკდა;

სრულქმნა 61₇, 86₃₋₄, 87₁₃—დასრულება, შეს-რულება; **სრულყოფა** 79₆—შესრულება; **სრულ-**

მყოფელი 63₂₀₋₂₁—შემსრულებელი; **დასასრული**

72₁₄—ზღვარი.

სრული ფასი 59₅.

სტუმარი 68₃₀, 69_{5-6, 16}; გასტუმრება 69_{16-17, 23}—და-
თხოვნა; სასტუმრო 87₂₀—სტუმართათვის გან-
კუთვნილი.

სული წმიდა — ნ. ღმერთი; სულისა წმიდისა მოსლ-
გა 89₂₄₋₂₅—საეკლესიო დღესასწაული, ე. წ.
სული წმიდის მოფენა, მე-50 დღეს აღდგომის
შემდეგ.

სულკურთხეული 58₇₇, 89₃₋₄—მიცვალებული.

სწავება 65₁₈, 73₅₋₆—სწავლება, დარიგება.

სწრაფი : მსწრაფლ 74₂₂—სწრაფად, მალე; მოსწრაფე
64_{4, 14, 23-24}—ვინც ესწრაფვის, ვინც ცდილობს;
მოსწრაფება 66₉—გულმოდგინეობა; სასწრაფო
(თანანადები) 64₂₂—რომელსაც უნდა ესწრაფო-
დეს, ეშურებოდეს.

ტანისამოსითა დაწესება — ნ. წესი.

ტრაპეზი (ბერძნ. τραπέζα) 67_{15, 24}, 68_{8, 18}—მაგიდა, სუფ-
რა; 69_{8, 11-12}, 83₂₈, 87₁₇₋₁₈, 89₂₂—სადილი; 64₇,
67₂₂, 70_{7, 9}, 78₇, 80₈—სატრაპეზო, მონასტრის
სასადილო; 62₄—საკურთხეველში მდგარი ტაბ-
ლა, რომელზედაც მსხვერპლი შეიწირება ღვთის-
მსახურების დროს, აქ საკურთხეველის, ან უფრო
ზოგადად, ეკლესიისა და მონასტრის აზრით; 67₄;
ტრაპეზობა 67₇, 68₂₀—სადილის ჭამა; ტრაპე-
ზული 84₂₈—85₄—რაც სადილს სჭირდება; მე-
ტრაპეზე 67₂₀, 70₂₅—სატრაპეზოს გამგე.

ტკპიკონი (ბერძნ. τραπεζών) 75₃₁—მონასტრის განგება,
წესდება.

ტკრთვა 65₁₂—ტვირთის აკიდება, თავის თავზე აღება;
მტკრთველი 75₄—ვინც ტვირთს აიკიდებს, აქ =
მქონე.

უანდერძოჲ—ნ. ანდერძი.

უალრეზი 65₆—ალმატელული.

უბიწოჲ—ნ. ბიწი.

უბნობაჲ 67_{14, 19}—საუბარი, ლაპარაკი; საუბნარი 67₁₈₋₁₉
—სალაპარაკო.

უგულებელსყოფაჲ 78₄—უყურადღებოდ დატოვება.

უდაბნოჲ 86_{11, 16, 26} და სხვ.—საეანე, მონასტერი.

უდარესი 68₂₁—უმდაბლესი, უმცირესი.

უღებებაჲ 91₅—დაუდევრობა: უღებებად გასცენ
თავი თვისი 78₂₋₃—დაუდევრად, უგულოდ
მოეპყრან თავის მოვალეობას; უღებყოფაჲ
78₇₋₈—უგულებელყოფა.

უღრტკვველად 64₄—უჩივლელად, უბუზღუნოდ.

უთავადესნი ძმანი—ნ. თავადნი ძმანი.

უკადრელად—ნ. კადრებაჲ.

უკეთურებაჲ 68_{13, 73}—ბოროტება, არა კეთილი, ცუ-
დი რამ.

უკურნებელი—ნ. კურნებაჲ.

უმანკოჲ 86₁₃—უმწიკვლო, უბრალო.

უმიზეზოჲ—ნ. მიზეზი.

უმიმწუნროჲ 76₂₈—დაუბნელებელი.

უმოქენეოჲ 64₁₇—გაუჭირვებელი; უმოქენეობაჲ 70₁₃—
გაუჭირვებლობა.

ურჩებაჲ 74_{12, 80}_{3, 10}—გაუფიქრობა, უმორჩილობა; ურჩ-
ექმნებოდეს ბრძანებასა 80₆₋₇—არ დაემორ-
ჩილებოდეს, არ შეისმენდეს ბრძანებას; შდ.
მორჩილი.

უსასყიდლოდ—ნ. სასყიდელი.

უსისხლოჲ საადუმლოჲ 63₂₀—ზიარების საიდუმლო?

უფალი 62₁₇—ბატონი.

უფლებანი 88₂₇—ნ. ზეციური იერარქია.

უფროხლა 66₇, 68₃₁—უფრო, უქეტესად, განსაკუთრებ-
ბით.

უქმსიტყუაობა 83₁₀—უქმი ლაპარაკი, ამაო სიტყვაობა.
უქუეგანესი 85₂₃—უფრო დაბალი ღირსების.

უშურველი 70₉—დაუშურვებელი, უხვი.

უცალოა—ნ. მოცალე.

უცთომელი 70₁₇—შეუმცდარი.

უცხოა 62₁₁—შეუფერი; უცხო იყვნენ 82₅—მოერიდონ.

უძლურ მყოფი 70₃₋₄, უძლურად მყოფა 70₈—დაუძლუ-
რებული, შეუძლოდ მყოფი.

უძვრესი 72₁₅—უარესი, უბოროტესი.

უწესოა, უწესოდ მავალი, უწესობაა—ნ. წესი.

უწუერული 75_{25, 27}, 76_{7, 16}—უჭასაკოა (ნ. ჰასაკთან).

უწყალობელი 58₁₄—შეუწყალებელი.

უწყება 68₂₉—ცოდნა; 74₈₋₉—ცნობა, შეტყობინება.

უხარებოდე—ნ. ხარებაა.

უხუცესი 68_{11, 20}—უფროსი, უთავადესი (ნ. თავადნი
ძმანი).

უკმს, უკმდეს—ნ. კამს.

უჭასაკოა—ნ. ჰასაკი.

ფასი სრული 59₅; შდ. დამფასებელი, საფასე.

ქადაგი 61₉₋₁₀—მქადაგებელი, ქრისტეს მოძღვრების მათუწ-
ყებელი.

ქეროვიმი (ებრ.) 88₂₆—ბიბლიით სამოთხის მცველი ზღაპ-
რული არსებანი; შდ. ზეციერი იერარქია.

ქონება 81₁₇₋₁₈—პყრობა, ჭერა; ნაქონები 77₂₆, 79₃,
83₂₇, 84₂₀—ქონება, საკუთრება.

ქრთამი 77₂₇₋₂₈ (ქრთამისა აღებითა გარდაქცე-
ვაა ქეშმარიტებისაა), 79₁₆₋₁₇ (ქრთა-

მისა აღებაჲ ფარულად გინა ცხა-
დად)—უკანონოდ აღებული, უსასყიდლო მოვა-
ლეობის ასრულებისათვის გამორთმეული სასყი-
დელი (ნ.).

ქრითლი (ბერძნ. χρῆμα) 71_{10, 12, 14, 17-18, 24}—ერთგვარი
საკვები მარცვლეული, ქერის ჯიშისა.

ქრისტეშობის მარხვაჲ—ნ. მარხვაჲ.

ქუაზი 63_{18, 89}₁₇ (ვაჰანის ქ.)—გამოქვაბული; 72₁₈ (ავა-
ზაკთა ქ.)—ბუნავი.

ქუემოჲ (მონაზონი გინა ერისკაცი) 69₉—ნაკლები ღბრ-
სების.

ქუეჟანაჲ 82₆—ჩვ. მნიშვნ.; 76₂₉—მიწა.

ქცევაჲ 61₁₂—მიმოქცევა.

ლაღადებაჲ 73₃—ყვირილი, ხმამაღალი ლაპარაკი.

ღმერთი—ქრისტიანული წარმოდგენით ღმერთი სამი სა-
ხისა ან გვამისაგან შედგებოდა: მამისა, ძისა და
წმიდისა სულისაგან (აქედან „სამეფუამოვნებაჲ“
(ნ.) და „სამწმიდაობაჲ“ (ნ.); ღმერთი მამაჲ 88_{5, 20};
ღმერთი ძე—ქრისტე 88_{5, 8, 20, 89}₅; სული წმი-
დაჲ 88_{11, 20-21}; ღმერთ-შემოხილი 61_{10, 87}₂—
ზეშთაგონებული, ზეგარდმონიჭებული; ღმრთივ-
განბრძნობილი—ნ. განბრძნობილი; ღმრთივკმოა-
ნი 61₉—ღვთის მიერ მეტყველი; ღმრთისმშობელი
89₇₋₈—სახარებით ქრისტეს მშობელი ქალწული
მარიამ.

ღულარქნილი 72₃₀—მრული.

ღუწაჲ 65_{14, 86}₂₂₋₂₃—ღვაწლი, შრომა, ზრუნვა; მოღუა-
წე 91₈—ვინც ღვაწლს დასდებს, სპეც. მონაზო-
ნი (ნ.); მოღუაწებაჲ 64_{18-19, 86}_{8, 17}—ღვაწლის
ქმნა, ღვაწლის დადება, მონაზონებითი ცხოვ-
რება; მოღუაწებითი ცხოვრებაჲ 80₃₁—81₁—

ღვაწლშემოსილი, სამონაზონო ცხოვრება; მო-
ლუაწებითი მოქალაქობა 83₄₋₅—იგივე; მო-
ლუაწებრი 61₁₁₋₁₂, მოლუაწეშუენიერებრი 61₁₉
— მოღვაწის, მონაზონის შესაფერი, შემშვენი;
სამოლუაწეო კანონი 62₁₂₋₁₃—სამონაზონო წესი.

ყოველი სავსება ძმათა—ნ. სავსება ძმათა.

ყოვლადმსოფლიონი კრებანი 62₇₋₈, 81₂₃—სხვადასხვა
სარწმუნოებრივი საკითხების გადასაწყვეტად მოწ-
ვეული ქრისტიანულ მღვდელმთავართა 7 მსოფ-
ლიო კრება (IV—VIII სს.), რომელთა გადაწყვე-
ტილებანი ეკლესიის მიერ უცილობლად იყო მიჩ-
ნეული.

ყოვლად-ყოვლითურთ 68₂, 75₁₁₋₁₂, 76₁₆₋₁₇—სრულებით.

ყოვლითა საწესოთა საქმითა დაწესება—ნ. წესი.

ყოვლითკერძო 64₁₂, 70₁₂—ყოველნაირად.

ყრმა 66₁₄—ბავშვი; 75₂₅, 76_{1, 7}—ვაჟიშვილი, კაბუკი.

შეკრება (ძმათა მიღებად საზრდელისა) 68₆₋₇; (შდ.
კრებული).

შემდგომად 82₁₀₋₁₁—შემდეგ; 83₂₂—მიმართ, -თან, -კენ.

შემდგომითი-შემდგომად 87₆—შემდეგ და შემდეგ,
მერმე და მერმე.

შემოლაზუნება—ნ. მონაზონი.

შემოსაწირავი—ნ. შემოწირვა.

შემოსვა (მღვდელთა და დიაკონთა) 84₂—სამღვდელმსა-
ხურო სამოსელის ჩაცმა წირვის (ნ.) შესასრუ-
ლებლად.

შემოღება (განწვალვისა და განხეთქილებისა) 68₁₉—შე-
მოტანა.

შემოწირვა: ~ მ ა ტ ი ა ნ ე თ ა ჩ ა ს ა წ ე რ ლ ა დ 84₁₆₋₁₇
—მიცვალებულის მოსახსენებლის ანუ აღაპის

გასაჩენად შემოწირვა; ~ს აერთოდ 84₆—უბრალო შემოწირვა, შემოსაწირავის დანიშნულების განუსაზღვრელად; ~ს აწირავად 84₃₋₄—მიცვალბულისათვის ერთდროულად საწირავად შემოწირვა; შემოსაწირავი 83₂₄, 84₃—შეწირულება, შეწირული.

შემოხუნაჲ 87₈₋₉—შემოღება.

შემსჭუალული 86₁₀—მიმდევარი.

შემტკობელი (მონაზონებისაჲ) 86₈₋₉—შემყვარებელი, შემტრფობელი, ტკბილად შემრაცხველი.

შემწირველი გალობისაჲ 88₂₅₋₂₆—გალობის მიმძღველი.

შეკოვნებაჲ 76₁₁, 77₁₄—მორიდება, მოკრძალება.

შერისხვაჲ 89₉—დაწყველა, შეჩვენება; შერისხული 88₁₇—შეჩვენებული.

შერცხუნაჲ—გაწბილება: არა არცხუნოთ სასოებასა ჩემსა 87₇₋₈ არ გამაწბილოთ, არ მიცრუოთ იმედი ჩემი.

შესმენაჲ 78₂₇—დასმენა, დაბეზლება.

შეტრფობაჲ 83₁₆—შეყვარება.

შესწევდეს 84₁₄—შეეძლოს.

შეუნდობლად განკდაჲ—ნ. განკდაჲ.

შეურაცხყოფაჲ 73₁₁—უპატიურად მოპყრობა; შეურაცხისმყოფელი 74₂₀—შემარცხენელი, 77₁₈—არაღჩამგდები; შეურაცხებით განქიქებული—ნ. განქიქებული.

შეყლაჲ: შეჰყვა 74₁₄—მოუვიდა, დაემართა.

შეყრილობაჲ 82₁₄—ერთად შეყრა, შეკრება.

შეცილებაჲ 58₁₁.

შეცულაჲ (წესისაგან ან პატივისაგან) 72₄, 78₁₀—გადაყენება.

შეძენაჲ 86₅—მოპოვება, შემატება.

- შექვრწვა** 83₂₁₋₂₂—შეერთება, მიკავშირება.
შეწყენარება 77₉—პატიება („შეიწყენარებდეს“ — იპა-
 ტიებდეს); 90_{3, 4-5}—მიღება.
შვილებული 80₁₆, 81₂₈—შვილობილი, ნაშვილები.
შთაბნევა 75₁—ჩაგდება.
შთავრდომა 80₂₋₃—ჩავარდნა; შდ. განვრდომა.
შიშთვილი 72₂₁—ჩამოსახრჩობი თოკი.
შლა (წესისა) 58₁₁, 75₂₉—დარღვევა, დაშლა; შდ. მოშ-
 ლა.
შორის მდებარე 64₂₀—რაც თან ახლავს, თანმყოფი (შო-
 რის დება = interesse).
შუა 59_{2, 3}—შუა-კაცი, შუამავალი.
შურმტერობა 78₂₉—შური და მტრობა.
- ჩენილი** 57₂₃—58₁—გამომეყლავებული, გამოცხადებული;
 შდ. განჩენილი (განჩინებასთან), გამოჩინება.
ჩუკენი 78₁₅—ონანისტი.
- ცალი** 71₂₀—საზომის ერთეული.
ცილისწამება 78₂₉₋₃₀, **ცილისმწამებელი** 79₁, **ცილის**
გამოჩინება (ნ.) 78₃₀₋₃₁.
ცოტა (კარნი) 90₇—მცირე, პატარა.
ცრუვება: **ეცრუვნეთ** 87₁₆—უმტყუნოთ.
ცუდადმზუაობრობა—ნ. მზუაობრობა.
ცხოვარი 66₂₂—ცხვარი.
ცხოვლობა 83₁₈—სიცოცხლე.
ცხოვნება 78₉—ხსნა, გადარჩენა.
- ძალნი** 88₂₇, **ძალნი ზენანი** 88₁₃, **ძალნი ზეცისანი** 88₂₃—
 ნ. ზეციერი იერარქია.
ძალ-უც 78₉—ძალუძს, შეუძლიან.

ძეგლი 87_{11, 16}, 89_{21, 27, 31}, 90_{14, 16, 24}, 91₉—დაწერილი
წესდება, სამართლის წიგნი.

[ძილისპირი] 82₁₆—ერთგვარი საგალობელი.

ძე ღმრთისა—ნ. ღმერთი.

ძლით 75₁₇—ნებით; 76₁₂, 77₁₇, 78₂₉—გამო.

ძმაჲ, ძმანი 62₁₆, 63_{9, 14}, 64₃, 65_{5, 13}, 66₂₇, 82₁ და სხვ.
—გარდა წინამძღვრისა ყოველ მონაზონს, ერის-
კაცთან დაპირისპირებით, ძმაჲ ეწოდებოდა.

წადილი 87₃₁—სურვილი, ნდომა; წადიერებაჲ 86₂₇, 89₁₅
მონდომება, ხალისი; წადიერი 87₃—მონდომებუ-
ლი, მოსურნე.

წაკითხვაჲ—ნ. კითხვაჲ.

წამებაჲ 65₇—დამოწმება თანხმობისა და დასტურის აზ-
რით; მოწამე 65₉—დამმოწმებელი, დამადასტუ-
რებელი; წამებული 80₃₁—დამოწმებული, დადას-
ტურებული, მოწონებული.

წამისყოფაჲ 64₅—თვალის დახამხამება, თვალით ნიშნება.

წარდგინებაჲ 66₁₀—წარდგენა.

წარკითხვაჲ—ნ. კითხვაჲ.

წარმართებაჲ 65₂₀, 79₂₇—მიმართება, წარმატება.

წარმოარსებაჲ 88₉—წარმოქმნა, წარმოშობა.

წარმოცარიელდებაჲ 76₂₄₋₂₅—დაცლა, გადმოცალიერება.

წარწყმელაჲ 78₈—დაღუპვა.

წევნაჲ 58₁—შემთხვევა, შეყრა; შდ. მოწევნაჲ.

წესი (შდ. სოზხ. ძჷჲ) 61₁₉, 69₈, 75₂₉, 76₁₁, 81₈, 84₄, 90₃,
91₃—წესი, რიგი, კანონი; 72₅—ხარისხი; 82₁₄—
ძმობა, ე. ი. ძმათა (ნ.) კრებული (ნ.); განწესე-
ბაჲ 58₄₋₅, 63₁₆, 69₁₄₋₁₅, 75₁₁, 76_{15, 16}, 79₁₀,
81₂₇, 85₉, 86_{20, 22} და სხვ.—დაწესება, დადგენა,
61₁₈, 63₂₃, 77₁₈, 79₅—განგება, წესდება, დად-

გენილება; **ზენანი განწესებანი** 88₃₀—ზეციერი განგებანი ანუ დადგენილებანი; **დაწესება** 64₁₁, 79₁₂, 80₁₇, 82₁, 85₂₂, 89₂₁, 90₃₋₄—დადგენა (ნ.), დაყენება; მწირველთა თანა დაწესებაჲ პურითა და ოქროთა და ჯდომითა, ყუელათა 85₁₈₋₂₀—მწირველად დადგენა შესაფერისი სარგოითურთ; მწირთა თანა დაწესებაჲ ტანისამოსითა, ოქროთა, პურითა და ყოვლითა საწესოთა საქმითა 85₂₅₋₂₇—ასევე მწირად დადგენა (შდ. საწესო); **მოწესე** 61₅—მონაზონი (ნ.); **საწესო** 70₆, 80₉—სარგო, რაც მოწესეს ეკუთვნის; **საწესო საქმე** 85₂₇—რაც საწესოს სჭირდება; **უწესო** 62_{5, 28}—ურიგო, უკანონო; **უწესობა** 72₁₃—ურიგობა; **უწესობისა კანონი** 74₁₃—წესის დარღვეულობისათვის განკუთვნილი სასჯელი; **უწესოდ მავალი** 77₁₇—წესის, წესიერების დამრღვევი; **წესიერება** 76₂₀—წესით, კანონით დამყარებული ყოფა-ცხოვრების რიგი.

წიგნი 67_{8, 10}—წერილი, საბუთი.

წინააღმდგომი 62₁₁₋₁₂, 66₃₋₄—წინააღმდეგი, საწინააღმდეგო.

წინააღრჩევა—ნდომა, ნებება: წინააღრჩევისამიერი 64₁—ნებსით.

წინამძღუარი 66₂₄₋₂₅, 70₁₇, 77₁—წინამძღოლი, ხელმძღვანელი, სპეც. მონასტრის ხელმძღვანელი (მამასახლისი).

წინამჯდომლობა 77₂₋₃—თავმჯდომარეობა.

წინუკუანნი დღენი 90₁₂—თუ ეს გამონათქვამი მხოლოდ ოთხშაბათსა და პარასკევს შეეხება, როგორც გვაფიქრებინებს გრამატიკული შეთანხმება, მაშინ იგი შეიძლება ავხსნათ იმ წესით, რომელიც ქრის-

ტიანულ ეკლესიაში იყო მიღებული დიდ-მარხვას (ნ.): ამ დროს წირვა (ნ.) ხდებოდა მხოლოდ შაბათ-კვირასა და დღესასწაულებში, ოთხშაბათსა და პარასკევს კი იცოდნენ ე. წ. პირველშეწირული, მოკლე წირვა, როდესაც გარეშე პირთ ზიარება არ შეეძლოთ (დანარჩენ დღეებში კი მხოლოდ ლოცვა, ე. წ. ჟამნობა სრულდებოდა). ეს წესი აქ გადმოტანილი ჩანს ქრისტიანობისა და მოციქულთა მარხვებზე (ნ.). ამასთან უნდა იყოს დაკავშირებული დიდი კარის გაღება, რომელიც საჭირო იქნებოდა ზიარების მსურველ გარეშე პირთა მონასტერში შესასვლელად.

წირვა 71_{2, 19} — უმთავრესი ქრისტიანული ღვთისმსახურება, რომლის დროსაც სრულდებოდა ე. წ. საიდუმლო ზიარება, რომელსაც მსხვერპლის შეწირვასაც უწოდებდნენ, ლიტურგია; **ჟამისა წირვა** 84₅ — იგივე.

წმიდა **დედაქალაქი** 91₉ — იერუსალემი.

წმიდა **პური** 71_{10, 12, 14, 17, 23} — აქ ყველგან იგულისხმება, ალბათ, იფქლი, ერთგვარი პურეული, ქრთილთან (ნ.) დაპირისპირებით.

წმიდა **სული** — ნ. ღმერთი.

წმიდათა-წმიდა 81₁₁ — ეკლესიის საკუთრთხველი.

წმიდათა მარხვათა შემოსლვა — ნ. მარხვა.

წუენი 68_{9, 17} — სუპი.

წურთა 65₁₄, 77₁₉ — განსწავლა, ტუქსვა.

წყევლა 63₁, 76₁₂, 87_{24, 25-26} — წყევლა.

წყულულება 65₁₅, 74₂₃, 75₄ — იარა, კრილობა.

ხადილი — მოწოდება, მოწვევა: **მოხდის** 76₁₃ — მოიწოდებს, გამოიწვევს.

9. „განგება ვაჰანის ქუაბთა“.

ხარება: უხარებოდე 90₇ — უხარებოდ, ე. ი. ხარება-
დღის გამოკლებით. ხარების დღესასწაული მო-
დიოდა მარტის 25-ზე.

ხდილობითი 80₁₈, 82₁₃, 83₁₁—ახილი, დაუფარავი:

ხედვანი: ხედვად ხედვათა მათ მალთა 64₂₁₋₂₂
—გონებით ღმერთის ქვერტა.

ხუიშანი (სპარს.) 76₂—შუამდგომლობა.

ხუთქალაქთაებრ სოდომიანთა—ნ. სოდომიანნი.

კამს: უკმს 74₁₂, 79_{4, 29}—მართებს; უკმდეს 70₈—მარ-
თებდეს, სჭირდებოდეს; შდ. საკმარი.

კდომა 73₃—მძვინვარება, წყრომა.

კელდებული 57₂₃—მფარველობის ქვეშ მყოფი, მიბარე-
ბული.

კელისუფალი 63₆₋₇, 80_{12-13, 21}, 90₁₇—თანამდებობის
პირი.

კელმწიფე 72₂₋₃, 75₁₄, 90₈—მეფე.

კელმწიფება —უფლებამოსილობა, უფლების ქონება:
კელეწიფების 63₁₀, 67₁₄, 69₂₃ და სხვ.—უფლება
აქვს, შეუძლიან.

კელმწიფებანი 88₂₇—ნ. ზეციერი იერარქია.

კელყოფა 62₂₉, 73₁₈, 75₃₀—ხელის მიყოფა, დაწყება,
შედგომა.

კმობა 76₃₀—ხმის გამოღება, ჟღერა.

კუმევა 82₁₅—სმა.

ჯდომითა დაწესება—ნ. წესი.

ჯერ-არს 63₇ და სხვ.—უნდა, საჭიროა.

ჯერება (დასჯერდინ) 68₁₅—კმაყოფილება, კმარება.

ჯერი: ამის **ჯერისათვის** 64₂₅—ამიტომ, ამის გამო.

ჯერისაებრ 65₁₃—ჯერისამებრ, როგორც ჯერი და რიგია.

ჯეროანი 68₂₇, ჯეროვანი 86₂₀.
ჯმნა 62₂₁, 84₂₃—უარის თქმა, ხელის აღება.
ჯვარისამალღებაჲ 89₂₅—ქრისტიანული დღესასწაული,
მოდიოდა სექტემბრის 14-ზე.

შავჩუეული 75₁₋₂—ავს, ბოროტს შეჩვეული.
შასაკო (შდ. სომხ. *հասակ*) 81₁₋₂—წლოვანობა; უშასაკო
75₂₆, 76₁—მცირეწლოვანი (შდ. უწუერული).
შონე 74₂₇—კარგი ცხენი, რაში.

სახელთა საძიებელი

ბაშიაი, ლამბრას ძმა 59₂₋₃
გიორგი ქართლისა კათალიკოზი 90₂₄
ვაჰანის ქუაბნი 63₁₈, 89₁₇
კანდელაკიშვილი ბასილ 58₂₃₋₂₄
ლამბრაი, ნ. ბაშიაი.
მარკოზი 59₃
მკარგრძელი, ერისთავთ-ერისთავი, სარგისის ძე 55₅₋₁₇, 58₆,
89₃₋₄, 91₁
სარგის 89₄
სარგის მკარგრძელის ძე 55₁₉₋₂₀, 58₇
ულუღაი 59₁₁
ულულაშვილი ბატატი 58₂₃
ულულაშვილი გოგინაი 58₂₂₋₂₃
ყორიანი ყანა 58₂₆
ხათუთა, მკარგრძელ სარგისის ძის მეუღლე 58₉
ხიშიაშვილი, დაყუდებული 59₁₂₋₁₃
ჯალაბადინის ტბა 58₂₆

ტექნოლოგიური შ. კუ მ ბ უ რ ი ძ ე

გადეცა წარმოებას 1938 წ. 29/XII	ანაწყობის ზომა 5X8
ხელმოწ. დასაბეჭდად 1939 წ. 22/V	ქალაქი. ზომა 70X105 ^{1/32}
ბეჭდვ. ფორმათა რაოდენობა 8 ^{1/4}	შთავლიტის № 2123
სავტორო ფორმათა რაოდენობა 6 ^{1/4}	შეკვეთის № 2465

ტირაჟი 600.

სახელგამის პოლიგრაფკომბინატი, ჟორჯის ქუჩა № 5

